

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2024

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Doxsan ikinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Nəzrin Paşayeva
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks: (99412) 492-86-41

M Ü N D Ə R İ C A T

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun Qərarları

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73-1, 178-ci maddələrinin və 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 14 iyul 2022-ci il tarixli qərar	5
Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73.1 və 73.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair 25 iyul 2022-ci il tarixli qərar	16
Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1159-cu maddəsinin bəzi müddələrinin həmin Məcəllənin 1165-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 28 iyul 2022-ci il tarixli qərar	37
Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair 29 iyul 2022-ci il tarixli qərar	56
Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair 31 avqust 2022-ci il tarixli qərar	64
Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair 15 sentyabr 2022-ci il tarixli qərar	82
“Palladium Defence and Security Solutions” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin şikayəti üzrə “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 29.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin I və II hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair 16 sentyabr 2022-ci il tarixli qərar	93

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4 və 83.3.2-ci maddələrinin həmin Məcəllənin 8, 9, 61.1.1 və 65.2-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair
28 sentyabr 2022-ci il tarixli qərar 105

II hissə

Tədbirlər, Görüşlər 128

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin
73-1, 178-ci maddələrinin və 312-ci maddəsinin
Qeyd hissəsinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

14 iyul 2022-ci il

Şuşa şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73-1, 178-ci maddələrinin və 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun sorğusu əsasında konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin İnzibati qanunvericilik sektorunun müdiri K.Paşayevanın, mütəxəssislər Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının hakimi İ.Murquzovun və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının nümayəndəsi, vəkil C.Süleymanovun mülahizələrini,

ekspertlər Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor F.Abbasovanın və Martin Luter adına Halle-Vittenberq Universitetinin və ADA Universitetinin birgə hüquq proqramının doktorantı E.Heydərlinin rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu verərək, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) 87.1-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 73-1 və 178-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Sorğuda qeyd olunur ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 87.1-ci maddəsinə əsasən cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda o, zərərçəkmiş şəxs qismində tanınır. Eyni zamanda Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsində mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərə, o cümlədən dələduzluq cinayətinə görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə əsasları müəyyən olunmuşdur. Qeyd olunmuşdur ki, hər bir halda başa çatmış dələduzluq cinayətində maddi ziyan vurulmuş şəxs mövcuddur.

Sorğuda həmçinin göstərilmişdir ki, cinayət törətmək istəyən şəxslərin aldadılaraq, yəni dələduzluqla əmlakının və ya əmlak hüquqlarının ələ keçirilməsi mümkündür. Belə xarakterli işlər üzrə əmlakı ələ keçirilən şəxsin cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmasına, ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxsin onunla barışdıqda və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə dair cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliklərinə uyğun vahid istintaq və məhkəmə təcrübəsi formalaşmamışdır. Dələduzluq yolu ilə əmlakı ələ keçirilən şəxsin cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində

tanınmaması ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxsin onunla barışmasına və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödəməsinə görə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə maneə yaratmaqla, Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsinin tətbiqini mümkün deyil.

Sorğuda “Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun (bundan sonra – Ali Məhkəmənin Plenumu) 2015-ci il 11 iyun tarixli Qərarına və həmin Qərara 2021-ci il 30 aprel tarixində əlavə edilmiş 40-cı bəndə istinad olunaraq qeyd olunmuşdur ki, təcrübədə bu xarakterli işlər üzrə heç də bütün hallarda cinayətə cəhd etmiş və aldadılmış şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmurlar. Çünki təcrübədə daha çox rast gəlinən rüşvət verməyə cəhd edən, lakin aldadılaraq əmlakı ələ keçirilən şəxslər rüşvət vermə haqqında dövlət orqanına könüllü məlumat verdiklərindən, Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad edirlər. Həmin şəxslər cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmadığından, cinayət prosesində iştirak edən digər şəxs olan şahidin hüquq və vəzifələrindən istifadə edirlər.

Sorğuda habelə qeyd olunmuşdur ki, Cinayət Məcəlləsində cinayət törətmək məqsədilə təqdim etdiyi əmlakı və ya əmlak hüquqları dələduzluqla ələ keçirilmiş şəxsə qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxsin onunla barışdıqda və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilməməsinə dair hər hansı müddəa mövcud deyil.

Sorğuverənin qənaətinə görə, hüquq tətbiq etmə təcrübəsindəki ziddiyyətlərin aradan qaldırılması, vahid istintaq və məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, cinayət qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi üçün cinayət törətmək məqsədilə təqdim etdiyi əmlakı və ya əmlak hüquqları dələduzluqla ələ keçirilmiş şəxsin cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmasının və ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxsin onunla barışmasına və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödəməsinə görə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinin mümkünlüyünün müəyyən edilməsi üçün Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 87.1-ci maddəsinin və Cinayət Məcəlləsinin

ləsinin 73-1 və 178-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh olunması zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, mövcud konstitusiya işinin predmetini rüşvət vermək məqsədilə təqdim etdiyi əmlakı və ya əmlak hüquqları dələduzluqla ələ keçirilmiş və Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad edilmiş şəxsin cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmasının və ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxsin onunla barışıqda və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinin mümkünlüyü məsələsi təşkil edir.

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu ilk növbədə qeyd edir ki, istər müstəqillik dövründən əvvəl, istərsə də Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra məhkəmə təcrübəsində yalançı vasitəçinin hərəkətlərinin tövsifi məsələsi müxtəlif cür həll olunub.

Qeyd olunmalıdır ki, nəzəriyyədə səlahiyyətli vəzifəli şəxsə çatdırmaq adı ilə rüşvət verən şəxsdən pulu və ya digər əmlakı alan və vədinə əməl etmək niyyətində olmayaraq həmin pulu (əmlakı) öz xeyrinə ələ keçirən şəxsin hərəkətləri yalançı vasitəçilik (psevdo-vasitəçilik) adlandırılır.

Müstəqillik əldə edilənədək məhkəmələrin diqqəti ona yönəldilmişdir ki, şəxs guya vəzifəli şəxsə rüşvət olaraq vermək məqsədilə rüşvətverəni təhrik edərək ondan pul və ya sair nemətlər aldıqda, lakin faktiki olaraq onu mənimsədikdə bu cinayət rüşvət verməyə meyilləndirən şəxslərə münasibətdə rüşvət verməyə təhrik etmə kimi, rüşvət verənə münasibətdə isə rüşvət verməyə cəhd kimi tövsif olunmalıdır.

Sonradan bu mövqe dəqiqləşdirilmiş və qeyd edilmişdir ki, əgər şəxs rüşvət verəndən guya vəzifəli şəxsə vermək məqsədilə pul və ya sair nemətlər alırsa və bunu etməyə niyyətli olmayaraq onları mənimsəyirsə, onun tərəfindən törədilmiş əməl işin hallarından asılı olaraq rüşvət verməyə təhrik etmə və ya vasitəçilik etmə kimi, rüşvət verənə münasibətdə isə rüşvət verməyə cəhd kimi tövsif olunmalıdır.

Nəhayət 1990-cı ildə bu kateqoriyadan olan işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi dəyişmiş və məhkəmələrə izah olunmuşdur ki, əgər şəxs rüşvət verəndən guya vəzifəli şəxsə vermək məqsədilə pul və ya sair nemətlər alırsa və bunu etməyə niyyətli olmayaraq onları mənimsəyirsə, onun tərəfindən törədilmiş əməl dələduzluq kimi tövsif olunmalıdır. Əgər nemətlərə sahib olmaq məqsədilə rüşvət verən onun tərəfindən rüşvət verməyə meyilləndirilsə, o zaman təqsirkarın əməli dələduzluqla yanaşı əlavə olaraq həm də rüşvətverməyə təhrik etmə kimi tövsif olunmalıdır. Rüşvət verənin əməlləri bu cür hallarda rüşvət verməyə cəhd kimi tövsif olunmalıdır. Bu zaman rüşvətin verilməsi ehtimal olunan konkret vəzifəli şəxsin adının çəkilib-çəkilməməsi heç bir əhəmiyyət kəsb etmir.

Müstəqillik əldə edildikdən sonra Ali Məhkəmənin Plenumu baxılan məsələ üzrə mövqeyini iki qərarında ifadə etmişdir. Belə ki, Ali Məhkəmənin Plenumunun “Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 2002-ci il 31 yanvar tarixli Qərarının 7-ci bəndində qeyd olunurdu ki, başqa şəxsə rüşvət verəcəyi adı ilə aldatma və ya etibardan sui-istifadə etməklə özgəsinin əmlakını mənimsəmək üçün ələ keçirən təqsirləndirilən şəxsin əməli dələduzluq kimi tövsif edilməlidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, burada əmlak başqasına rüşvət vermək adı ilə ələ keçirilsə də, təqsirləndirilən şəxsin məqsədi özgəsinin əmlakını ələ keçirməyə yönəldiyindən bu əməl vahid qəsdlə əhatə olunur. Belə halda əməl Cinayət Məcəlləsinin 178-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan cinayətin tərkibini yaratdığından, onun eyni zamanda Cinayət Məcəlləsinin 31, 312-ci maddəsi ilə də tövsif edilməsinə ehtiyac yoxdur.

Bu mövqə Ali Məhkəmənin Plenumunun “Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 2015-ci il 11 iyun tarixli Qərarında dəyişdirilmişdir. Belə ki, Qərarın 36-cı bəndində göstərilmişdir ki, şəxs, o cümlədən müvafiq səlahiyyətləri olmayan vəzifəli şəxs rüşvətxorluqda vasitəçilik etmək adı altında hər hansı hərəkətin (hərəkətsizliyin) edilməsinə görə səlahiyyətli vəzifəli şəxsə vermək adı ilə digər şəxsi rüşvət verməyə təhrik etdikdə və vədinə əməl etmək niyyətində olmayaraq pul və ya sair nemətləri

ondan alıb ələ keçirdikdə onun əməli həm dələduzluq (Cinayət Məcəlləsinin 178-ci maddəsi), həm də rüşvət verməyə təhrik etmə (Cinayət Məcəlləsinin 32.4, 312-ci maddələri) kimi qiymətləndirilir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, qeyd olunan bu hallarda təqsirkara rüşvət şəklində pul və sair maddi nemətlər vermiş şəxsin əməli rüşvət verməyə cəhd kimi Cinayət Məcəlləsinin 29, 312-ci maddələri ilə tövsif edilir, onların zərərçəkmiş qismində tanınması istisna olunur, Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edilmədikdə, həmin şəxslərin də cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmələri məsələsi qanuna müvafiq qaydada həll edilir.

Qeyd olunmalıdır ki, hüquq ədəbiyyatında belə fikir ifadə olunur ki, yalançı vasitəçinin hərəkətləri rüşvət verməyə təhrik kimi qiymətləndirilə bilməz, çünki yalançı vasitəçinin niyyəti bütün digər iştirakçılarla birgə bir cinayət əməlini törətməyə (rüşvət verməyə) deyil, digər şəxslərin əmlakını ələ keçirməyə şərait yaratmağa yönəlmişdir. Hətta yalançı vasitəçiyə qarşı rüşvət verməyə cəhdə təhrik etmə ittihamının irəli sürülməsi də burada vəziyyəti dəyişmir.

Cinayət Məcəlləsinin 29-cu maddəsinə əsasən, bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilmiş qəsdən edilən əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik), şəxsin iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə başa çatdırılmamışdırsa, cinayət etməyə cəhd hesab olunur.

Baş çatmamış cinayətdə iştirakçılıq həm də onu nəzərdə tutur ki, bu hallar bütün iştirakçıların, o cümlədən təhrikçinin iradəsindən asılı olmadan baş verir. Sözügedən halda isə cinayətin başa çatmamasının səbəbi yalançı vasitəçinin hərəkətləridir ki, onun əməlləri rüşvət verən şəxsin başa çatmış cinayəti törətməsi ehtimalını istisna edir. Rüşvət verməyə təhrik kimi görünən hərəkətlər əslində dələduzluğun üsuludur. Bundan əlavə, yalançı vasitəçi rüşvət verənlə rüşvət alan arasında korrupsiya razılaşmasının əldə olunmasına çalışmır, ona görə də onun əməli korrupsiya cinayətinin obyektinə zərər vura, yəni dövlət orqanlarını nüfuzdan sala bilməz. Yalançı vasitəçinin niyyəti dövlət qulluğunun mənafeyinə deyil, müstəsna olaraq əmlak münasibətlərinə zərər vurmağa yönəlib.

Pseudovasıtəçiyə rüşvət şəklində pul və sair maddi nemətlər vermiş şəxsin əməlinin rüşvət verməyə cəhd kimi tövsif edilməsi və onun zərərçəkmiş qismində tanınmaması mövqelərinin məntiqi davamı kimi Ali Məhkəmənin Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun bəzi qərarlarında dəyişikliklər edilməsi haqqında” 2021-ci il 30 aprel tarixli Qərarı ilə özünün 2015-ci il 11 iyun tarixli Qərarına əlavə edilmiş 40-cı bənddə göstərilir ki, Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsi Cinayət Məcəlləsinin 178.1, 178.2 və 178.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətləri törətmiş şəxslər barəsində cinayət məsuliyyətindən azad edilmə institutunun tətbiq edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 73-1.1, 73-1.2 və 73-1.3-cü maddələrində göstərilənlərdən (zərərçəkmiş şəxslə barışıqın əldə edilməsi, vurulmuş ziyanın ödənilməsi, dövlət büdcəsinə vurulmuş ziyanın 25 və yaxud 50 faizi miqdarında ödənişin edilməsindən) başqa, digər şərtlər nəzərdə tutmadığından, dələduzluğa görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə bu şərtlərə əməl etmiş istənilən, o cümlədən dələduzluqla yanaşı başqa cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs barəsində tətbiq edilməlidir.

Bundan yeganə istisna həmin Qərarın 36-cı bəndində göstərilən şəxsin dələduzluqla yanaşı rüşvət verməyə təhrik etmə cinayətini törətməkdə ittiham olunması və bununla əlaqədar əmlakından məhrum olunmuş şəxsin cinayət prosesində zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmaması halıdır ki, bu xüsusiyyət (şəxsin zərərçəkmiş qismində tanınmaması) Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsində göstərilən şərtlərin yerinə yetirilməsini (ziyanın ödənilməsini və zərərçəkmişlə barışıqın əldə olunmasını) qeyri-mümkün etməklə, təqsirləndirilənin barəsində dələduzluğa görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutunun tətbiq edilməsinin də qarşısını alır.

Bununla əlaqədar qeyd olunmalıdır ki, rüşvət vermə və rüşvət alma kimi cinayətlərin törədilməsi zamanı, bir qayda olaraq, zərərçəkmiş şəxs olmur, ona görə ki, hər iki cinayət bir-birilə sıx bağlı əməllərdir və eyni obyektə qəsd edirlər (dövlət hakimiyyətinin, dövlət qulluğunun, yerli özünüidarə orqanlarının, kommertiya və ya qeyri-kommertiya təşkilatlarının fəaliyyətinin normal həyata keçirilməsini təmin edən ictimai münasibətlər).

Eyni zamanda, yalançı vasitəçinin əməllərinin dələduzluq kimi tövsif edilməsi zamanı nəzərə almaq lazımdır ki, Cinayət Məcəlləsinin dələduzluğa görə məsuliyyət nəzərdə tutan 178.1-ci maddəsinin dispozisiyasının məzmunu, habelə Cinayət Məcəlləsinin 177-ci maddəsinin Qeyd hissəsinin 1-ci bəndinin birinci cümləsi onu göstərir ki, dələduzluqla bağlı cinayət işlərində əmlak zərərinin vurulması faktını müəyyən etmək üçün zərərçəkmiş şəxs mütləq müəyyən edilməlidir. Eyni zamanda, Ali Məhkəmənin Plenumunun 2015-ci il 11 iyun tarixli Qərarında dələduzluqla bağlı işlərdə zərərçəkmiş şəxsin məcburi iştirakına dair müddəalar bilavasitə təsbit olunmuşdur (məsələn, 3, 5, 7 və 8-ci bəndlər).

Buna baxmayaraq, həmin Qərarın 36-cı bəndinə əsasən, psevdovasitəçiyə rüşvət şəklində pul və sair maddi nemətlər vermiş şəxsin əməli rüşvət verməyə cəhd kimi Cinayət Məcəlləsinin 29, 312-ci maddələri ilə tövsif edilir, onların zərərçəkmiş qismində tanınması istisna olunur. Məhz bu səbəbdən Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsində göstərilən şərtlərin yerinə yetirilməsi (ziyanın ödənilməsi və zərərçəkmişlə barışıqın əldə olunması) qeyri-mümkün olduğundan, nəticədə yalançı vasitəçiyə münasibətdə dələduzluğa görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutunun tətbiq edilməsi də mümkün olmur.

Sözügedən Qərarla təqsirkarın digər şəxsi rüşvət verməyə təhrik edib aldatmaqla ona məxsus əmlakı ələ keçirməsi halında əmlakından məhrum olunmuş şəxsin zərərçəkmiş qismində tanınmasının istisna edilməsi mövqeləri onunla əsaslandırıla bilər ki, belə hallarda aldadılan şəxs öz əməli ilə rüşvət vermə cinayətini törətməyə cəhd göstərmişdir. Bunun əksi baş verdikdə, yəni rüşvət verən zərərçəkmiş şəxs qismində tanındıqda, ictimai münasibətlərin cinayət-hüquqi müdafiəsinin məqsəd və vəzifələri heçə endirilir.

Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 2.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət qanununun məqsədi sülhü və bəşəriyyətin təhlükəsizliyini təmin etməkdən, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, mülkiyyəti, iqtisadi fəaliyyəti, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, Azərbaycan Respublikasının konstitusiya quruluşunu cinayətkar qəsdlərdən qorumaqdan, habelə cinayətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir. Başqa sözlə Cinayət Məcəlləsi yalnız qanuni

maraqları və mənafeləri öz mühafizəsi altına alır. Rüşvət verənin maddi maraqlarını isə hətta ona qarşı dələduzluq cinayəti törədildikdə belə, qanuni adlandırmaq olmaz.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, hər bir halda bu yanaşma Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə müvafiq olaraq cinayət məsuliyyətindən azad edilmiş şəxslərə şamil edilməməlidir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 63-cü maddəsi ilə təmin olunmuş təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi nöqtəyi-nəzərindən, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.3 və 305.1-ci maddələri ilə cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərar özlüyündə məhkəmə hökmünü əvəz etmir və təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olmasını müəyyən edən akt deyil.

Bu səbəbdən bəraətverici əsaslar olmadan cinayət işinə xitam verilməsi zamanı şəxsin təqsirli olub-olmaması məsələsi həll edilməmiş qalır. Barəsində cinayət təqibi xitam olunmuş şəxslər cinayətin törədilməsində təqsirli hesab edilmirlər və buna görə də bu cür adlandırıla bilməzlər. Bu şəxslər konstitusiya-hüquqi mənada yalnız cinayətin törədilməsinə dair şübhələrin olduğu və ya ittihamın irəli sürüldüyü üçün müvafiq mərhələdə cinayət prosesinə cəlb edilmiş hesab edilə bilər.

Cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutuna gəldikdə isə qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiyanın 94-cü maddəsinin I hissəsinin 17-ci bəndinin tələbləri baxımından Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qanunda həm hüquqpozmalara görə məsuliyyət müəyyən edə, həm də onu aradan qaldıra bilər. O, eyni zamanda müəyyən hərəkətlərə görə cavab tədbiri kimi hansı dövlət-məcburiyyət tədbirlərindən istifadə edilməsini və hansı hallarda onların tətbiqindən imtinanın mümkünlüyünü də müəyyən edə bilər. Bununla əlaqədar olaraq, qanunverici cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliklərində müəyyən kateqoriyadan olan şəxslər barəsində cinayət təqibindən imtina edilməsinə və onların cinayət işlərinə xitam verilməsinə imkan verən əsasları müəyyən etmək hüququna malikdir.

Cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutu Cinayət Məcəlləsinin 11-ci fəslinin müddəalarında, habelə Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrinin Qeyd hissələrində məsuliyyətdən azad etmənin xüsusi halı kimi nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət Məcəlləsinin Ümumi və Xüsusi hissələrinin bu normalarının tətbiqi vasitəsi ilə konstitusiya əhəmiyyətinə malik olan ədalətlik və humanizm prinsipləri həyata keçirilir.

Qeyd olunmalıdır ki, cinayət məsuliyyətindən azad etmə təqsirləndirilən şəxsi məhkəmənin ittiham hökmündən və dövlət-məcburiyyət tədbirlərinin təsirinə məruz qalmaq vəzifəsindən azad etmək barədə səlahiyyətli dövlət orqanının rəsmi aktında ifadə edilmiş qərardır. Bu zaman cinayət məsuliyyəti təqsirkara qarşı ictimai qınaqda, cəzada və digər cinayət-hüquqi xarakterli tədbirlərdə öz əksini tapmır.

Bu baxımdan nəzərə almaq lazımdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə əsasən, şəxs rüşvət vermə əməlini könüllü olaraq müvafiq dövlət orqanına məlumat verdiyi təqdirdə o, cinayət məsuliyyətindən azad olunur. Belə olan halda isə həmin şəxsin dələduzluq cinayətində zərərçəkmiş şəxs kimi tanınmaması onun hüquqlarının qanuni əsas olmadan məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxara bilər.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 63-cü maddəsində təsbit edilmiş təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi baxımından rüşvət verən şəxs Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə uyğun olaraq rüşvət vermə haqqında müvafiq dövlət orqanına könüllü məlumat verdiyinə görə cinayət məsuliyyətindən azad edildiyindən, barəsində törədilmiş dələduzluq cinayət işi üzrə onun zərərçəkmiş qismində tanınması mümkün hesab edilməlidir;

– bu Qərarın 1-ci bəndinə əsasən şəxs cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanındığı halda, Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsinə müvafiq olaraq ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxs onunla barışdıqda və dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə, cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 63-cü maddəsində təsbit edilmiş təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi baxımından rüşvət verən şəxs Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin Qeyd hissəsinə uyğun olaraq rüşvət vermə haqqında müvafiq dövlət orqanına könüllü məlumat verdiyinə görə cinayət məsuliyyətindən azad edildiyindən, barəsində törədilmiş dələduzluq cinayət işi üzrə onun zərərçəkmiş qismində tanınması mümkün hesab edilməlidir.

2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bu Qərarının 1-ci bəndinə əsasən şəxs cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxs qismində tanındığı halda, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73-1-ci maddəsinə müvafiq olaraq ona qarşı dələduzluq cinayətini törətmiş şəxs onunla barışdıqda və dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə, cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

3. Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir oluna bilməz.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin
73.1 və 73.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair**

25 iyul 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze (məruzəçi-hakim), Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73.1 və 73.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.Qvaladzenin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdir müavini S.Sultanovun, mütəxəssis Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsimovun mülahizələrini, ekspertlər Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru, professor Ş.Səmədovanın və həmin fakültənin Cinayət prosesi

kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru, professor F.Abbasovanın rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu (bundan sonra – Prokurorluq) sorğu ilə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək B.Cabarovun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 127.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının (bundan sonra – Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası) 6 aprel 2021-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60-cı maddəsinin I hissəsi, 68-ci maddəsinin I və II hissələri, 71-ci maddəsinin I və II hissələri, 127-ci maddəsinin II hissəsinə, Cinayət Məcəlləsinin 73.2-ci maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) 8.0.4, 12.1, 12.2, 54, 122.8-ci maddələrinin müddəalarına uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilir ki, Bakı şəhəri Sabunçu Rayon Məhkəməsində B.Cabarovun ailə münaqişəsi zəminində aralarında yaranmış mübahisə zamanı həyat yoldaşı S.Cabarovanın sağlamlığına qəsdən az ağır zərər vurmasına görə Cinayət Məcəlləsinin 127.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işinə baxılmışdır.

Məhkəmə baxışı zamanı S.Cabarova ərizə ilə müraciət edərək B.Cabarov ilə barışdığını, heç bir şikayət və tələbinin olmadığını bildirmiş və məhkəmədən cinayət işinin icraatına xitam verilməsini xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Sabunçu Rayon Məhkəməsinin 13 avqust 2020-ci il tarixli qərarı ilə B.Cabarov cinayət məsuliyyətindən azad edilmiş və cinayət işinin icraatına Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə əsasən xitam verilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi həmin qərarı qəbul edərkən təqsirləndirilən şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışmasını, ilk dəfə

böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətməsini və digər halları nəzərə almışdır.

Bundan sonra S.Cabarova həmin qərardan apellyasiya şikayəti verərək, qərarın ləğv edilməsini və təqsirləndirilən şəxsin Cinayət Məcəlləsinin 127.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsini xahiş etmişdir.

S.Cabarova apellyasiya şikayətində bildirmişdir ki, 8 aylıq hamilə olduğu zaman təqsirləndirilən şəxs tərəfindən təkrar döyülməsi nəticəsində övladı vaxtından əvvəl travma ilə doğulmuş, həmçinin təqsirləndirilən şəxs ona dəymiş ziyanı ödəmədiyi, ona olunmuş hədə-qorxu nəticəsində məhkəməyə şikayətinin və tələbinin olmamasına dair ərizə verdiyi halda məhkəmə bu halları nəzərə almayaraq Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə əsasən B.Cabarovu cinayət məsuliyyətindən azad etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 16 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının 6 aprel 2021-ci il tarixli qərarı ilə kassasiya protesti qismən təmin edilmiş, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 16 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı dəyişdirilərək təqsirləndirilən şəxs barəsindəki cinayət işinin icraatına xitam verilməsi və onun məsuliyyətdən azad edilməsinin əsası kimi Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin əvəzinə həmin Məcəllənin 73.2-ci maddəsi tətbiq edilmişdir.

Prokurorluq sorgusunda B.Cabarovun Cinayət Məcəlləsinin 127.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının qərarının Konstitusiyanın, Cinayət və Cinayət-Prosessual Məcəllələrinin müvafiq maddələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Sorğu ilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin III hissəsinin 4-cü bəndinə və V hissəsinə müvafiq olaraq Ali Məhkəmə tərəfindən qəbul edilmiş məhkəmə aktlarının Konstitusiyaya və qanunlara uyğunluğunun yoxlanılması yalnız konstitusiya ədalət mühakiməsinin subyektləri arasında müvafiq konstitusiya hüquq mübahisəsinin olması ilə şərtlənir.

Bu baxımdan Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu sorğunun mahiyyətinə görə müvafiq qərarın Konstitusiyaya və qanunlara uyğunluğunun yoxlanılması ilə deyil, hüquq tətbiqetmə təcrübəsi üçün əhəmiyyət kəsb edən hüquq normalarının şərhilə bağlı olduğunu nəzərə alaraq, Cinayət Məcəlləsinin 73.1 və 73.2-ci maddələrinin xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında şərh edilməsini zəruri hesab edir.

Cinayət törətmiş şəxsin dövlət məcburetmə tədbirlərinə məruz qalmalı olması cinayət qanunvericiliyinin ümumi qəbul olunmuş yanaşmasıdır. Bu zaman cinayətlərin törədilməsinin qarşısını alan ən təsirli vasitə cəzanın ağırlığı deyil, onun qaçılmazlığıdır (ubi culpa est, ibi poena subesse debet). Bununla yanaşı qanunla nəzərdə tutulan bir sıra hallarda cinayət törətmiş şəxs cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

Müasir cinayət ədalət mühakiməsi sisteminin fərqləndirici xüsusiyyəti cinayət məsuliyyətindən azad etmənin həm məhkəməyədək mərhələdə, həm də məhkəmə icraatı mərhələsində mümkün olması, bununla da cinayət təqibinə xitam verilməsilə əlaqədar cinayət işlərinin sayının azalma prosesidir.

Həmin institutun həyata keçirilməsinin fərqli ölkələrdə müxtəlif prosedurlarının olmasına baxmayaraq hüquqi mahiyyəti hər yerdə eyni qalır – prosessual qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət təqibinə bəraətverici əsaslar olmadan xitam verilməsi.

Qeyd edilməlidir ki, cinayət məsuliyyətindən azad etməni o zaman əsaslandırılmış və ədalətli hesab etmək olar ki, cinayət törətdikdən sonra təqsirləndirilən şəxsin cinayət cəzası təyin edilmədən azad edilməsi şəxsin hüquq və azadlıqlarının, bütün hüquq qaydalarının cinayətə qarşı müdafiəsinə maneə olmur və bununla yanaşı təqsirkar şəxsin islah olunmasına, yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısının alınmasına yardımçı, cinayət qanunvericiliyinin vəzifələrinə isə müvafiq olur və cəzanı tətbiq etmədən də onun məqsədlərinə nail olmağa imkan verir.

Cinayət Məcəlləsinin 11-ci fəslində cinayət məsuliyyətindən azad etmənin əsasları göstərilmiş və bu əsaslar sırasında zərərçəkmiş şəxslə barışmaqla bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə (Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi) xüsusi yer tutur.

Qeyd etmək lazımdır ki, 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin

mətni 73.1-ci maddə hesab edilmiş və həmin maddədə “İlk dəfə böyük” sözləri “Böyük” sözü ilə əvəz edilmiş, həmçinin Məcəlləyə yeni məzmunlu 73.2-ci maddə əlavə edilmişdir.

Cinayət Məcəlləsinin hazırda qüvvədə olan 73.1-ci maddəsinə əsasən, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışdıqda və ona dəymiş ziyanı ödədikdə və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırıdıqda cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bir sıra qərarlarında Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi ilə bağlı açıqlamalar verilmiş, o cümlədən “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 37.4, 39.1.9, 40.2 və 41.7-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 15 iyul tarixli Qərarında həmin maddəyə daha geniş təfsir verilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi ilə hazırda qüvvədə olan həmin Məcəllənin 73.1-ci maddəsinin mətnində fərq olmadığını nəzərə alaraq, hazırkı sorğunun mahiyyəti baxımından Məhkəmənin 2011-ci il 15 iyul tarixli Qərarının bəzi hüquqi mövqelərinin nəzərdən keçirilməsini zəruri hesab edir.

Qeyd edilən Qərarla Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş zərərçəkmiş şəxslə barışmaqla əlaqədar cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutu ilə bağlı aşağıdakıları göstərmişdir:

– zərərçəkmiş şəxsin təqsirləndirilən şəxslə barışması nəticəsində təqsirləndirilən şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi ilə əlaqədar cinayət işinə xitam verilməsinin əsaslarının və şərtlərinin müəyyənləşdirilməsi cinayət hüququnda... dispoitivlik prinsipinin (cinayət prosesi subyektinin özünün maddi və prosessual hüquqlarından istifadə etmək imkanının) gücləndirilməsi kimi çıxış edir;

– Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi bütün böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərə şamil edilir;

– Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsində imperativ norma ifadə edilməmişdir. Bu maddəyə müvafiq olaraq dispoitivliyin təsiri ictimailiklə bir müstəviyə qoyula bilməz. Belə ki, aralarında barışığa gəlmiş zərərçəkmiş şəxslə təqsirləndirilən şəxsin iradələrini ifadə etmələri işə xitam verilməsinə dair qərarın qəbul edilməsinə səbəb

olmur, sadəcə səlahiyyətli orqanlar tərəfindən belə qərarın qəbul edilməsini mümkün edən şərtlərdən biri qismində çıxış edir. Qanun belə qərarın qəbul edilməsini səlahiyyətli orqanların vəzifəsi deyil, hüququ kimi müəyyən etmişdir;

– Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə əsasən zərərin ödənilməsi cinayət məsuliyyətindən azad edilmənin ən vacib şərtlərindən biridir.

Həmin Qərarla həmçinin qeyd edilmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi cinayət təqibinə xitam verilməsinin aşağıdakı şərtlərini müəyyən etmişdir:

– barəsində cinayət təqibi başlanmış şəxsin əməli böyük ictimai təhlükə törətməyən;

– təqsirləndirilən şəxs zərərçəkmişə dəymiş ziyanı ödəmiş və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırmış;

– təqsirləndirilən şəxs zərərçəkmişlə barışmış olmalıdır.

Göstərilən şərtlərin hamısı mövcud olduqda, təqsirləndirilən şəxs cinayət məsuliyyətindən azad oluna bilər.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun adı çəkilən Qərarındakı Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsi ilə bağlı olan hüquqi mövqelər bütövlükdə hazırda qüvvədə olan həmin Məcəllənin 73.1-ci maddəsinə də aiddir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin tələblərinə və özünün bu maddə ilə bağlı əvvəlki qərarlarındakı hüquqi mövqələrinə əsaslanaraq belə nəticəyə gəlir ki, zərərçəkmiş şəxslə barışmaqla bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə yalnız müəyyən şərtlər daxilində mümkündür.

Qeyd edildiyi kimi, Cinayət Məcəlləsinin 73.1-ci maddəsinin tələbləri baxımından cinayət məsuliyyətindən azad etmənin ilk şərti böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətin törədilməsidir.

Lakin bu zaman cinayət törətmiş şəxsi xarakterizə edən halların nəzərə alınması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, cinayət törətmiş şəxsin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinin müəyyən edilməsi zamanı məhkəmə təcrübəsi, ilk növbədə, törədilmiş cinayətin xarakterindən və ağırlıq dərəcəsinə, həmçinin təqsirləndirilən şəxsin cinayəti törədənədək və törətdikdən sonrakı hərəkətlərini (şəxsiyyətini) səciyyələndirən hallardan (belə halların dairəsi müxtəlifdir) çıxış edir. Bununla yanaşı onlardan bəziləri qanunun mətnində birbaşa göstərilmiş və mütləq əhəmiyyət kəsb edir. Cinayət Məcəlləsinin

73.1-ci maddəsində belə hallar sırasında böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması və ona dəymiş ziyanı ödəməsi və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırması müəyyən olunmuşdur. Yalnız göstərilən şərtlərin yerinə yetirilməsi böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmədən islah olunmasının təminatı ola bilər.

Bu səbəbdən zərərçəkmiş şəxsin təqsirləndirilən şəxslə barışmasına dair ərizəsinə baxılarkən nəinki bunun üçün qanunla nəzərdə tutulan əsasların olub-olmaması yoxlanılmalı, həmçinin törədilmiş əməlin ictimai təhlükəliliyi, təqsirləndirilənin şəxsiyyəti, cəzayı ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar da daxil olmaqla konkret işin bütün halları nəzərə alınmalıdır.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Cinayət Məcəlləsinin 73.1-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması, ona dəymiş ziyanı ödəməsi və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırması onun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə dair qərarın qəbul olunmasına səbəb olmur. Qanunverici belə qərarın qəbul edilməsini cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəsi deyil, hüququ kimi müəyyən etmişdir.

Artıq göstəriləndiyi kimi, 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Cinayət Məcəlləsinə yeni məzmunlu 73.2-ci maddə əlavə edilmişdir. Həmin maddəyə əsasən, Cinayət Məcəlləsinin 127.1, 128, 129, 130, 131.2, 133.1, 134, 142.1, 143, 156.1, 157.1 və 158.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməli (əməlləri) törətmiş şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışdıqda və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad edilir.

Burada nəzərə almaq lazımdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 73.1-ci maddəsindən fərqli olaraq həmin Məcəllənin 73.2-ci maddəsi imperativ norma olmaqla, cinayət məsuliyyətindən azad etmənin şərti kimi cinayət törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışığı çərçivəsində həm dəymiş maddi zərərin əvəzinin (məsələn, oğurlanmış, zədələnmiş əmlakın qaytarılması və ya onun dəyəri miqdarında pul kompensasiyasının) ödənilməsini, həm də dəymiş mənəvi zərərin bilavasitə ödənilməsi forması olaraq müəyyən kompensasiyanın ödənilməsini nəzərdə tutur.

Cinayət Məcəlləsinin 73.1 və 73.2-ci maddələrinin mətnindən görüldüyü kimi, dəymiş zərərin ödənilməsi cinayət məsuliyyətindən azad edilmənin vacib şərtlərindən biridir.

Həmin maddələrdə nəzərdə tutulmuş zərərin ödənilməsi dedikdə, zərərin əvəzinin ödənilməsi ilə yanaşı, həmçinin cinayət nəticəsində zərərçəkmiş şəxsin pozulmuş hüquqlarının və qanuni maraqlarının bərpa edilməsinə yönəlmiş sair tədbirlər başa düşülməlidir.

Cinayət ilə (cinayət nəticəsində) zərərçəkmiş fiziki, maddi və mənəvi zərər vurula bilər. Nəzəriyyədə fiziki zərər dedikdə zərərçəkmiş şəxsin həyat və sağlamlığına vurulmuş zərər nəzərdə tutulur. Fiziki zərər ödənilə bilməz, söhbət yalnız onun pul kompensasiyasından gedə bilər.

Maddi zərəre zərərçəkmiş şəxsin maddi vəziyyətində baş verən mənfi nəticələr daxildir. Maddi zərərin ödənilməsinə real zərərin və əldən çıxmış faydanın ödənilməsi daxil ola bilər.

Mənəvi zərər isə zərərçəkmiş şəxsin mənəvi dəyərlərinə dəymiş zərərdir. Belə zərər, bir qayda olaraq, pul formasında kompensasiya olunur, lakin onun qeyri-maddi forması da mümkündür: məsələn, üzr istəmək, yalan (yanlış) məlumatları təkzib etmək və s.

Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin tələblərinə əsasən zərərçəkmiş şəxslə barışıq cinayət məsuliyyətindən azad edilmənin müstəqil şərti kimi nəzərdə tutulmuşdur. Tərədilmiş cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsindən asılı olaraq, cinayət törətmiş şəxsin cəzalanmalı olub-olmaması məsələsinin zərərçəkmiş şəxsin mülahizəsinə verilməsi qanunvericinin zərərçəkmiş şəxsin maraqlarına hörmətlə yanaşmasına dəlalət edir və sosial ədalətin bərpa edilməsi məqsədini daşıyır. Əgər zərərçəkmiş şəxs hesab edirsə ki, təqsirləndirilən şəxs ondan üzr istədikdə, oğurlanmış əşyanı geri qaytardıqda, sındırılmış əmlakı bərpa etdikdə, dəymiş maddi və ya mənəvi zərəri ödədikdə və s. hallarda ədalət bərpa olunur, bu halda cinayət mühakimə icraatını həyata keçirən orqanlar cinayət təqibinin aparılmasında ısrarlı olmamalıdır.

Tərəflərin barışması səbəbindən cinayət təqibinə xitam verilməsi ilə cinayət məsuliyyətindən azad etmə özünün mühüm şərti kimi cinayət törətmiş şəxs və zərərçəkmiş şəxs arasında elə bir barışıq vəziyyətini nəzərdə tutur ki, bu, münaqişənin davamından imtinaya gətirib çıxarır. Onların razılaşıdırılmış, aydın, sərbəst və birmənalı

bəyanlarının qanunun tələbindən irəli gələrək səlahiyyətli orqan tərəfindən də tanınmasını tələb edir.

Cinayət prosesini həyata keçirən orqan Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin tətbiqi ilə bağlı yekun nəticəyə gələrkən zərərçəkmiş şəxsin təqsirləndirilən şəxslə barışmasına dair iradəsinin təzyiq və yaxud hədə-qorxu ilə deyil, məhz sərbəst və şüurlu şəkildə ifadə edildiyini nəzərə almalıdır.

O da qeyd olunmalıdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 12.3-cü maddəsinin tələbinə görə, cinayət prosesi gedişində hər kəsin özünün Konstitusiya ilə təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarını qanunla qadağan edilməyən bütün üsul və vasitələrlə müdafiə etməyə hüququ vardır.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 381.1, 383.1.5 və 384.1.3-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq, birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən çıxarılmış cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərardan zərərçəkmiş şəxs özünün mənfəələrinə aid hissədə apellyasiya instansiyası məhkəməsinə şikayət vermək hüququna malikdir.

Odur ki, barışıqın cinayət-hüquqi əhəmiyyətini, şəxsin pozulmuş hüquqlarının və qanuni maraqlarının müdafiəsinin təmin edilməsinin və əldə edilmiş barışıqdan hər-hansı sui-istifadə halının qarşısının alınmasının zəruriliyini nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi barədə qərardan verilmiş şikayətdə həmin qərarın mübahisələndirilməsinə səbəb olmuş dəlillər ətraflı göstərilərək hüquqi cəhətdən əsaslandırılmalıdır.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Cinayət Məcəlləsinin 73.1-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması, ona dəymiş ziyanı ödəməsi və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırması onun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə dair qərarın qəbul olunması üçün mütləq əsas deyil. Qanunverici belə qərarın qəbul edilməsini cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəsi deyil, hüququ kimi müəyyən etmişdir.

Zərərçəkmiş şəxsin təqsirləndirilən şəxslə barışmasına dair ərizəsinə baxılarkən nəinki bunun üçün qanunla nəzərdə tutulan əsasların olub-olmaması yoxlanılmalı, həmçinin törədilmiş əməlin

ictimai təhlükəliliyi, təqsirləndirilənin şəxsiyyəti və işin bütün halları nəzərə alınmalıdır;

– Cinayət Məcəlləsinin 73.2-ci maddəsi imperativ norma olmaqla, həmin maddədə sadalanan cinayət əməlini (əməllərini) törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması, həmçinin ona dəymiş ziyanı tamamilə ödəməsi onun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün şərtsiz əsasdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73.1-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması, ona dəymiş ziyanı ödəməsi və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırması onun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə dair qərarın qəbul olunması üçün mütləq əsas deyil. Qanunverici belə qərarın qəbul edilməsini cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəsi deyil, hüququ kimi müəyyən etmişdir.

Zərərçəkmiş şəxsin təqsirləndirilən şəxslə barışmasına dair ərizəsinə baxılarkən nəinki bunun üçün qanunla nəzərdə tutulan əsasların olub-olmaması yoxlanılmalı, həmçinin törədilmiş əməlin ictimai təhlükəliliyi, təqsirləndirilənin şəxsiyyəti və işin bütün halları nəzərə alınmalıdır.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 73.2-ci maddəsi imperativ norma olmaqla, həmin maddədə sadalanan cinayət əməlini (əməllərini) törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxslə barışması, həmçinin ona dəymiş ziyanı tamamilə ödəməsi onun cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün şərtsiz əsasdır.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**П О С Т А Н О В Л Е Н И Е
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статей 73.1 и 73.2 Уголовного кодекса
Азербайджанской Республики**

25 июля 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе (судья-докладчик), Маира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева, с участием секретаря суда Фараида Алиева.

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании запроса Прокуратуры Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статей 73.1 и 73.2 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики.

Изучив и обсудив доклад судьи Р.Гваладзе по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики, и заместителя заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства, Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики, С.Султанова, специалиста-председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Г.Насибова, мнение экспер-

тов – заведующей кафедрой уголовного права и криминологии юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Ш.Самедовой и заведующей кафедрой уголовного процесса данного факультета, доктора юридических наук, профессора Ф.Аббасовой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Прокуратура Азербайджанской Республики (далее – Прокуратура), обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с запросом, попросила проверить соответствие постановления Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики (далее – Уголовная коллегия Верховного суда) от 6 апреля 2021 года по уголовному делу относительно обвинения Б.Джабарова по статье 127.1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс), части I статьи 60, частям I и II статьи 68, частям I и II статьи 71, части II статьи 127 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), положениям статьи 73.2 Уголовного кодекса, статей 8.0.4, 12.1, 12.2, 54, 122.8 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс).

В запросе указано, что в Сабунчинском районном суде города Баку было рассмотрено уголовное дело по обвинению Б.Джабарова по статье 127.1 Уголовного кодекса за умышленное причинение менее тяжкого вреда здоровью супруги С.Джабаровой в ходе спора, возникшего между ними на почве семейного конфликта.

В ходе судебного разбирательства С.Джабарова заявила, что примирилась с Б.Джабаровым, что жалоб и требований не имеет, и попросила суд прекратить производство по уголовному делу.

Решением Сабунчинского районного суда города Баку от 13 августа 2020 года Б.Джабаров был освобожден от уголовной

ответственности и производство по уголовному делу прекращено на основании статьи 73 Уголовного кодекса.

Вынося данное решение, суд первой инстанции принял во внимание то, что обвиняемый примирился с потерпевшей, впервые совершил преступление, не представляющее большой общественной опасности, и другие обстоятельства.

Вслед за этим С.Джабарова подала апелляционную жалобу на это решение, с просьбой отменить его и привлечь обвиняемого к уголовной ответственности по статье 127.1 Уголовного кодекса.

В апелляционной жалобе С.Джабарова заявила, что в результате повторных побоев со стороны обвиняемого во время 8-месячной беременности ее ребенок родился преждевременно и с травмой, кроме того, тогда как обвиняемый не возместил причиненный ей ущерб, а заявление об отсутствии жалобы и требования было подано в суд в результате угроз. Суд, не принимая во внимание эти обстоятельства освободил Б.Джабарова от уголовной ответственности на основании статьи 73 Уголовного кодекса.

Решением Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда от 16 октября 2020 года апелляционная жалоба не была удовлетворена, и решение суда первой инстанции оставлено без изменения.

Постановлением Уголовной коллегии Верховного суда от 6 апреля 2021 года кассационный протест был частично удовлетворен, решение Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда от 16 октября 2020 года изменено и в качестве основания для прекращения производства по уголовному делу в отношении обвиняемого и освобождения его от ответственности вместо статьи 73 Уголовного кодекса применена статья 73.2 данного Кодекса.

В запросе прокуратура попросила проверить соответствие постановления Уголовной коллегии Верховного суда по уголовному делу относительно обвинения Б.Джабарова по статье 127.1 Уголовного кодекса соответствующим статьям Конституции, Уголовного и Уголовно-процессуального кодексов.

В связи с запросом Пленум Конституционного суда считает необходимым еще раз отметить, что в соответствии и с пунктом

4 части III и частью V статьи 130 Конституции проверка соответствия судебных актов, принятых Верховным судом, Конституции и законам, обусловлена только наличием соответствующего конституционно-правового спора между субъектами конституционного правосудия.

В этом контексте Пленум Конституционного суда, учитывая то что, запрос по своей сути связан не с проверкой соответствия данного постановления конституции и законам, а с толкованием правовых норм, имеющих значение для правоприменительной практики, счел необходимым в порядке особого конституционного производства дать толкование статей 73.1 и 73.2 Уголовного кодекса.

Применение к лицу, совершившему преступление, мер государственного принуждения, является общепринятым подходом уголовного законодательства. При этом наиболее действенным средством предупреждения совершения преступлений, является не тяжесть наказания, а его неизбежность (*ubi culpa est, ibi poena subesse debet*). Вместе с тем в ряде случаев, предусмотренных законом, лицо, совершившее преступление, может быть освобождено от уголовной ответственности.

Отличительная особенность современной системы уголовного правосудия заключается в возможности освобождения от уголовной ответственности как на досудебной стадии, так и на стадии судебного производства, а вследствие этого – процессе сокращения количества уголовных дел в связи с прекращением уголовного преследования.

Несмотря на наличие в разных странах, различных процедур осуществления этого института, юридическая сущность везде остается одинаковой – в случаях, предусмотренных процессуальным законодательством, прекращение уголовного преследования без оснований оправдания.

Следует отметить, что освобождение от уголовной ответственности лишь тогда можно считать обоснованным и справедливым, когда освобождение обвиняемого после совершения преступления без назначения уголовного наказания не препятствует защите прав и свобод лица, всех правовых норм от преступного посягательства и, наряду с этим, способствует исправлению виновного, предупреждению совершения новых

преступлений, соответствует задачам уголовного законодательства, позволяет добиться целей наказания и без его применения.

В главе 11 Уголовного кодекса указаны основания освобождения от уголовной ответственности, в числе которых особое место занимает освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим (статья 73 Уголовного кодекса).

Следует отметить, что Законом Азербайджанской Республики от 20 октября 2017 года текст статьи 73 Уголовного кодекса был признан статьей 73.1, в которой слова “впервые... большой” заменены словом “большой”, кроме того Кодекс дополнен статьей 73.2 нового содержания.

На основании действующей в настоящее время статьи 73.1 Уголовного кодекса, лицо, совершившее преступление, не представляющее большой общественной опасности, может быть освобождено от уголовной ответственности, если оно примирилось с потерпевшим и возместило причиненный ему ущерб либо загладило причиненный вред.

В ряде постановлений Пленума Конституционного суда даны разъяснения по статье 73 Уголовного кодекса, в том числе в Постановлении “О толковании статей 37.4, 39.1.9, 40.2 и 41.7 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 15 июля 2011 года дано более широкое толкование этой статьи.

Учитывая отсутствие разницы в тексте статьи 73 Уголовного кодекса и действующей в настоящее время, статьи 73.1 данного Кодекса, Пленум Конституционного суда считает необходимым рассмотреть некоторые правовые позиции постановления суда от 15 июля 2011 года с точки зрения нынешнего запроса.

В вышеотмеченном Постановлении Пленум Конституционного суда указал следующее, относительно института освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим, предусмотренным статьей 73 Уголовного кодекса:

– определение оснований и условий прекращения уголовного дела в связи с освобождением обвиняемого от уголовной ответственности в результате примирения потерпевшего с обвиняемым выступает в уголовном праве как усиление принципа диспозитивности (возможности субъекта уголовного

процесса воспользоваться своим материальным и процессуальным правом);

– статья 73 Уголовного кодекса распространяется на все преступления, не представляющие большой общественной опасности;

– в статье 73 Уголовного кодекса императивная норма не сформулирована. В соответствии с этой статьей влияние диспозитивности не может быть поставлено на одну плоскость с обобщественностью. Так, волеизъявление потерпевшего и обвиняемого, пришедших к примирению между собой, не влечет принятия решения о прекращении дела, а просто выступает в качестве одной из причин, обуславливающих возможность принятия полномочными органами такого решения. Закон установил принятие такого решения как право, а не обязанность полномочных органов;

– возмещение ущерба в соответствии со статьей 73 Уголовного кодекса является одним из важнейших условий освобождения от уголовной ответственности.

В данном постановлении также отмечается, что статья 73 Уголовного кодекса устанавливает следующие условия прекращения уголовного преследования:

– деяние лица, в отношении которого начато уголовное преследование, не представляет большой общественной опасности;

– обвиняемый возместил потерпевшему причиненный ущерб или загладил причиненный вред;

– обвиняемый примирился с потерпевшим.

При наличии всех указанных условий обвиняемый может быть освобожден от уголовной ответственности.

Правовые позиции, связанные со статьей 73 Уголовного кодекса в упомянутом Постановлении Пленума Конституционного суда, в целом касаются также действующей в настоящее время статьи 73.1 Уголовного кодекса.

Пленум Конституционного суда, исходя из требований статьи 73 Уголовного кодекса и собственных правовых позиций в предыдущих постановлениях по данной статье, приходит к такому выводу, что освобождение от уголовной ответственности в

связи с примирением с потерпевшим возможно только при определенных условиях.

Как уже отмечалось, главным условием освобождения от уголовной ответственности с точки зрения требований статьи 73.1 Уголовного кодекса является совершение преступления, не представляющего большой общественной опасности.

Однако при этом большое значение имеет учет обстоятельств, характеризующих лицо, совершившее преступление. Так, судебная практика при установлении степени общественной опасности лица, совершившего преступление, исходит, прежде всего, из характера и степени тяжести совершенного преступления, а также обстоятельств, характеризующих действия (личность) обвиняемого до и после совершения преступления (круг таких обстоятельств различен). Вместе с тем, некоторые из них непосредственно указаны в тексте закона и имеют абсолютное значение.

Статья 73.1 Уголовного кодекса в числе таких случаев предусматривает примирение лица, совершившего преступление, не представляющее большой общественной опасности, с пострадавшим, возмещение причиненного ему ущерба либо заглаживание причиненного вреда. Только выполнение указанных условий может стать гарантией исправления лица, совершившего преступление, не представляющее большой общественной опасности, без привлечения к уголовной ответственности.

Поэтому при рассмотрении заявления потерпевшего о примирении с обвиняемым следует не только проверить наличие предусмотренных законом оснований для этого, но и учесть все обстоятельства конкретного дела, включая общественную опасность совершенного деяния, личность обвиняемого, обстоятельства, отягчающие и смягчающие наказание.

На основании вышеуказанного, Пленум Конституционного суда считает, что в соответствии с требованиями статьи 73.1 Уголовного кодекса примирение лица, совершившего преступление, не представляющее большой общественной опасности, с пострадавшим, возмещение причиненного ему ущерба или заглаживание причиненного вреда не влечет за собой принятия решения об освобождении его от уголовной ответственности.

Законодатель определил принятие такого решения как право, а не обязанность органов, осуществляющих уголовный процесс.

Как уже было отмечено, Законом Азербайджанской Республики от 20 октября 2017 года Уголовный кодекс был дополнен статьей 73.2 нового содержания. На основании данной статьи лицо, совершившее деяние (деяния), предусмотренное статьями 127.1, 128, 129, 130, 131.2, 133.1, 134, 142.1, 143, 156.1 и 157.1 Уголовного кодекса, освобождается от уголовной ответственности, если оно примирилось с потерпевшим и полностью возместило причиненный ему ущерб.

Здесь следует иметь в виду, что в отличие от статьи 73.1 Уголовного кодекса, статья 73.2 данного Кодекса, являясь императивной нормой, предусматривает как возмещение причиненного материального ущерба (к примеру, возврат украденного, поврежденного имущества или денежную компенсацию в размере его стоимости) в рамках примирения лица, совершившего преступление, с потерпевшим, в качестве условия освобождения от уголовной ответственности, так и выплату определенной компенсации как формы непосредственного возмещения морального вреда.

Как видно из текста статей 73.1 и 73.2 Уголовного кодекса, возмещение причиненного ущерба является одним из важных условий освобождения от уголовной ответственности.

Под словами “возмещение ущерба”, предусмотренными данными статьями, подразумевается не только возмещение ущерба, но и другие меры, направленные на восстановление нарушенных прав и законных интересов пострадавшего в результате преступления.

Преступлением (в результате преступления) потерпевшему может быть причинен физический, материальный и моральный вред. В теории под физическим вредом подразумевается вред, причиненный жизни и здоровью потерпевшего. Физический вред не может быть возмещен, речь может идти только о его денежной компенсации.

Материальный вред включает негативные последствия в материальном положении потерпевшего. Возмещение материального ущерба может включать возмещение реального ущерба и упущенной выгоды.

А моральный вред – это ущерб, причиненный моральным ценностям потерпевшего. Такой ущерб, как правило, компенсируется в денежной форме, но возможна и нематериальная ее форма: к примеру, принесение извинений, опровержение ложной (ошибочной) информации и пр.

На основании требований статьи 73 Уголовного кодекса примирение с потерпевшим предусмотрено как самостоятельное условие освобождения от уголовной ответственности. В зависимости от степени общественной опасности совершенного преступления предоставление на усмотрение потерпевшего вопроса о том, подлежит ли наказанию лицо, совершившее преступление, свидетельствует об уважительном отношении законодателя к интересам потерпевшего и преследует цель восстановления социальной справедливости. Если потерпевший считает, что при принесении обвиняемым извинений ему, возвращении украденного, восстановлении сломанного имущества, возмещении причиненного материального или морального ущерба и других случаях, справедливость будет восстановлена, то органы, осуществляющие уголовное судопроизводство, не должны настаивать на проведении уголовного преследования.

Освобождение от уголовной ответственности с прекращением уголовного преследования по причине примирения сторон, как важное условие, предусматривает такое состояние примирения между лицом, совершившим преступление, и потерпевшим, которое приводит к отказу от продолжения конфликта. Их согласованные, четкие, свободные и однозначные заявления, исходя из требования закона, требуют также признания со стороны полномочного органа.

Орган, осуществляющий уголовный процесс, придя к окончательному выводу в связи с применением статьи 73 Уголовного кодекса, должен учитывать, что воля потерпевшего на примирение с обвиняемым выражена именно свободно и сознательно, а не под давлением или угрозой.

Следует также отметить, что согласно требованию статьи 12.3 Уголовно-процессуального кодекса в ходе уголовного процесса каждый вправе защищать свои закрепленные Конституцией права и свободы всеми не запрещенными законом способами и средствами.

Так, в соответствии с требованиями статей 381.1, 383.1.5 и 384.1.3 Уголовно-процессуального кодекса, потерпевший вправе обжаловать в суд апелляционной инстанции решение о прекращении производства по уголовному делу, вынесенное судами первой инстанции, в части, относящейся к его интересам.

Поэтому, учитывая уголовно-правовое значение примирения, необходимость обеспечения защиты нарушенных прав и законных интересов лица, предупреждения тех или иных фактов злоупотребления достигнутым примирением, Пленум Конституционного суда считает, что в жалобе на решение о прекращении производства по уголовному делу должны быть подробно указаны и юридически аргументированы доказательства, послужившие основанием для оспаривания данного решения.

С учетом вышеуказанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– В соответствии с требованиями статьи 73.1 Уголовного кодекса примирение лица, совершившего преступление, не представляющее большой общественной опасности, с потерпевшим, возмещение ему причиненного ущерба или заглаживание причиненного вреда не является обязательным условием для принятия решения об освобождении его от уголовной ответственности. Законодатель определил принятие такого решения как право, а не обязанность органов, осуществляющих уголовный процесс.

При рассмотрении заявления потерпевшего о примирении с обвиняемым следует не только проверить наличие предусмотренных законом оснований для этого, но и учесть общественную опасность совершенного деяния, личность обвиняемого и все обстоятельства дела;

– Примирение лица, совершившего преступное деяние (деяния) предусмотренное в статье 73.2 Уголовного кодекса как императивной норме, с потерпевшим, а также полное возмещение причиненного ему ущерба, является безусловным основанием для освобождения его от уголовной ответственности.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии с требованиями статьи 73.1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики примирение лица, совершившего преступление, не представляющее большой общественной опасности, с потерпевшим, возмещение ему причиненного ущерба или заглаживание причиненного вреда не является обязательным условием для принятия решения об освобождении его от уголовной ответственности. Законодатель определил принятие такого решения как право, а не обязанность органов, осуществляющих уголовный процесс.

При рассмотрении заявления потерпевшего о примирении с обвиняемым следует не только проверить наличие предусмотренных законом оснований для этого, но и учесть общественную опасность совершенного деяния, личность обвиняемого и все обстоятельства дела.

2. Примирение лица, совершившего преступное деяние (деяния) предусмотренное в статье 73.2 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики, как императивной норме, с потерпевшим, а также полное возмещение причиненного ему ущерба является безусловным основанием для освобождения его от уголовной ответственности.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”, а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin
1159-cu maddəsinin bəzi müddələrinin həmin Məcəllənin
1165-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

28 iyul 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1159-cu maddəsinin bəzi müddələrinin həmin Məcəllənin 1165-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İ.Şirinovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun, mütəxəssis qismində Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki

hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru S.Süleymanlının rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 1159.5-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 1165-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdən və ona əlavə edilmiş sənədlərdən görünür ki, Bakı şəhəri 14 sayılı Notariat Ofisinin 31 may 2021-ci il tarixli məktubu ilə miras qoyanla qohumluq münasibətlərini təsdiq edən sənəd təqdim edilməməsi səbəbindən A.Tağıyevə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin verilməsindən imtina edilmiş və bundan sonra o, hüquqi əhəmiyyəti olan faktların müəyyən edilməsinə dair ərizə ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

A.Tağıyev ərizəsində göstərmişdir ki, onun yaxın qohumu S.Əliyeva 28 fevral 2021-ci il tarixində Bakı şəhərində vəfat etmişdir. Miras qoyan onun əmisi nəvəsidir, digər vərəsəsi yoxdur. A.Tağıyev 1986-cı ildə vəfat etmiş atası M.Tağıyev ilə miras qoyan S.Əliyevanın 1968-ci ildə vəfat etmiş babası B.Tağıyevin qardaş olması, eləcə də S.Əliyevadan miras qalmış əmlakın qəbul edilməsi barədə hüquqi əhəmiyyəti olan faktların müəyyən edilməsinə dair qətnamə qəbul olunmasını məhkəmədən xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinin 21 oktyabr 2021-ci il tarixli qətnaməsi ilə A.Tağıyevin ərizəsi kifayət qədər sübut təqdim edilməməsi əsas gətirilərək təmin olunmamışdır.

Ərizəçi qətnamədən apellyasiya şikayəti verərək, məhkəmə tərəfindən işə baxılan zaman sübutların hərtərəfli və tam araşdırılmamasına, maddi və prosessual hüquq normalarının pozulmasına istinad etmişdir. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası tərəfindən həmin qətnamədən verilmiş apellyasiya şikayəti üzrə aparılan araşdırma zamanı məsələ ilə bağlı müxtəlif yanaşmaların olduğu müəyyən edilmişdir.

Mövcud yanaşmalardan birinə görə, ərizəçi Mülki Məcəllənin 1159-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş heç bir qrupa aid olmadığından, onun qanun üzrə vərəsə hesab olunması mümkün deyildir. Digər yanaşmaya əsasən isə qanun üzrə vərəsəlikdə beş növbə vərəsəliyin müəyyən olunması, bu növbələrdən heç birinə aid olmayan digər qohumların inkar edilməsi üçün əsas deyildir. Belə ki, ilk beş növbə qanun üzrə vərəsələr olmadığı təqdirdə miras qoyanın beşinci növbədən sonrakı qohumları da vərəsə ola bilər, bu zaman hər hansı növbə və ardıcılıq nəzərdə tutulmamışdır və digər qohumların vərəsəliyinin istisna edilməsi bərabərsizliyə və ədalətsizliyə gətirib çıxarar.

Müraciətdən hesab edir ki, hazırkı iş üzrə ərizəçinin ölməsi halında əmisi nəvəsi S.Əliyevanın ona vərəsə ola biləcəyinə baxmayaraq, onun (A.Tağıyevin) babanın qardaşı uşağı qismində vərəsə ola bilməməsi qeyri-müəyyənlik yaradaraq bərabərlik hüququnun pozulmasına səbəb ola bilər.

Göstərilənlərə əsasən Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası iş üzrə tətbiq edilməli olan maddi hüquq norması kimi qanun üzrə vərəsəlikdə növbəlik, müvafiq növbəyə aid vərəsələrin dairəsi, eləcə də vərəsələri olmayan əmlakın dövlətə keçməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyən Mülki Məcəllənin müvafiq maddələrinin Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən şərh edilməsinin zəruri olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını vacib hesab edir.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin VII hissəsi ilə təminat verilən vərəsəlik hüququ miras qoymağı, yəni bir tərəfdən vəsiyyət edə bilməyi, digər tərəfdən isə vərəsə olaraq mirası qəbul edib ona sahib olmağı nəzərdə tutur. Maddənin məzmunundan göründüyü kimi, bu norma ilə iki mənafeyin hüquqi baxımdan qorunması konstitusion təminat altına alınır. Birincisi, miras qoyana əmlakının ona yaxın olan şəxslərə qalacağına, ikincisi isə miras qoyandan qalan miras əmlaka onun yaxınlarının varis olmalarına hüquqi təminat verilir.

Vərəsəlik hüququ mülkiyyətçinin sağlığında əldə etdiyi əmlak və digər maddi nemətlərin ölümündən sonra onun iradəsinə uyğun olaraq müəyyən etdiyi vərəsələrinə, iradəsini ifadə etmədiyi təqdirdə isə qanunla müəyyən edilən vərəsələrinə keçməsinə ehtiva edir. Mülki hüququn bu institutu vasitəsi ilə miras qoyanın, onun

kreditorlarının, eləcə də vərəsələrinin mənafeyi qorunur, miras qoyanın əmlakın aqibəti ilə bağlı niyyətinin həyata keçirilməsinə şərait yaradılır, bununla da etibarlı və sağlam ailə münasibətlərinin qorunub inkişaf etdirilməsi təmin olunur. Qeyd olunan hallar həm şəxsiyyətin qorunması, həm də ictimai mənafehlərin təmin olunması məqsədinə xidmət etməklə, vərəsəlik hüquq qaydalarının məcburiliyini, yəni qanunverici tərəfindən müəyyən tənzimləmənin imperativliyini şərtləndirir.

Mülki Məcəllənin 1133-cü maddəsinə görə, vərəsəlik qanun və ya vəsiyyəət üzrə və ya hər iki əsasla həyata keçirilir. Qanun üzrə vərəsəlik (ölmüş şəxsin əmlakının qanunda göstərilmiş şəxslərə keçməsi) o zaman qüvvədə olur ki, miras qoyan vəsiyyətnamə qoymur, yaxud vəsiyyətnamə tamamilə və ya qismən etibarsız sayılır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qanun üzrə vərəsəliklə bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə əsasən, ailə üzvlərinin mənafehinin üstünlüyü vərəsəlik hüququnun əsasında duran ailə təminatı prinsipindən irəli gəlir. Bu prinsip vətəndaş cəmiyyətinin özəyini təşkil edən ailənin təminatı məqsədilə yaxın qohumluqla (uşaq, ər, arvad, valideynlər) miras qoyana bağlı olan şəxslərin mənafehinin digər şəxslərin mənafehindən üstün olmasını nəzərdə tutur. Ailə-təminat prinsipinin məntiqinə əsasən mülkiyyətçiye yaşadığı dövrdə məxsus olan əmlak (əmlakın müəyyən hissəsi) üzərində sərəncam vermək hüququ onun vəfatından sonra yaxın ailə üzvlərinə məxsus olmalıdır. Bu prinsip qanun üzrə vərəsəlik zamanı növbəlik, irsi transmissiya qaydalarında özünü göstərir və mirasın daha yaxın şəxslər dairəsinə çatmasına xidmət edir (“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1193-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I və II hissələrinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2011-ci il 20 oktyabr tarixli Qərar).

Qanun üzrə vərəsəlik zamanı vərəsələr miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olmuş şəxslər, habelə miras qoyanın ölümündən sonra doğulmuş uşaqları ola bilərlər. Qanun üzrə vərəsə sayılan şəxslərin dairəsi və onların vərəsəliyə çağırılması növbəliyi Mülki Məcəllənin 1159-cu maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Həmin maddədə beş növbə vərəsəlik nəzərdə tutulmuşdur. Bu şəxslərə ölən uşaqları, əri (arvadı), qardaş-bacıları, nənə – babaları və digər kateqoriya şəxslər

aiddir. Göstərilən şəxslər miras qoyanla bu və ya digər dərəcə üzrə qohumluq münasibətində olan şəxslərdir.

Qeyd olunduğu kimi, qanun üzrə vərəsələr vərəsəliyə müəyyən olunmuş növbə qaydasında ardıcılıqla çağırılırlar. Bu zaman vərəsənin miras qoyanla yaxın qohumluq faktı əsas meyar kimi nəzərdə tutulmuş və vərəsələrin ayrı-ayrı qruplarının miras qoyana yaxınlıq dərəcəsi ilə uyğunlaşdırılmışdır. Belə ki, bu dairə müəyyən edilərkən, ilk növbədə, ailə üzvlüyü, sonra yaxın qohumluq, daha sonra isə qohumluq amilləri ardıcılıqla nəzərə alınmışdır.

Beləliklə, qanunda miras qoyana yaxınlığı baxımından qohumlar arasında beş növbə üzrə vərəsəliyin təsbiti yalnız əvvəlki növbənin vərəsələrinin olmaması halında sonrakı növbənin vərəsələrinin mirası qəbul etmək imkanını, başqa sözlə qohumlar arasında mirasa yiyələnməkdə miras qoyana yaxınlığı baxımından ardıcılığı tənzimləyir.

Vurğulanmalıdır ki, əvvəlki Mülki Məcəllədən fərqli olaraq, yeni Mülki Məcəllədə qanunverici tərəfindən vərəsəliyin növbəliyi genişləndirilərək ikidən beş növbə vərəsələrə qədər artırılmışdır. Bu isə miras qoyanın maraqlarına uyğun olmaqla, əmlakın vərəsələri olmayan əmlak statusuna keçməsinin mümkünlüyünün aradan qaldırılması məqsədini daşıyır.

Mülki Məcəllənin 1159-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş sonuncu növbə, yəni beşinci növbə vərəsələrə xala uşaqları və bibi uşaqları, dayı uşaqları və əmi uşaqları, onlar sağ olmadıqda isə onların uşaqları aiddir. Göstərilən şəxslərin beşinci növbə vərəsə qismində vərəsəliyə çağırılmaları üçün ondan əvvəl gələn digər növbə vərəsələrin olmaması, onların mirası qəbul etməməsi, mirasdan imtina etmələri və ya vərəsəlik hüququndan məhrum edilmələri zəruridir.

Mülki Məcəllənin 1160-cı maddəsinə uyğun olaraq, əvvəlki növbənin vərəsələrindən, heç olmasa birinin mövcudluğu sonrakı növbənin vərəsəliyini istisna edir.

Həmin Məcəllənin 1165-ci maddəsində isə vərəsələri olmayan əmlakın xəzinəyə keçməsi müəyyən edilmişdir. Bu maddəyə görə, əgər nə qanun üzrə, nə də vəsiyyəət üzrə vərəsə yoxdursa və ya vərəsələrdən heç biri mirası qəbul etməmişdirsə, yaxud bütün vərəsələr vərəsəlik hüququndan məhrum edilmişdirsə, vərəsələri olmayan əmlak dövlətə keçir; əgər miras qoyan şəxs ahıllar və

əlilliyi olan şəxslər üçün sosial xidmət müəssisələrinin, müalicə, tərbiyə və sosial təminat müəssisələrinin təminatında olmuşdursa, onların mülkiyyətinə keçir. Göründüyü kimi, dövlət həm qanun üzrə, həm də vəsiyyət üzrə vəərəsə qismində vəərəsəlik hüququnun daşıyıcısı ola bilər.

Göstərilən maddələrin qarşılıqlı təhlili göstərir ki, qanunverici tərəfindən qanun üzrə vəərəsələrin, yəni qanunda miras qoyanın hüquqi varisləri kimi göstərilən şəxslərin dairəsi konkret müəyyənləşdirilmişdir. Vəsiyyət üzrə vəərəsəlikdən fərqli olaraq, qanun üzrə vəərəsəlik zamanı miras əmlakı əldə etmək hüququ olan şəxslərin dairəsi, eləcə də onlara miras əmlakdan düşəsi payın həcmi miras qoyanın iradəsi ilə deyil, məhz qanunla qəti və dəqiq olaraq təsbit edilmişdir. Bu baxımdan nəzərə alınmalıdır ki, qanunvericilikdə vəərəsəliyin müəyyən həddi, yəni miras qoyanla qohumluq əlaqəsində olan və vəərəsəliyə çağırılan şəxslərin məhdud dairəsi nəzərdə tutulduğundan, həmin həddən kənar qalan şəxslər vəərəsə hesab edilə bilməzlər. Beləliklə, mülki qanunvericilik qanun üzrə vəərəsə ola bilən şəxslərin dairəsini beş növbə ilə məhdudlaşdırır və bu miras qoyanın Mülki Məcəllənin 1159-cu maddəsində müəyyən edilmiş növbəliyə daxil olmayan digər qohumların qanun üzrə vəərəsə olması imkanını istisna edir.

Müraciətdə göstəriləndiyi kimi, qanun üzrə vəərəsələrin dairəsinin qeyri-məhdud olması “qanun üzrə vəərəsə” ifadəsinə zidd olmaqla, vəərəsələrin və vəərəsəlik paylarının müəyyən edilməsi, miras qoyanın öhdəliklərinə görə məsuliyyət, sonrakı növbəyə aid olan qohumların ardıcılığının müəyyən edilməsi və s. hallar baxımından ciddi qarışıqlıq yaratmaqla qeyri-müəyyənliyə səbəb olar. Belə ki, “qanun üzrə vəərəsə” ifadəsi vəərəsələrin məhz “qanunda göstərilən” olduğunu ifadə etməklə vəərəsələrin əhatəsinin sərhəd və həddini ehtiva edir.

Həmçinin vəərəsəlik hüquq normaları nəzərdən keçirilərkən vəərəsəliyin sosial-iqtisadi mahiyyətini, onun hüquqi məzmununu və hüquqi tənzimlənməsinin xarakterini müəyyən edən vəərəsəlik hüququnun prinsiplərinin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi aydın görünür. Bu prinsiplər vəərəsəlik hüququnun əsasını təşkil etməklə, şəxsin ölümü nəticəsində onun əmlakının başqa şəxslərə (vəərəsələrə) keçməsi ilə bağlı yaranan vəərəsəlik münasibətlərini tənzimləyən hüquq normalarında ifadə olunmuş əsas ideyalar və rəhbər

başlanğıclardır. Vərəsəliyin hüquqi nizamlanması məhz həmin prinsiplərin vasitəsilə həyata keçirilir. Vərəsəlik hüquq prinsiplərinə vəsiyyəət azadlığı, vərəsəliyin mühafizəsi, növbəlik, ailə mənafeyinin qorunması, miras paylarının bərabər olması, miras əmlakın vərəsəlik hüququ üzrə dövlətə keçməsi kimi prinsiplər aiddir. Mülki hüquq nəzəriyyəsində və mülki qanunvericilikdə vərəsəliklə bağlı normalarda əks olunmuş bu prinsiplərdən məhz növbəlik, ailə mənafeyinin qorunması, miras əmlakın dövlətə keçməsi kimi qaydalar qanun üzrə vərəsəlik institutunda özünü biruzə verir.

Müraciətdə qaldırılan məsələlərdən biri də ərizəçinin vəfat edəcəyi təqdirdə əmisi nəvəsi S.Əliyevanın ona vərəsə ola biləcəyinə baxmayaraq, mövcud vəziyyətdə onun babanın qardaşı uşağı qismində əmisi nəvəsinə vərəsə ola bilməməsi ilə bağlıdır.

Bununla əlaqədar göstərilməlidir ki, mülki qanunvericiliyin vərəsəliklə bağlı normaları nəzərdən keçirildikdə, qanun üzrə vərəsəlik halında vərəsəyə münasibətdə deyil, məhz miras qoyana münasibətdə dairəsi konkret müəyyən edilmiş şəxslərin (qohumların) qanun üzrə vərəsə olmasının mümkünlüyünün təsbit edildiyi müşahidə olunur.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, mövcud qanunvericiliyə görə yalnız miras qoyana münasibətdə dairəsi qanunda konkret müəyyən edilmiş şəxslər qanun üzrə vərəsə qismində çıxış edə bilirlər. Lakin qarşılıqlı vərəsəliyin, o cümlədən vərəsəlik hüquq normaları ilə mülkiyyət hüququnun təmin edilməsi məqsədilə gələcəkdə qanunverici orqan tərəfindən vərəsəliyin növbəliyinin genişləndirilərək miras qoyanın digər yan xətt üzrə qohumlarının da (nənə və babanın anası və atasının uşaqlarının, yəni nənə-babanın bacı və qardaşlarının və s.) vərəsə ola bilmə imkanları nəzərdən keçirilə bilər.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu həmçinin vərəsəlik hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrə məhkəmədə baxılmasının prosessual qaydalarına əməl edilməsinin vacibliyini vurğulayaraq qeyd edir ki, miras payla əlaqədar iddia irəli sürülərkən iddiaçının vərəsəlik hüququ olan şəxslərin dairəsinə aid olmasını təsdiq edən sənədlərin mövcudluğu həmin mübahisələrin əsassız olaraq uzanmasının qarşısını almış olur.

Belə ki, Mülki Məcəllənin 1291, 1321.1 və 1325-ci maddələrinin mənasına görə, vərəsələr arasında vərəsələrin dairəsi, miras kütləsi,

payların həcmi, habelə mirasın bölüşdürülməsi ilə bağlı mübahisə olmadığı təqdirdə mirasın qəbul edilməsi ilə bağlı müraciət etmiş vərəsələrə həmin faktların tanınmasının və ya rəsmiləşdirilməsinin təsdiqi olan şəhadətnamənin verilməsi mütləqdir (“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1291 və 1321.1-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 24.1-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2021-ci il 26 iyul tarixli Qərar).

Vərəsələr arasında razılıq əldə edilmədiyi təqdirdə, vərəsə olmaq hüququna malik olan şəxslərin dairəsinin və vərəsəlik paylarının müəyyənləşdirilməsi məqsədi ilə, ilk növbədə, mirasın qəbul edilməsi faktının və vərəsəliyin açılma yerinin, yaxud şəxslərin qohumluq münasibətləri kimi hüquqi əhəmiyyətli olan faktların müəyyən edilməsinə dair işlərə xüsusi icraat qaydasında baxıldıqdan sonra, miras əmlakın bölüşdürülməsi ilə bağlı məsələlərə ümumi iddia icraatı qaydasında baxıla bilər.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 306.4-cü maddəsinə əsasən, xüsusi icraat qaydasında işlərə baxarkən məhkəməyə aid hüquq haqqında mübahisənin olduğu müəyyən edilərsə, hakim ərizənin baxılmamış saxlanması haqqında qərar çıxarır və maraqlı şəxslərə onların ümumi əsaslarla iddia vermək hüququnu izah edir.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– Mülki Məcəllənin 1159-cu maddəsinin mənasına görə, yalnız qanunla müəyyən edilmiş vərəsəliyin növbəliyinə daxil olan və miras qoyana münasibətdə müvafiq qohumluq dərəcəsi üzrə şəxslər vərəsə qismində çıxış edə bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1159-cu maddəsinin mənasına görə, yalnız qanunla müəyyən edilmiş

vərəsəliyin növbəliyinə daxil olan və miras qoyana münasibətdə müvafiq qohumluq dərəcəsi üzrə şəxslər vərəsə qismində çıxış edə bilər.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании некоторых положений статьи 1159
Гражданского кодекса Азербайджанской Республики
во взаимосвязи со статьей 1165 данного Кодекса**

28 июля 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой (судья-докладчик), Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании обращения Бакинского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании некоторых положений статьи 1159 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьей 1165 данного Кодекса.

Изучив и обсудив доклад судьи С.Салмановой по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Бакинского апелляционного суда И.Ширинова и заведующего отделом экономического законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики М.Базыгова, в качестве специалис-

тов – Президиума Коллегии адвокатов Азербайджанской Республики, Верховного суда Азербайджанской Республики, эксперта – доцента кафедры гражданского права юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора философии по праву С.Сулейманлы и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Бакинский апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование некоторых положений статьи 1159.5 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) во взаимосвязи со статьей 1165 данного Кодекса.

Из заявления и приложенных к нему документов следует, что в письме Нотариального офиса № 14 города Баку от 31 мая 2021 года А.Тагиеву было отказано в выдаче свидетельства о праве на наследство в связи с непредставлением документа, подтверждающего родственные отношения с наследодателем, после чего он обратился в суд с заявлением об установлении фактов, представляющих юридическое значение.

А. Тагиев указал в заявлении, что его близкая родственница С.Алиева скончалась 28 февраля 2021 года в городе Баку. Наследодательница является внучкой его дяди, других наследников нет. А.Тагиев просил суд принять решение о признании его отца, М.Тагиева, умершего в 1986 году, братом умершего в 1968 году Б.Тагиева – деда наследодателя С.Алиевой, а также установлении юридически значимых фактов о принятии имущества доставшегося в наследство от С.Алиевой.

Решением Наримановского районного суда города Баку от 21 октября 2021 года заявление А.Тагиева не было удовлетворено по причине непредставления достаточных доказательств.

Заявитель, подав апелляционную жалобу на решение, сослался на имевшее место отсутствие полного и всестороннего исследования доказательств при рассмотрении дела судом, нарушение норм материального и процессуального права.

В ходе рассмотрения Гражданской коллегией Бакинского апелляционного суда апелляционной жалобы на данное решение были выявлены различные подходы к этому вопросу.

Согласно одному из существующих подходов, поскольку заявитель не принадлежит ни к одной из групп, предусмотренных статьей 1159 Гражданского кодекса, признание его наследником по закону не представляется возможным. На основании другого подхода, установление пяти очередей наследования по закону не является основанием для исключения других родственников, не принадлежащих ни к одной из этих очередей. Так, в случае отсутствия наследников первых пяти очередей по закону, наследниками могут стать также родственники наследодателя после пятой очереди, при этом никакой очереди и последовательности не предусмотрено и исключение права наследования других родственников приведет к неравенству и несправедливости.

Обратившийся считает, что тогда как в случае смерти заявителя по данному делу внучка дяди С.Алиева могла бы стать его наследницей, отсутствие у него (А.Тагиева) возможности стать наследником в качестве сына брата деда может создать неопределенность и привести к нарушению равноправия.

На основании вышеуказанного, Гражданская коллегия Бакинского апелляционного суда пришла к выводу о необходимости толкования Конституционным судом соответствующих статей Гражданского кодекса, регулирующих отношения, связанные с очередностью в наследовании по закону кругом наследников, относящихся к соответствующей очереди, как материально-правовой нормы, подлежащей применению по делу, а также переходом имущества, не имеющего наследников, к государству.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает важным отметить следующее.

Право наследования, гарантированное частью VII статьи 29 Конституции, предусматривает оставление наследства, то есть с одной стороны возможность составлять завещание, а с другой, – являясь наследником, принять наследство и владеть им. Как следует из содержания статьи, данной нормой дается конститу-

ционная гарантия защиты тех и других интересов с правовой точки зрения. Во-первых, наследодателю предоставляется юридическая гарантия того, что его имущество останется близким ему лицам, а во-вторых, наследственное имущество, оставшееся от наследодателя, будет унаследовано его близкими.

Право наследования предполагает переход имущества и иных материальных благ, приобретенных собственником при жизни, после его смерти к наследникам, определенным в соответствии с его волей, в случае же отсутствия выражения воли – к установленным законом наследникам. Посредством данного института гражданского права защищаются интересы наследодателя, его кредиторов, а также наследников, создаются условия для реализации намерения наследодателя относительно судьбы имущества, тем самым обеспечивается сохранение и развитие надежных и здоровых семейных отношений. Отмеченные факты служат цели как защиты личности, так и обеспечения общественных интересов, обуславливая тем самым обязательность правовых норм наследования, то есть императивность определенного регулирования со стороны законодателя.

Согласно статье 1133 Гражданского кодекса, имущество умершего лица (наследодателя) переходит к другим лицам (наследникам) в силу закона либо завещания, либо по обоим основаниям. Наследование по закону (переход имущества умершего к лицам, указанным в законе) наступает в том случае, если наследодатель не оставит завещания либо завещание полностью или частично признано недействительным.

На основании сформированной Пленумом Конституционного суда правовой позиции относительно наследования по закону, преобладание интересов членов семьи вытекает из принципа семейного благополучия, лежащего в основе права наследования. Этот принцип предусматривает преобладание интересов лиц, связанных с наследодателем близким родством (дети, муж, жена, родители), над интересами других лиц в целях благополучия семьи, являющейся ячейкой гражданского общества. Согласно логике принципа семейного благополучия, право распоряжения имуществом (определенной частью имущества), принадлежащим собственнику при жизни, после его смерти

должно принадлежать близким членам его семьи. При наследовании по закону данный принцип проявляет себя в правилах очередности, наследственной трансмиссии и служит для получения наследства кругом более близких лиц (Постановление “О проверке соответствия статьи 1193 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики частям I и II статьи 13, частям I, II и III статьи 29 Конституции Азербайджанской Республики” от 20 октября 2011 года).

При наследовании по закону наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя, а также дети, родившиеся после смерти наследодателя. Круг лиц, считающихся наследниками по закону, и очередность призыва к наследованию установлены статьей 1159 Гражданского кодекса. В данной статье предусмотрено пять очередей наследования. К этим лицам относятся дети, муж (жена), братья и сестры, бабушки и дедушки умершего и другие категории лиц. Указанные лица в той или иной степени состоят в родственных отношениях с наследодателем.

Как уже отмечалось, наследники по закону призываются последовательно, в порядке очередности, установленной для наследования. При этом в качестве основного критерия предусмотрен факт близкого родства наследника с наследодателем, что приведено в соответствие со степенью близости отдельных групп наследников с наследодателем. Так, при определении данного круга последовательно учитывались факторы в первую очередь, членства в семье, затем – близкого родства, далее – родства.

Таким образом, закрепление в законе наследования по пяти очередям между родственниками с точки зрения их близости к наследодателю регулирует возможность принятия наследства наследниками следующей очереди только при отсутствии наследников предыдущей очереди, иными словами, последовательность среди родственников с точки зрения их близости к наследодателю при наследовании.

Следует отметить, что в отличие от предыдущего Гражданского кодекса, в новом Гражданском кодексе законодатель, расширив очередность наследования, увеличил ее с двух

до пяти очередей наследников. Это, отвечая интересам наследодателя, преследует цель исключения возможности перехода имущества в статус имущества не имеющего наследников.

К наследникам последней, то есть пятой очереди, предусмотренной статьей 1159 Гражданского кодекса, относятся дети дядей и тетей со стороны как отца, так и матери, а если их нет в живых – дети детей. Для призыва указанных лиц к наследованию в качестве наследников пятой очереди необходимы отсутствие наследников другой предыдущей очереди, непринятие ими наследства, отказ от наследства или лишение права наследования.

В соответствии со статьей 1160 Гражданского кодекса существование хотя бы одного из наследников предыдущей очереди исключает наследование последующей очередью.

Статья 1165 данного Кодекса устанавливает, что имущество, не имеющее наследников, переходит в казну. Согласно этой статье, если отсутствуют наследники как по закону, так и по завещанию, либо наследство не принято ни одним из наследников, либо все наследники лишены права на наследство, имущество, не имеющее наследников, переходит к государству; если лицо, оставившее наследство, находилось на обеспечении учреждений социального обслуживания для престарелых и инвалидов, лечебных, воспитательных учреждений и учреждений социального обеспечения, наследство переходит в собственность этих учреждений. Как видно, государство может являться носителем права на наследство в качестве наследника как по закону, так и по завещанию.

Взаимосвязанный анализ указанных статей показывает, что законодателем конкретно установлен круг наследников по закону, то есть лиц, указанных в законе в качестве правопреемников наследодателя. В отличие от наследования по завещанию, круг лиц, имеющих право на получение наследственного имущества при наследовании по закону, а также размер доли, причитающейся им из наследственного имущества, строго и точно закреплены именно законом, а не волей наследодателя. В этом контексте следует иметь в виду, что поскольку в законодательстве предусмотрен определенный предел наследования, то есть

ограниченный круг лиц, состоящих в родственных отношениях с наследодателем и призываемых к наследованию, лица, оставшиеся вне данного предела не могут считаться наследниками. Таким образом, гражданское законодательство ограничивает круг лиц, которые могут являться наследниками по закону, пятью очередями и исключает возможность того, что наследниками по закону станут другие родственники наследодателя, не входящие в очередность, установленную статьей 1159 Гражданского кодекса.

Как указано в обращении, неограниченность круга наследников по закону, противореча выражению “наследник по закону”, создаст серьезную путаницу с точки зрения установления наследников и доли наследства, ответственности по обязательствам наследодателя, установления последовательности родственников, относящихся к последующей очереди, и других обстоятельств, приведя таким образом к неопределенности. Так, выражение “наследник по закону”, имея в виду именно наследников “указанных в законе”, включает границы и пределы круга наследников.

Кроме того, при рассмотрении норм наследственного права очевидно, что важное значение представляют принципы наследственного права, определяющие социально-экономическую сущность наследования, его правовое содержание и характер правового регулирования. Эти принципы, составляя основу наследственного права, являются основными идеями и руководящими началами, выраженными в правовых нормах, регулирующих наследственные отношения, возникающие в связи с переходом имущества лица в результате его смерти к другим лицам (наследникам). Правовое регулирование наследования осуществляется именно посредством данных принципов. К принципам наследственного права относятся такие принципы, как свобода завещания, защита наследства, очередность, защита интересов семьи, равенство долей наследства, переход наследственного имущества к государству по наследственному праву. В числе данных принципов, нашедших отражение в нормах, связанных с наследованием, в теории гражданского права и гражданском законодательстве, именно такие правила, как

очередность, защита интересов семьи, переход наследственного имущества к государству, проявляются в институте наследования по закону.

Один из поставленных в обращении вопросов, связан с тем, что тогда как в случае смерти заявителя внучка дяди С. Алиева могла бы стать его наследницей, он в нынешней ситуации не может стать наследником внучки дяди в качестве сына брата деда.

В связи с этим следует отметить, что при рассмотрении норм гражданского законодательства, касающихся наследования, наблюдается то, что в случае наследования по закону закреплена возможность наследования по закону конкретно установленным кругом лиц (родственников) не в отношении наследника, а именно в отношении наследодателя.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к такому выводу, что согласно действующему законодательству в качестве наследников по закону могут выступать лица, круг которых конкретно определен законом только в отношении наследодателя. Однако в целях обеспечения взаимного наследования, в том числе права собственности нормами наследственного права, в дальнейшем законодательный орган может расширив очередность наследования, рассмотреть возможность родственников наследодателя по другим боковым линиям (детей матери и отца бабушки и дедушки, то есть братьев и сестер бабушки и дедушки и пр.) тоже стать наследниками.

Пленум Конституционного суда подчеркивая также важность соблюдения процессуальных правил рассмотрения в суде споров, связанных с наследственными правоотношениями, отмечает, что при предъявлении иска в связи с долей в наследстве, наличие документов, подтверждающих принадлежность истца к кругу лиц, имеющих право на наследство, препятствует необоснованному затягиванию данных споров.

Таким образом, согласно смыслу статей 1291, 1321.1 и 1325 Гражданского кодекса при отсутствии между наследниками спора по поводу круга наследников, наследственной массы, объема долей, а также раздела наследства выдача наследникам,

обратившимся в связи с принятием наследства, свидетельства, служащего подтверждением признания или оформления данных фактов, является обязательным (Постановление Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики “О толковании статей 1291 и 1321.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьей 24.1 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 26 июля 2021 года).

В случае, недостижения между наследниками соглашения, в целях установления круга лиц, имеющих право на наследство, и доли наследства, после рассмотрения в первую очередь в порядке особого производства дел об установлении факта принятия наследства и места открытия наследства или таких юридически значимых фактов, как родственные отношения лиц, в порядке общего искового производства могут быть рассмотрены вопросы, связанные с разделом наследственного имущества.

В то же время следует учесть, что на основании статьи 306.4 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики, если при рассмотрении дел в порядке особого производства возникает спор о праве, подведомственный судам, суд оставляет заявление без рассмотрения и разъясняет заинтересованным лицам, что они вправе предъявить иск на общих основаниях.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– Согласно смыслу статьи 1159 Гражданского кодекса, в качестве наследников могут выступать только лица, по соответствующей степени родства с наследодателем входящие в установленную законом очередность наследования.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Согласно смыслу статьи 1159 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики, в качестве наследников могут выступать только лица, по соответствующей степени родства с наследодателем входящие в установленную законом очередность наследования.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”, а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin
179-cu maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair**

29 iyul 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorgusu əsasında Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun, mütəxəssislər Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimləri A.İsgəndərov və E.Kazımovun, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Məhkəmə-Hüquq Şurası Aparatının və

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Akademiyasının mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Əmək və ekologiya hüququ kafedrasının professoru, hüquq üzrə elmlər doktoru M.Əliyevin rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu (bundan sonra – Prokurorluq) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək, Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin (bundan sonra – Əmək Məcəlləsi) 179-cu maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, Əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən, işçi qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada dövlət və ictimai vəzifələrin yerinə yetirilməsinə cəlb edildiyi müddət ərzində iş yeri, vəzifəsi (peşəsi) saxlanılmaqla ona orta əmək haqqı ödənilməlidir. Bu maddənin işçinin iş yerinin və orta əmək haqqının saxlanılmasını nəzərdə tutan 2-ci hissəsinin “ö” bəndinə görə, ilkin uzunmüddətli tədris kurslarına göndərilən hakim vəzifəsinə namizədlər iş yeri və orta əmək haqqı saxlanılan işçilərin sırasına aid edilmişdir.

Namizəd statusu əldə etmiş hakim vəzifəsinə imtahan verən şəxslər üçün müvafiq təminatlar, eləcə də “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (bundan sonra – “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanun) əks olunmuşdur. Həmin Qanunun 93-3-cü maddəsinə əsasən, imtahanlardan müvəffəqiyyətlə keçmiş namizədlər avtomatik şəkildə uzunmüddətli təlim mərhələsinə keçirilirlər.

Sorğuya əsasən, prokurorluğa qulluğa qəbul olunmaq üçün namizədlərin icbari təlimə cəlb edilmə müddətinin əmək qanunvericiliyində tənzimlənməməsi təcrübədə qeyri-müəyyənliyin yaranmasına səbəb olur.

Sorğuverənin qənaətinə görə, qanunvericilikdə icbari təlimə cəlb edilmənin bilavasitə təsbit olunduğu və vəzifə olaraq müəyyən edildiyi nəzərə alınaraq, prokurorluğa ilk dəfə qulluğa qəbul olunmaq üçün icbari təlimə cəlb olunmuş namizədə münasibətdə iş

yerinin və orta əmək haqqının saxlanması məsələsinə aydınlıq gətirilməsi üçün Əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin şərh olunması zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə əlaqədar aşağıdakıların qeyd edilməsini vacib hesab edir.

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olması Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 12-ci maddəsinin I hissəsində təsbit edilmişdir. Əsas Qanunun 16-cı maddəsinin I hissəsinə görə, Azərbaycan dövləti xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsi qayğısına qalır.

Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin I və II hissələrinə əsasən, Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdıra bilməz.

Konstitusiyanın 35-ci maddəsinə görə, əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.

Əmək Məcəlləsi fiziki şəxslərin əmək hüquqlarının və bu hüquqların həyata keçirilməsini təmin edən qaydaların minimum şərtlərini müəyyən edir. Məcəllənin 2-ci maddəsindən göründüyü kimi, bu Məcəllə əmək münasibətlərində tərəflərin hüquq bərabərliyinin təmin edilməsi, mənafelərinin haqq-ədalətlə və qanunun aliliyinin təmin olunması ilə qorunması, maddi, mənəvi, sosial, iqtisadi və digər həyati tələbatlarını ödəmək məqsədi ilə əqli, fiziki və maliyyə imkanlarından sərbəst istifadə etməsinin təmin edilməsi və s. prinsiplərə əsaslanır.

Həmin Məcəllənin 14-cü maddəsinə görə, əmək münasibətləri sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanları tərəfindən təmin edilir.

Göstərilən dövlət hakimiyyəti orqanları səlahiyyətləri çərçivəsində müəyyən edilmiş hallarda əmək münasibətlərinin tənzim edilməsi üçün müvafiq normativ hüquqi aktlar qəbul edir.

Konstitusiya və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində vəzifə səlahiyyətləri dövlət qulluqçuları tərəfindən yerinə yetirilir.

Qeyd olunmalıdır ki, dövlət idarəetməsində insan amili, o cümlədən dövlət idarəetməsini həyata keçirən işçilər dövlətin iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni inkişafında əsas amildir. Zəruri əmək resurslarının formalaşdırılması, kadr potensialının inkişaf etdirilməsi, dövlət orqanlarının peşəkar kadrlarla təmin olunması və onların səmərəli fəaliyyətinin təşkil edilməsi kadr siyasətinin əsas məqsədlərindən sayılır. Bu baxımdan kadrların seçimi, qiymətləndirmə və rotasiyası meyarlarının, peşə hazırlığının təkmilləşdirilməsi qaydalarının müəyyənləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dövlət qulluğunun xüsusi növü hesab olunan prokurorluq orqanlarında qulluq, prokurorluğun fəaliyyət istiqamətləri üzrə prokurorluq işçilərinin səlahiyyətlərini yerinə yetirmələri ilə əlaqədar həyata keçirdikləri fəaliyyətdir.

Konstitusiyanın Məhkəmə hakimiyyəti adlanan VII fəslində prokurorluğun səlahiyyətləri, təşkili qaydası və prokurorluq orqanlarının fəaliyyətinin əsasları nəzərdə tutulmuşdur (Konstitusiyanın 133-cü maddəsi).

Prokurorluq orqanlarında qulluğa qəbulun qaydaları isə “Dövlət qulluğu haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunlarında və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 19 iyun tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Prokurorluğa işə qəbul olunmaq üçün namizədlərlə müsabiqə keçirilməsi qaydaları haqqında Əsasnamə”də müəyyən edilmişdir.

Həmin Əsasnamənin 1.2-ci bəndinə əsasən, prokurorluğa işə qəbul olunmaq istəyən hər bir namizədin hazırlığının, bilik səviyyəsinin, ümumi dünyagörüşünün, prokuror, müstəntiq və ya əməliyyatçı vəzifəsinə yararlı və layiqliyinin müəyyən edilməsi məqsədi ilə aşkarlıq şəraitində şəffaf üsullarla, beynəlxalq tələblərə uyğun müsabiqə keçirilir. Müsabiqə ixtisas imtahanlarından (test imtahanı və yazılı imtahan) və müsahibədən ibarətdir.

Prokurorluğa ilk dəfə qulluğa qəbul olunmaq üçün müsabiqədən müvəffəqiyyətlə keçmiş namizədlər Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun elm-tədris mərkəzində icbari təlimə cəlb edirlər. Bu təlimi müvəffəqiyyətlə bitirmiş namizədlər prokurorluğa qulluğa qəbul edirlər (“Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 4.4-1-ci maddəsi).

Prokurorluğa qulluğa qəbul olunmaq üçün müsabiqədən keçmiş namizədlərlə tədrisin təşkili onların nəzəri bilik və peşə hazırlığı səviyyəsinin yüksəldilməsi, prokurorluğun kadr potensialının gücləndirilməsi, işin daha da təkmilləşdirilməsi və müasir dövrün tələbləri baxımından qurulması məqsədi daşımaqla, prokurorluq orqanlarında aparılan genişmiqyaslı islahatların tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Prokurorluq işçilərinin və prokurorluğa qulluğa qəbul olunmaq üçün imtahanlardan uğurla keçmiş namizədlərin təlimə cəlb edilmə məsələsi bir sıra beynəlxalq təşkilatların tövsiyələrində də öz əksini tapmışdır. Belə ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 1990-cı il tarixli “Prokurorların rolu haqqında təlimat”ının preambulasında prokurorların öz funksiyalarını yerinə yetirmələri üçün zəruri olan müvafiq peşə hazırlığına malik olmalarının təmin edilməsinin vacibliyi nəzərə alınaraq göstərilmişdir ki, onların cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində, xüsusilə onun yeni forma və miqyasında, öz funksiyalarının lazımı şəkildə yerinə yetirilməsi üçün işə qəbul təcrübəsinin və hüquqi hazırlığın təkmilləşdirilməsi işinin təmin edilməsi zəruridir. Təlimatın “İxtisaslaşma, seçim və təlim” adlanan 1-ci maddəsinə əsasən, cinayət təqibini həyata keçirmək üçün seçilən şəxslər yüksək əxlaqi xarakterə və qabiliyyətə, habelə müvafiq hazırlıq və ixtisasa malik olmalıdırlar. Dövlətlər prokurorların lazımı səviyyədə təhsil almasını və təlim keçməsinə, həmin vəzifəyə xas olan etik qaydalardan, təqşirləndirilən şəxslərin və zərərçəkmişlərin hüquqlarını, habelə milli və beynəlxalq hüquq tərəfindən tanınan insan hüquqlarını və əsas azadlıqları qorumaq üçün konstitusional və normativ tədbirlərdən xəbərdar olmasını təmin etməlidirlər.

Sorğuda göstərilədiyi kimi, işçinin iş yerinin və orta əmək haqqının saxlanıldığı konkret hallar sırasında prokurorluğa qulluğa qəbul məqsədi ilə icbari təlimə cəlb edilmə müddətinin mövcud

qanunvericilikdə tənzimlənməməsi bu sahədə yaranan əmək münasibətlərində qeyri-müəyyənliyə səbəb olur.

Bununla bağlı qeyd edilməlidir ki, Əmək Məcəlləsi dövlət qulluqçularına, habelə prokurorluq, polis və digər hüquq-mühafizə orqanlarının qulluqçularına, onların hüquqi statusunu tənzimləyən normativ hüquqi aktlarda müəyyən olunmuş xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla şamil edilir. Bu normativ hüquqi aktlarda həmin qulluqçuların əmək, sosial və iqtisadi hüquqları bütünlüklə əhatə olunmayıbsa, bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş müvafiq normalar onlara tətbiq edilir (Əmək Məcəlləsinin 5-ci maddəsinin 2-ci hissəsi).

Göründüyü kimi, Əmək Məcəlləsi prokurorluq orqanlarının işçilərinə sahəvi qanunvericilik aktlarında nəzərdə tutulmuş xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla əmək münasibətlərinə dair müvafiq qanunlarla tənzimlənməyən məsələlər barədə tətbiq edilir.

Əmək Məcəlləsinin 3-cü maddəsinin 8-ci hissəsinə görə, iş yeri – işçinin haqqı ödənilməklə vəzifəsi (peşəsi) üzrə əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş işləri (xidmətləri) yerinə yetirdiyi yerdir. Həmin Məcəllənin 155-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən, işçinin heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır. Orta əmək haqqı – işçiyə vəzifəsi (peşəsi) üzrə işəgötürən tərəfindən ödənilmiş məvacib və onun tərkibinə daxil olan ödəncələrin bu Məcəllədə və digər normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulan qaydada müəyyən olunan məbləğdir.

Qeyd olunan Məcəllənin 179-cu maddəsində isə işçilərin iş yerinin və orta əmək haqqının saxlandığı hallar sadalanmışdır. Qanunverici bu normada dairəsi konkret göstərilmiş hallarda, eləcə də işəgötürən tərəfindən və ya sahəvi qanunvericilik aktlarında müəyyən edilmiş digər hallarda işçilərin əmək funksiyalarını bilavasitə yerinə yetirməməsinə baxmayaraq, iş yeri və orta əmək haqqının saxlanılmasını təsbit etmişdir.

Burada nəzərə alınmalıdır ki, tərəflər arasında yaranmış Əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsi ilə tənzimlənən münasibətlər əmək münasibətləri hesab edilir və onların mülki hüquqi müqavilələrlə rəsmiləşdirilməsinə yol verilmir. Əmək münasibətləri – əmək qanunvericiliyində, kollektiv müqavilə və sazişlərdə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərə uyğun olaraq işəgötürənlə qarşılıqlı razılıq

əsasında müəyyən edilən iş yerində işçi tərəfindən onun işə qəbul (təyin) edildiyi, seçildiyi, bərpa olunduğu peşə və ya vəzifə üzrə əmək funksiyasının əməkhaqqı ödənilməklə şəxsən yerinə yetirilməsinə, daxili intizam qaydalarına riayət edilməsinə, işəgötürən tərəfindən işçinin əmək şəraitinin, təminatlarının və əməyinin mühafizəsinin təmin edilməsinə, habelə bu Məcəllənin prinsiplərinə əsaslanan münasibətlərdir (Əmək Məcəlləsinin 2-ci maddəsinin 3-cü hissəsi və 3-cü maddəsinin 4-1-ci hissəsi).

Beləliklə, işəgötürənlə işçi arasında əmək münasibətlərinin əsas şərtləri, tərəflərin hüquq və vəzifələri, həmçinin əmək münasibətlərindən irəli gələn məsələlər məhz qarşılıqlı razılıq əsasında fərdi qaydada bağlanan yazılı müqavilədə əks olunur.

Göstərilənlərə uyğun olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, icbari təlim müddəti ərzində namizədlərin iş yerinin və orta əmək haqqının saxlanması məsələsi tərəflərin qarşılıqlı razılığı əsasında həll oluna bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu eyni zamanda vurğulayır ki, prokurorluğa ilk dəfə qulluğa qəbul olunmaq üçün icbari təlimə cəlb olunmuş namizədə münasibətdə iş yerinin və orta əmək haqqının saxlanması mövcud qanunvericilik normaları ilə nizamlanmadığından, rəsmi şərhə məsələnin tənzimlənməsi qeyri-mümkündür.

Bu baxımdan, həm prokurorluğa ilk dəfə qulluğa qəbul zamanı icbari təlimə cəlb olunan namizədlərin əmək hüquqlarının müdafiəsinin, həm də işəgötürənlər tərəfindən bununla bağlı yaranmış məsələlərin vahid qaydada nizamlanmasının vacibliyi nəzərə alınaraq göstərilən məsələnin qanunvericilik qaydasında həll edilməsi zəruridir.

Konstitusiyanın 94-cü maddəsinin I hissəsinin 16-cı bəndinə uyğun olaraq, əmək münasibətləri və sosial təminat məsələlərinə dair ümumi qaydalar Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müəyyən edilir. Qanunverici göstərilən məsələlərin ümumi əsaslarının və qaydalarının tənzimlənməsində müstəqildir və əmək münasibətlərinə dair hüquqi tənzimləmə konstitusiya prinsipləri əsasında qurulmalı, sosial yönümlü dövlətdə əməyin və digər ictimai faydalı fəaliyyətin sosial dəyəri kimi rolunun və əhəmiyyətinin nəzərə alınması ilə həyata keçirilməlidir.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Əmək Məcəlləsində və prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə qaydalarını və şərtlərini müəyyən edən qanunvericilikdə əmək münasibətlərinin subyektlərin hüquq və mənafelərinin mütənasib və ağılabatan tarazlığı əsasında nizamlanmasının zəruriliyi nəzərə alınmaqla, prokurorluğa ilk dəfə qulluğa qəbul olunmaq üçün müsabiqədən müvəffəqiyyətlə keçmiş namizədlərin icbari təlimə cəlb edildiyi müddət ərzində iş yeri və orta əmək haqqının saxlanması məsələsinin tənzimlənməsi Milli Məclisə tövsiyə olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində və prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə qaydalarını və şərtlərini müəyyən edən qanunvericilikdə əmək münasibətlərinin subyektlərin hüquq və mənafelərinin mütənasib və ağılabatan tarazlığı əsasında nizamlanmasının zəruriliyi nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna ilk dəfə qulluğa qəbul olunmaq üçün müsabiqədən müvəffəqiyyətlə keçmiş namizədlərin icbari təlimə cəlb edildiyi müddət ərzində iş yeri və orta əmək haqqının saxlanması məsələsinin tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin
453.10-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair**

31 avqust 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin hakimi B.Pənahovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyidin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəсібovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İ.İbrahimlinin, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın, Azərbaycan

Respublikası Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin üzvü F.Həsənovun mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri hüquq üzrə elmlər doktoru, professor F.Abbasovanın rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) 65.1, 122, 449 və 453.10-cu maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən və ona əlavə edilmiş sənədlərdən görünür ki, Y.Yusupova 17 yanvar 2022-ci il tarixində Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinə müraciət edərək Bakı şəhəri Nəsimi rayon prokurorluğunun böyük müstəntiqi İ.Seyidov tərəfindən 12 oktyabr 2021-ci il tarixində qəbul edilmiş “Cinayət işinin başlanılmasının rədd edilməsi haqqında” qərarın ləğv edilməsi və onun barəsində xüsusi qərarın qəbul olunmasını xahiş etmişdir.

Şikayətçi tərəfindən həmin qərarın qanuniliyi daha əvvəl mübahisələndirilmiş və Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 17 dekabr 2021-ci il tarixli qərarı ilə şikayət təmin edilməyərək həmin qərar qanuni hesab edilmişdir. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 30 dekabr 2021-ci il tarixli qərarı ilə birinci instansiyaya məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Prosessual qərarların prejudisial əhəmiyyəti nəzərə alınaraq Y.Yusupovanın 17 yanvar 2022-ci il tarixli şikayəti Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 23 fevral 2022-ci il tarixli qərarı ilə geri qaytarılsa da, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 11 mart 2022-ci il tarixli qərarı ilə birinci instansiyaya məhkəməsinin qərarı ləğv edilərək şikayət icraata götürülüb baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi gəlidiyi nəticəni onunla əsaslandırmışdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449-cu

maddəsində cinayət prosesini həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxslərinin hərəkətlərindən məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verilməsi nəzərdə tutulduğundan, birinci instansiya məhkəməsi şikayətə mahiyyəti üzrə baxmalı, məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət vermiş şəxsi və qərarından şikayət verilən orqanın nümayəndəsini məhkəmə iclasına dəvət edib dindirməlidir.

Müraciətdən onu da göstərmişdir ki, Y.Yusupova eyni məzmunlu məsələ ilə bağlı məhkəməyə çoxsaylı müraciətlər etmiş və Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 13 yanvar, 18 yanvar, 21 yanvar, 2 fevral və 25 fevral 2022-ci il tarixli qərarları ilə onlara eyni münasibət bildirilmişdir. Bu qərarlar da müvafiq olaraq Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarları ilə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Müraciətdən belə qənaətə gəlir ki, məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verilərək ibtidai araşdırma orqanının qanuniliyi mübahisələndirilən qərarı ilə bağlı qanuni qüvvəyə minmiş yekun məhkəmə aktının mövcudluğu artıq həmin məsələyə təkrar baxılmasına yol vermir.

Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsi məhkəmə təcrübəsində fikir ayrılığı mövcud olduğundan, hüquqlardan sui-istifadə hallarının qarşısının alınması, məhkəmə orqanlarının normal fəaliyyətinin təmin olunması baxımından qeyd olunan məsələyə aydınlıq gətirilməsi, vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, qanunvericiliyin eyni qaydada tətbiq edilməsi və bununla da hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədilə Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar, ilk növbədə, qeyd edir ki, Plenumun bir sıra qərarlarında məhkəmə təcrübəsində res judicata (artıq həll olunmuş iş) prinsipinin qorunmalı olduğu bildirilir. Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı yenidən mübahisələndirilməməlidir.

Belə ki, S.Teymurovanın şikayəti üzrə 2009-cu il 13 iyul tarixli Qərarda qeyd edilmişdir ki, işlərin bütün məhkəmə instansiyalarında maddi və prosessual qanunvericilik normalarına riayət edilməklə həll olunması mahiyyəti üzrə çıxarılmış məhkəmə aktlarının qanuniliyinin və ədalətliliyinin hüquqi əsasını təşkil etməklə onların şübhə altına alınmasını istisna edir.

Eyni zamanda Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun C.İsmayılzadənin şikayəti üzrə 2014-cü il 6 iyun tarixli Qərarında göstərilmişdir ki, hüquqi müəyyənliyin əsas amili tərəflərdən heç birinin həmin iş üzrə yenidən məhkəmə araşdırılmasının aparılması və yeni qərarın qəbul edilməsi məqsədi ilə qüvvəyə minmiş yekun məhkəmə qərarına yenidən baxılmasını tələb etmək imkanının olmamasından ibarətdir.

Qeyd olunmalıdır ki, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) təcrübəsinə əsasən, hüquqi müəyyənlik prinsipi müxtəlif formalarda və kontekstlərdə, o cümlədən mübahisəli məsələnin həllinə yekun vurmuş məhkəmə qərarlarının şübhə altına alınmaması tələbində özünü göstərir.

Hüquqi müəyyənliyin bu aspekti bir qayda olaraq, məhkəmə qərarlarına münasibətdə *res judicata* prinsipinə riayət olunmasını tələb edir. Həmin prinsip isə, öz növbəsində məhkəmə qərarlarının qəti olmasını və proses iştirakçılarının, o cümlədən, işdə zərərçəkmiş şəxs qismində çıxış edən şəxslərin hüquqlarını təmin edərək, məhkəmə sisteminin sabitliyinə, cəmiyyətin məhkəmə hakimiyyətinə inamının artmasına şərait yaradır (Guðmundur Andri Ástráðsson İslandiyaya qarşı iş üzrə Avropa Məhkəməsinin Böyük Palatasının 2020-ci il 1 dekabr tarixli Qərarı, § 238).

Qeyd olunmalıdır ki, *res judicata* ümumsahəvi məhkəmə icraatına aid olan prinsipdir. Mübahisəli məsələni mahiyyəti üzrə həll edən məhkəmə qərarının qanuni qüvvəyə minməsi (yəni *res judicata* qüvvəsini əldə etməsi) məhkəmə prosesi üçün mühüm nəticələrin yaranmasına səbəb olur.

Birincisi, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı artıq məcburidir, yəni orada konkret faktlar üzrə gəlinən nəticələr müvafiq subyektlər üçün məcburi qüvvəyə malikdir. Məhkəmə qərarının konkret iş üçün qanun qüvvəsini əldə etdiyini, yaxud eynilə qanun kimi məcburi olduğunu bildirən “qərarın qanuni qüvvəsi” anlayışı da məhz bunu ifadə edir.

Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının həqiqətə uyğun gəlməsi prezumpsiyası (*res judicata pro veritate habetur*) da məhkəmə qərarının məcburiliyi ilə bağlıdır. Yəni qanuni qüvvəyə minmiş qərarın məzmununu rəsmi şəkildə şübhə altına almaq, onun icrasından imtina etmək yolverilməzdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının həqiqətə uyğunluğu prezumpsiyası təkzib edilə də bilər. Çünki onun əlavə kassasiya və ya yeni açılmış hallar üzrə araşdırma qaydasında (məhkəmə prosesinin bu və ya digər formasında müvafiq instansiyaların mövcudluğundan asılı olaraq) ləğv olunması mümkündür. Lakin eyni zamanda, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının qeyri-sabitliyinin konstitusion hüquqi müəyyənlik prinsipinə zidd olduğu və bütövlükdə hüquq sisteminin qeyri-sabitliyinə gətirib çıxardığı da vurğulanmalıdır. Ona görə də qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının ləğvi müstəsna tədbir kimi nəzərdən keçirilməlidir.

İkincisi, məhkəmə qərarının qanuni qüvvəyə minməsi məhkəmə qərarı ilə həll edilmiş faktlar üzrə prosesin təkrarlanmasını istisna edir. Bu nəticə pozitiv və neqativ mənada özünü göstərə bilər. Pozitiv mənada qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı preyardisial effektdə malik olur.

Preyardisiya, daha əvvəl baxılan iş üzrə sübut etmə predmetinə aid olan və qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə müəyyənləşdirilən halların bir daha sübuta yetirilməsi zərurətindən azad olunmanı nəzərdə tutur. Nəzərə almaq lazımdır ki, qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının preyardisial əhəmiyyətinin tanınması üçün preyardisiallığın obyektiv və subyektiv hədlərinin məcmusu müəyyən edilməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2020-ci il 8 yanvar tarixli Qərarı).

Neqativ mənada götürdükdə isə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı preklyuziv effekt (*exceptio rei judicatae*) yaradır. Başqa sözlə, *res judicata* qaydasının tətbiqi daha əvvəl qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarında həll edilmiş mübahisə üzrə təkrar məhkəmə icraatını, bir qayda olaraq, istisna edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, roman-german hüquq sisteminə daxil olan əksər ölkələrin prosesual hüquq elmi və təcrübəsində məhkəmə qərarına dair *res judicata* qaydasının tətbiqi həmin qərarın formal və maddi mənada qüvvəyə minməsi ilə də xarakterizə olunur.

Formal mənada *res judicata* haqqında qəbul olunmuş məhkəmə qərarını eyni proses çərçivəsində artıq mübahisələndirmək (etiraz etmək) mümkün olmadıqda, məsələn, məhkəmə qərarından şikayət vermək müddəti başa çatdıqda və ya verilmiş şikayət (protest) geri

götürüldükdə, bəhs etmək olar. Məhkəmə qərarının formal olaraq qanuni qüvvəyə minməsinin iki nəticəsi var: qərar icra olunur və qərarın maddi mənada qanuni qüvvəyə minməsi (preklyuziv təsiri) baş verir.

Məhkəmə qərarının maddi mənada qüvvəyə minməsi həmin qərarın məzmununa aiddir və onu göstərir ki, artıq qərarın çıxarılması ilə başa çatmış prosesin predmeti olmuş faktlar, bir daha məhkəmə prosesinin və müvafiq olaraq, məhkəmə qərarının predmeti kimi çıxış edə bilməz.

Məhkəmə qərarının preklyuziv effektinə dair qayda Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10-cu maddəsində də əks olunmuşdur. Həmin normanın məzmununa əsasən, məhkəmə nəzarəti qaydasında apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən hakimin qanuniliyi və əsaslılığı artıq yoxlanılmış qərarından şikayətə və ya protestə təkrarən baxılmasına yol verilmir.

Məhkəmə nəzarəti cinayət-prosessual qanunvericiliyi sahəsində əsasən məhkəməyədək icraat mərhələsində öz funksional yükünü daşıyır. Məhkəmə nəzarəti cinayət prosesi çərçivəsində təhqiqatçının, müstəntiqin və ya ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun fəaliyyəti nəticəsində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına qanunsuz müdaxilələrin qarşısını almağa, pozulmuş hüquqların bərpasına xidmət edən məhkəmə fəaliyyətinin müstəqil növüdür (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 12 fevral tarixli Qərarı).

Cinayət prosesi çərçivəsində məhkəmə nəzarəti, müvafiq prosesin bu və ya digər mərhələsində araşdırılan məsələ üzrə əsaslı və ədalətli qərarın qəbul edilməsini mümkün edən müəyyən prosesual hərəkətlər sisteminin icrası vasitəsilə həyata keçirilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2009-cu il 5 avqust tarixli Qərarında qeyd edilmişdir ki, məhkəmə nəzarəti icraatında məhkəmə əsasən iki vəzifə daşıyır: cinayət təqibi üzrə müvəkkil edilmiş orqanlar və vəzifəli şəxslər tərəfindən edilən ayrı-ayrı hərəkətlərin və qəbul olunan qərarların qanuniliyinin təmin olunması; cinayət prosesi iştirakçılarının hüquq və azadlıqlarının qorunması (əsassız və

qanunsuz məhdudlaşdırılmasının istisna edilməsi, hüquqların pozulmasına son qoyulması və pozulmuş hüquqların bərpası).

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 442.2-ci maddəsi məhkəmə nəzarətinin obyektini müəyyən edərək göstərir ki, məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsi qaydasında məhkəmə aşağıdakılara baxır: hər kəsin azadlıq, mənzil toxunulmazlığı, şəxsi toxunulmazlıq, mülkiyyət hüququunu, şəxsi sirlərinin (o cümlədən ailə həyatının, yazışmaların, telefon danışıqlarının, poçt, teleqraf və başqa məlumatların) saxlanması hüququunu məhdudlaşdıran, habelə dövlət, peşə və ya kommersiya sirlərini özündə əks etdirən məlumatları ilə bağlı istintaq hərəkətlərinin məcburi aparılmasına, prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsinə və ya əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair məsələlərlə bağlı vəsatət və təqdimatlara, bununla yanaşı cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərinə və ya qərarlarına dair şikayətlərə.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.3.5-ci maddəsinin məzmununa uyğun olaraq, məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanılması mümkün olan prosessual hərəkətlərin və qərarların sırasında cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi haqqında qərar da göstərilmişdir.

Cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsinə dair qərarın qanuniliyi və əsaslılığı üzərində məhkəmə nəzarəti, cinayət işinin başlanması mərhələsində hüquqları pozulmuş və ya pozulma təhlükəsi altına qoyulmuş şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafələrinin müdafiəsi və bərpası üçün vacib funksiyanı yerinə yetirərək, məhkəməyə müraciət etmək konstitusiya hüququunun həyata keçirilməsini təmin edir.

Cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsinə dair qərarın qanuniliyi və əsaslılığı üzərində məhkəmə nəzarətinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, adıçəkilən nəzarət müstəqil və qərəzsiz məhkəmə hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Həmin orqan, nəzarət obyektini kimi çıxış edən qərarın əsasında dayanmış faktiki halların obyektiv qiymətləndirilməsi nəticəsində öz əsaslandırılmış qərarını qəbul edir və bununla da şəxslərin hüquqları və qanuni mənafələri təmin olunur.

Cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsinə dair qərarın qanuniliyi və əsaslılığı üzərində məhkəmə nəzarətinin nəticəsi hamı

üçün məcburi olan, qanuni, əsaslandırılmış və ədalətli məhkəmə qərarının qəbulunda ifadə olunur. Həmin qərar dövlət məcburiyyəti ilə təmin olunur və mübahisəli məsələnin mahiyyəti üzrə həll olunduğu ədalət mühakiməsi aktı qismində çıxış edir.

Bu baxımdan qeyd olunmalıdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10-cu maddəsinin həbs qismində qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya bundan imtina barədə qərarın qanuniliyinin və əsaslılığının yoxlanılmasına dair qaydaların sırasında yer almasına baxmayaraq, həmin normada təsbit edilmiş qayda, həmçinin cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsinə dair qərardan şikayət verilməsi hallarına da şamil olunmalıdır. Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 454-cü maddəsinin məzmununa əsasən, cinayət prosesini həyata keçirən orqanların qərar və hərəkətlərinin qanuniliyinin yoxlanılması məsələlərinə dair hakim qərarından şikayət və ya protest verilməsi və onun qanuniliyinin və əsaslılığının yoxlanılması bu Məcəllənin 452 və 453-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir. Qanunvericinin Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 454-cü maddəsində açıq və aydın şəkildə ifadə olunan bu mövqeyinin nəzərə alınmaması həm də müvafiq məsələləri prosesual nizamlamadan kənar qoya bilər.

Qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10 və 454-cü maddələrinin tələbləri baxımından cinayət işinin başlanmasının rədd olunması barədə qərarın qanuniliyi və əsaslılığına dair hakim qərarının apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yoxlanılması eyni hallar üzrə təkrarən məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsini istisna edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 453.10 və 454-cü maddələrinin tələbləri baxımından cinayət işinin başlanmasının rədd olunması barədə qərarın qanuniliyi və əsaslılığına dair hakimin qərarının apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yoxlanılması eyni hallar üzrə təkrarən məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsini istisna edir.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 453.10 Уголовно-процессуального
кодекса Азербайджанской Республики**

31 августа 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Насиминского районного суда города Баку рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 453.10 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики.

Изучив и обсудив доклад судьи Р.Исмаилова по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Насиминского районного суда города Баку Б.Панахова и заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Х.М.Сеида, специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Г.Насибова, судьи Бакинского

апелляционного суда И.Ибрагимли, начальника управления правового обеспечения и вопросов по правам человека Генеральной прокуратуры А.Османовой, члена Президиума Коллегии адвокатов Азербайджанской Республики Ф.Гасанова, эксперта – заведующей кафедрой уголовного процесса юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Ф.Аббасовой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Насиминский районный суд города Баку обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статей 65.1, 122, 449 и 453.10 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс) в их взаимосвязи.

Из обращения и приложенных к нему документов следует, что Ю.Юсупова обратилась 17 января 2022 года в Насиминский районный суд города Баку с просьбой об отмене решения “Об отказе в возбуждении уголовного дела”, принятого 12 октября 2021 года старшим следователем прокуратуры Насиминского района города Баку И.Сеидовым, и принятии в отношении его специального решения.

Законность данного решения ранее оспаривалась заявителем, постановлением Насиминского районного суда города Баку от 17 декабря 2021 года жалоба не была удовлетворена, и решение признано законным. Постановлением Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда от 30 декабря 2021 года решение суда первой инстанции оставлено без изменения.

С учетом преюдициального значения процессуальных решений, хотя жалоба Ю.Юсуповой от 17 января 2022 года была возвращена решением Насиминского районного суда города Баку от 23 февраля 2022 года, тем не менее постановлением Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда от 11 марта 2022 года решение суда первой инстанции было отме-

нено, жалоба принята к производству и направлена в данный суд для рассмотрения.

Суд апелляционной инстанции обосновал свой вывод тем, что, поскольку статья 449 Уголовно-процессуального кодекса предусматривает обжалование в порядке судебного надзора действий полномочных лиц органа, осуществляющего уголовный процесс, то суд первой инстанции обязан рассмотреть в порядке судебного надзора жалобу по существу, пригласить в судебное заседание и допросить лицо, подавшее жалобу, и представителя органа, решение которого обжаловано.

Обратившийся также указал, что Ю.Юсупова неоднократно обращалась в суд по одному и тому же вопросу, решениями Насиминского районного суда города Баку от 13 января, 18 января, 21 января, 2 февраля и 25 февраля 2022 года к этим обращениям было выражено одинаковое отношение. Постановлениями Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда данные решения соответственно были оставлены без изменения.

Обратившийся приходит к такому выводу, что наличие вступившего в законную силу заключительного судебного акта в связи с решением органа предварительного следствия, законность которого оспаривается путем обжалования в порядке судебного надзора, уже не допускает повторного рассмотрения данного вопроса.

В связи с разногласиями в судебной практике Насиминский районный суд города Баку принял решение обратиться в Конституционный суд с целью внесения ясности в упомянутый вопрос с точки зрения предупреждения совершения злоупотреблений правами, обеспечения нормальной деятельности судебных органов, формирования единой судебной практики, единообразного применения законодательства и обеспечения тем самым принципа правовой определенности.

Пленум Конституционного суда, в первую очередь, отмечает в связи с обращением, что в ряде постановлений Пленума говорится о том, что в судебной практике должен быть сохранен принцип *res judicata* (уже разрешенное дело). Вступившее в законную силу решение суда не подлежит повторному оспариванию.

Так, в Постановлении по жалобе С.Теймуровой от 13 июля 2009 года отмечается, что рассмотрение дел с соблюдением норм материального и процессуального законодательства во всех судебных инстанциях, составляя правовую основу законности и справедливости принятых по существу судебных актов, исключает сомнение в них.

Вместе с тем в Постановлении Пленума Конституционного суда по жалобе Дж.Исмаилзаде от 6 июня 2014 года указано, что основным фактором правовой определенности является отсутствие у какой-либо из сторон возможности требовать повторного рассмотрения вступившего в законную силу окончательного решения суда с целью проведения нового судебного разбирательства по данному делу и принятия нового решения.

Следует отметить, что на основании практики Европейского суда по правам человека (далее – Европейский суд), принцип правовой определенности проявляется в различных формах и контекстах, в том числе в требовании не подвергать сомнению постановления суда, завершившие решение спорного вопроса.

Данный аспект правовой определенности, как правило, требует соблюдения принципа *res judicata* в отношении судебных решений. Этот принцип, в свою очередь, обеспечивая окончательность судебных решений и права участников процесса, в том числе лиц, выступающих в качестве потерпевших по делу, создает условия для стабильности судебной системы, повышения доверия общества к судебной власти (Решение Большой палаты Европейского суда по делу *Guðmundur Andri Ástráðsson* против Исландии § 238 от 1 декабря 2020 года).

Следует отметить, что *res judicata* это принцип, применимый ко всем видам судопроизводства. Вступление в законную силу постановления суда, разрешающего спорный вопрос по существу (т. е. приобретающего силу *res judicata*), влечет за собой важные последствия для судебного процесса.

Во-первых, решение суда, вступившее в законную силу, уже является обязательным, то есть выводы, сделанные в нем по конкретным фактам, имеют обязательную силу для соответствующих субъектов. Именно это выражает понятие “законная сила решения”, означающее, что решение суда приобретает

силу закона для конкретного дела или же, равно как и закон, является обязательным.

Презумпция истинности судебного решения, вступившего в законную силу (*res judicata pro veritate habetur*), также связана с обязательностью судебного решения. То есть официально подвергать сомнению содержание вступившего в законную силу решения, отказ от его исполнения не допускается.

Следует отметить, что презумпция истинности решения суда, вступившего в законную силу, может быть и опровергнута, так как возможна его отмена в порядке дополнительной кассации или расследования по вновь открывшимся обстоятельствам (в зависимости от наличия соответствующих инстанций в той или иной форме судебного процесса). Вместе с тем следует подчеркнуть, что нестабильность судебных решений, вступивших в законную силу, противоречит конституционному принципу правовой определенности и ведет к нестабильности правовой системы в целом. Поэтому отмену судебных решений, вступивших в законную силу, следует рассматривать как исключительную меру.

Во-вторых, вступление постановления суда в законную силу исключает повторение процесса по фактам, разрешенным данным постановлением. Этот результат может проявляться как в позитивном, так и в негативном смысле. В позитивном смысле решение суда, вступившее в законную силу, имеет преюдициальный эффект.

Преюдиция предусматривает освобождение от необходимости повторного доказывания обстоятельств, относящихся к предмету доказывания по ранее рассмотренному делу и установленных вступившим в законную силу решением суда. Следует учесть, что для признания преюдициального значения вступивших в силу судебных решений необходимо установить совокупность объективных и субъективных пределов преюдициальности (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 142 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 8 января 2020 года).

А в негативном отношении вступившее в законную силу решение суда создает преклюзивный эффект (*exceptio rei judicatae*). Иными словами, применение положения *res judicata*,

как правило, исключает повторное судопроизводство по спору, разрешенному ранее вступившим в законную силу постановлением суда.

Следует отметить, что применение правила *res judicata* к судебному решению в науке и практике процессуального права большинства стран, входящих в романо-германскую правовую систему, характеризуется также вступлением данного решения в силу в формальном и материальном смысле.

В формальном смысле о *res judicata* можно говорить при невозможности оспаривания (опротестования) в рамках одного и того же процесса принятого судебного решения, к примеру при истечении срока обжалования судебного решения или отзыве поданной жалобы (принесенного протеста). Формальное вступление судебного решения в законную силу имеет два последствия: решение исполняется, и происходит его вступление в законную силу в материальном смысле (преклюзивный эффект).

Вступление решения суда в законную силу в материальном смысле относится к содержанию данного решения и свидетельствует о том, что факты, которые уже стали предметом процесса уже завершившегося вынесением решения, больше не могут выступать в качестве предмета судебного процесса и, соответственно, судебного решения.

Правило о преклюзивном эффекте судебного решения отражено также в статье 453.10 Уголовно-процессуального кодекса. Согласно содержанию данной нормы, не допускается повторное рассмотрение судом апелляционной инстанции жалобы или протеста на постановление судьи, законность и обоснованность которого уже были проверены в порядке судебного контроля.

Судебный контроль в области уголовно-процессуального законодательства в основном осуществляет свои функциональные обязанности на этапе досудебного производства. Судебный контроль является одной из независимых форм судебной деятельности в рамках уголовного процесса, который служит предупреждению незаконного вмешательства в права и свободы человека и гражданина, восстановлению нарушенных прав в результате деятельности дознавателя, следователя или прокурора, осуществляющего процессуальное руководство предвари-

тельным расследованием (Постановление Пленума Конституционного суда от 12 февраля 2015 года “О толковании некоторых положений статей 137 и 445.2 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики).

Судебный контроль в рамках уголовного процесса осуществляется посредством реализации определенной системы процессуальных действий, позволяющих на том или ином этапе соответствующего процесса принять обоснованное и справедливое решение по рассматриваемому вопросу.

В Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 449.2.3 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 5 августа 2009 года говорится, что при исполнении судебного контроля суд в основном выполняет две задачи: обеспечение законности различных действий и принятых решений уполномоченными органами и должностными лицами; защита прав и свобод участников уголовного процесса (исключение необоснованных и незаконных ограничений, прекращение нарушения прав и их восстановление).

Статья 442.2 Уголовно-процессуального кодекса, определяя объект судебного контроля, указывает, что в порядке осуществления судебного контроля суд рассматривает: ходатайства и представления по вопросам принудительного проведения следственных действий, применения мер процессуального принуждения или осуществления оперативно-розыскных мер в связи с сообщениями об ограничении права каждого на свободу, неприкосновенность жилища, личную неприкосновенность, собственность, сохранение личной тайны (в том числе тайны семейной жизни, корреспонденции, телефонных переговоров, почтово-телеграфных и иных сообщений), а равно содержащими государственную, профессиональную или коммерческую тайну, а также жалобы по процессуальным действиям или постановлениям органа, осуществляющего уголовный процесс.

В соответствии с содержанием статьи 449.3.5 Уголовно-процессуального кодекса в числе процессуальных действий и решений, подлежащих проверке в порядке судебного контроля, указано также постановление об отказе в возбуждении уголовного дела.

Судебный контроль за законностью и обоснованностью решения об отказе в возбуждении уголовного дела, выполняя важную функцию по защите и восстановлению прав и законных интересов лиц, права которых нарушены или находятся под угрозой нарушения на этапе возбуждения уголовного дела, обеспечивает реализацию конституционного права на обращение в суд.

Сущность судебного контроля за законностью и обоснованностью решения об отказе в возбуждении уголовного дела заключается в том, что указанный контроль осуществляется независимым и беспристрастным органом судебной власти. Этот орган принимает свое обоснованное решение в результате объективной оценки фактических обстоятельств, лежащих в основе постановления, выступающего в качестве объекта контроля, таким образом обеспечиваются права и законные интересы лиц.

Результат судебного контроля за законностью и обоснованностью постановления об отказе в возбуждении уголовного дела выражается в принятии обязательного для всех, законного, обоснованного и справедливого судебного решения. Данное решение обеспечивается государственным принуждением и выступает в качестве акта правосудия, в котором спорный вопрос решается по существу.

В этом контексте следует отметить, что, хотя статья 453.10 Уголовно-процессуального кодекса входит в число положений о проверке законности и обоснованности постановления об избрании меры пресечения в виде заключения под стражу или об отказе от нее, тем не менее, закрепленный данной нормой порядок должен распространяться и на случаи обжалования постановления об отказе в возбуждении уголовного дела. Так, согласно содержанию статьи 454 Уголовно-процессуального кодекса обжалование или опротестование постановления судьи по вопросам проверки законности постановлений и действий органов, осуществляющих уголовный процесс, и проверка законности и обоснованности такого постановления осуществляются в порядке, предусмотренном статьями 452 и 453 настоящего кодекса. Игнорирование данной позиции законодателя, четко и ясно выраженной в статье 454 Уголовно-процессуаль-

ного кодекса, в то же время может оставить соответствующие вопросы за пределами процессуального регулирования.

На основании вышеуказанного Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– С точки зрения требований статей 453.10 и 454 Уголовно-процессуального кодекса проверка судом апелляционной инстанции постановления судьи о законности и обоснованности решения об отказе в возбуждении уголовного дела исключает осуществление повторного судебного контроля по одним и тем же обстоятельствам.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. С точки зрения требований статей 453.10 и 454 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики проверка судом апелляционной инстанции постановления судьи о законности и обоснованности решения об отказе в возбуждении уголовного дела исключает осуществление повторного судебного контроля по одним и тем же обстоятельствам.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”, а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin
125-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair**

15 sentyabr 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva (məruzəçi-hakim), Rövsən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim H.Əfəndiyevanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyidin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsibovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi C.Hüseynin və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvü F.Həsənovun mülahi-

zələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Ş.Səmədovanın rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) ünvanladığı sorğuda Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 125-ci maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsində təqsirkardan maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmuş zərərçəkmiş şəxsi onunla amansız rəftar etmə, onun ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma, ona hədə-qorxu gəlmə yolu ilə özünü öldürmə və ya özünü öldürməyə cəhd həddinə çatdırmaya görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

Sorğuya əsasən, özünü öldürmə həddinə çatdırma işləri üzrə kifayət qədər məhkəmə təcrübəsinin və həmin maddənin rəsmi şərhinin olmaması baş vermiş intihar və ya intihara cəhd hadisələrinin tövsifi zamanı müəyyən çətinliklərə səbəb olur.

Belə ki, cinayət hüquq nəzəriyyəsində və təcrübədə özünü öldürmə həddinə çatdırma cinayətinin subyektiv cəhətinin dolayı qəsd ilə törədilməsi mübahisəsiz olsa da, birbaşa qəsd və ya ehtiyatsızlıqdan törədilməsinin mümkünlüyünə, yəni təqsirin formalarına dair fikir ayrılıqları vardır.

Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməlin təqsirin qəsd və ya ehtiyatsızlıq formasında törədilməsinin dəqiqləşdirilməsi isə residivin və cəzaçəkmə müəssisəsinin növünün müəyyən edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Həmçinin sorğuverən qeyd etmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan “maddi və ya xidməti cəhətdən asılılıq”, “ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma”, “hədə-qorxu gəlmə” anlayışları aydın olsa da, “sair cəhətdən asılılıq” və “amansız rəftar etmə” anlayışlarının cinayət qanununda açıqlanmaması bu cinayətin tövsifində müəyyən çətinliklər yaradır.

Beləliklə, vahid istintaq və məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, cinayət qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə özünü öldürmə həddinə çatdırma cinayətinin birbaşa qəsdlə və ya ehtiyatsızlıqdan törədilməsinin mümkünlüyünün və Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan “sair cəhətdən asılılıq” və “amansız rəftar etmə” anlayışlarının şərh olunması zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını vacib hesab edir.

İnsan hüquq və azadlıqları sistemində ən mühüm yer yaşamaq hüququna məxsusdur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 27-ci maddəsi ilə hər kəsin yaşamaq hüququ və insanın qanunsuz olaraq həyatdan məhrum edilməsinin yolverilməzliyi təsbit edilmişdir. İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 3-cü maddəsinə əsasən, hər bir insan yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququna malikdir. “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktın 6.1-ci maddəsinə görə, yaşamaq hüququ hər bir insanın alınmaz hüququdur. Bu hüquq qanunla qorunur. Heç kim özbaşınalıqla həyatdan məhrum edilə bilməz.

“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 2-ci maddəsinə görə, hər kəsin yaşamaq hüququ qanunla qorunur. Heç kəs qanunla ölüm cəzası nəzərdə tutulmuş cinayət törətməyə görə, məhkəmə tərəfindən çıxarılmış belə hökmün icrasından başqa halda həyatından məhrum edilə bilməz. Həyatdan məhrum etmə aşağıdakı məqsədlər üçün güc tətbiqində mütləq zərurətin nəticəsi olduqda bu maddənin pozulması kimi nəzərdən keçirilmir:

- istənilən şəxsin hüquqa zidd zorakılıqdan qorunması üçün;
- qanuni həbsi həyata keçirmək və ya qanuni əsaslarla həbsdə olan şəxsin qaçmasının qarşısını almaq üçün;
- qanuna müvafiq olaraq iğtişaş və ya qiyamın yatırılması üçün.

Beləliklə, həyatın qanunla müdafiə olunan ən ümdə sosial dəyər olması dövlətlər qarşısında onun qorunması və müdafiə edilməsi vəzifəsini ön plana çəkir. Bu vəzifənin icrasının təmin edilməsinin əsas mexanizmlərindən biri cinayət qanunvericiliyidir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) bir sıra qərarlarında ifadə etdiyi hüquqi

mövqeyinə əsasən, Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 1-ci bəndinin birinci cümləsi dövlətin üzərinə yalnız qəsdən və ya qanunsuz olaraq həyatdan məhrum etməkdən çəkinmə öhdəliyini qoymur, həmçinin onun yurisdiksiyasında yaşayanların həyatını qorumaq üçün müvafiq addımlar atmağa sövq edir (L.C.B. Birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 1998-ci il 9 iyun tarixli Qərar). Ümumiyyətlə, bu baxımdan dövlətin yaşamaq hüququnu təmin etmək üçün səmərəli cinayət hüquq normalarını qəbul etmək və hüquq mühafizə mexanizminin vasitəsi ilə həmin normaların pozulmasının qarşısını almaq, bu pozuntulara qarşı mübarizəni aparmaq və onlara görə cəzalandırmaq öhdəliyi mövcuddur (Osman Birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 1998-ci il 28 oktyabr tarixli Qərar § 115).

Cinayət Məcəlləsinin 120–143-1-ci maddələri məhz insanın həyat və sağlamlığına qarşı olan əməllərə görə cinayət məsuliyyətini müəyyən edir. Belə cinayətlərdən biri də özünü öldürmə həddinə çatdırmaqdır.

Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinə görə, təqsirkardan maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmuş zərərçəkmiş şəxsi onunla amansız rəftar etmə, onun ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma, ona hədə-qorxu gəlmə yolu ilə özünü öldürmə və ya özünü öldürməyə cəhd həddinə çatdırma üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Bu cinayətin ictimai təhlükəliliyi nəinki insanın ən ümdə və ayrılmaz hüququ olan yaşamaq hüququna qəsd edilməsi, həmçinin təqsirkarın mənəviyyətə zidd, qeyri-humanist, məkrli və amansız hərəkətləri ilə xarakterizə olunur. Bu cinayətin obyektini başqa şəxsin həyatının təhlükəsizliyi ilə bağlı münasibətlər təşkil edir. Özünü öldürmə həddinə çatdırmanın obyektiv cəhəti mürəkkəbdir, buraya təqsirkarın davranışı (hədə-qorxu gəlmə, amansız rəftar, alçaltma), zərərçəkmişin təqsirkardan asılılığı, bunların nəticəsində şəxsin özünü öldürməsi və ya özünü öldürməyə cəhd həddinə çatması daxildir.

Cinayət maddi tərkibli olmaqla, zərərçəkmişin özünə qəsd etdiyi vaxtdan və yaxud özünə qəsd etməyə cəhd etdiyi andan başa çatmış hesab edilir. Bu baxımdan zərərçəkmişin həqiqətən özünü öldürməyə cəhd etməsi, intihara cəhdin “səhnələşdirilmə” olmaması dəqiq müəyyən edilməlidir. Eyni zamanda bu cinayət tərkibinin

yanması üçün təqsirkarın hərəkətləri ilə zərərçəkmişin intiharı və ya ona cəhd arasında səbəbli əlaqə olmalıdır.

Maddədə özünü öldürmə həddinə çatdırma əməlinin törədilməsinin üsulları dəqiq göstərilmişdir: amansız rəftar etmə, ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma, hədə-qorxu gəlmə. Bu baxımdan, bir şəxsin digər hüquqa zidd hərəkətləri (məsələn, əmək haqqının ödənilməsinin sistemətic gecikdirilməsi, borcun vaxtında qaytarılmaması) nəticəsində digər şəxsin özünü öldürmə həddinə çatması, bu maddə ilə cinayət məsuliyyətinin yaranmasını istisna edir. Eyni zamanda, şəxsin hər hansı qanuna zidd olmayan hərəkətləri (qanuni əsaslarla əmək münasibətlərinə xitam verilməsi, evlilik təklifinin rədd edilməsi, törədilən cinayət barəsində məlumatın verilməsi və s.) nəticəsində digər şəxsin intihar etməsi də bu maddə ilə nəzərdə tutulan cinayət tərkibini yaratmır.

Amansız rəftara təqsirkarın zərərçəkmiş şəxsə mütəmadi olaraq fiziki və ya mənəvi əzab verməsi, onu ac, susuz, paltarsız, tibbi yardımsız qoyması, qapalı məkanda saxlaması, fiziki işlərə, cinsi münasibətlərə məcbur etməsi, zərərçəkmiş şəxsin təqsirkar tərəfindən onun yaxın adamlarına əzab verildiyini dərk etməsi və s. aid edilə bilər. Göründüyü kimi, amansız rəftar həm hərəkət, həm də hərəkətsizlik ilə törədilə bilər.

Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna əsasən, Konvensiya ilə qorunan hüquqların əhatəsinə düşmək üçün amansız rəftar, qiymətləndirilməsi işin bütün hallarından asılı olmaqla, qəddarlığın minimal dərəcəsinə çatmalıdır ki, buraya davranışın davamlılığı, fiziki və psixoloji fəsadlar, bəzi hallarda zərərçəkmişin cinsiyyəti, yaşı və səhhəti (Verbint Rumıniyaya qarşı iş üzrə 2012-ci il 3 aprel tarixli Qərar), fiziki iztirablar, bədən xəsarətləri (Pretty Birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 2002-ci il 29 aprel tarixli Qərar), mənəvi iztirablar (Klimov Rusiyaya qarşı iş üzrə 2016-cı il 4 oktyabr tarixli Qərar), davranışın üsulu və növünü (Makşakov Rusiyaya qarşı iş üzrə 2016-cı il 24 may tarixli Qərar) aid etmək olar. Belə minimumun qiymətləndirilməsi nisbidir (Manzhos Rusiyaya qarşı iş üzrə 2016-cı il 24 may tarixli Qərar) və hər bir konkret halın araşdırılmasını tələb edir (Avcı və digərləri Türkiyəyə qarşı iş üzrə 2006-cı il 27 iyun tarixli Qərar).

Qeyd edilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, “amansız rəftar” qiymətləndirmə tələb edən əlamət

olduğundan, onu təşkil edə biləcək bütün ehtimal edilən halları əhatə etmək mümkün deyil. Bu baxımdan, Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinin yaranıb-yaranmamasının müəyyən edilməsi üçün rəftarın “amansız” olub-olmaması konkret işin hallarından asılı olaraq müəyyən edilməlidir.

Əməlin Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün zərərçəkmiş şəxs təqsirkardan maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmalıdır.

Sair asılılıq dedikdə, maddi və xidməti asılılıq istisna olmaqla, bütün digər asılılıqlar başa düşülür. Buraya təqsirkarla zərərçəkmiş arasında mövcud olan münasibətlərin xarakterindən asılı olaraq fiziki (məsələn, xəstə ilə ona qulluq edən şəxs arasında və s.), mənəvi (ailə üzvləri, məşqçi ilə idmançı, müəllim ilə şagird arasında və s.), sosial (qapalı sosial qrupların, kollektivlərin (sınıf, hərbi hissə, dini sekta və s.) qeyri-formal liderlərindən olan asılılıq), psixoloji asılılıq (zərərçəkmişlə onun azadlığını məhdudlaşdıran şəxs arasında, rüsvayedicə məlumata malik olan şəxsdən asılılıq və s.) və s. kimi asılılıq formalarını aid etmək olar. İctimai münasibətlərin müxtəlifliyi, yeni münasibət növlərinin yaranması (məsələn, virtual) şərh edilən maddədəki “sair cəhətdən asılılıq” anlayışının məzmununu genişləndirir. Bəzi hallarda asılılığın dərəcəsi yalnız zərərçəkmiş şəxsin həyat tərzinə, şəxsiyyətinə, işinə və ailəsinə təsiri baxımından müəyyən edilə bilər.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, bu qəbildən olan cinayət işləri üzrə şəxsin təqsirlilik məsələsi həll edilərkən işin bütün faktiki halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılmalı, təqsirləndirilən şəxsin hərəkət və ya hərəkətsizliyinin nədə ifadə olunması, zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxsdən asılılığının forması göstərilməli və təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri ilə özünü öldürmə və ya ona cəhd arasında səbəbli əlaqənin mövcudluğu müəyyən edilməlidir.

Sorğuda qaldırılan Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməlin təqsirin hansı forması ilə törədilməsi məsələsinə gəldikdə isə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıları qeyd etməyi vacib hesab edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 142-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 56-cı maddəsinin tətbiqi baxımından şərh olunmasına dair” 2021-ci il

7 aprel tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə əsasən, cinayət qanunvericiliyində təqsirin forması bilavasitə Məcəllənin Xüsusi hissəsindəki normanın dispozisiyasında nəzərdə tutula və ya normanın mətninin şərh edilməsi yolu ilə müəyyən edilə bilər.

Təqsirin formasının müəyyən edilməsi yalnız qəsdən törədilmiş əməllərin cinayət məsuliyyətinə səbəb olduğu hallarda müvafiq məsuliyyətin yaranıb-yaranmaması (məsələn, Cinayət Məcəlləsinin 128-ci maddəsi), obyektiv cəhətdən oxşar cinayətlərin fərqləndirilməsi (əməlin Cinayət Məcəlləsinin 186 və ya 187-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi), cinayətlərin təsnifatının müəyyən edilməsi (Cinayət Məcəlləsinin 15-ci maddəsinə müvafiq olaraq yalnız qəsdən törədilmiş cinayətlər xüsusilə ağır cinayətlər hesab olunur), cəzaçəkmə müəssisəsinin növünün təyin edilməsi (Cinayət Məcəlləsinin 56.1-ci maddəsi) kimi məsələlərin həlli üçün zəruridir.

Cinayət qanunvericiliyi təqsirin iki – qəsd və ehtiyatsızlıq formalarını fərqləndirir. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 24-cü maddəsinə əsasən, əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) yalnız qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törətmiş şəxs cinayət törətməkdə təqsirli sayılır. Ehtiyatsızlıqdan törədilmiş əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) yalnız bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət sayılır.

Cinayət hüquq nəzəriyyəsində təqsirin qarışıq (ikili) forması da fərqləndirilir. Qarışıq təqsir ilə törədilən cinayət zamanı şəxsin ictimai təhlükəli əmələ münasibəti qəsd, bu əməlin ictimai təhlükəli nəticələrinə münasibəti isə ehtiyatsızlıq formasında ifadə olunur.

İkili təqsir forması ilə törədilən cinayətlər obyektiv cəhətin quruluşundan asılı olaraq iki qrupa bölünür: iki nəticəyə səbəb olan maddi tərkibli cinayətlər; ehtiyatsızlıqdan daha ağır nəticələrə səbəb olmuş formal tərkibli cinayətlər.

Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsində qarışıq (ikili) təqsir müstəqil təqsir forması kimi müəyyən olunmasa da, Məcəllənin Xüsusi hissəsi ilə nəzərdə tutulan bəzi cinayət tərkibləri onların qarışıq təqsir forması ilə törədilməsini söyləməyə əsas verir.

Bununla belə, Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrinin əlaqəli təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, qanunverici vahid dispozisiya ilə ifadə edilən və vahid sanksiyaya malik olan maddələr ilə nəzərdə tutulan əməllərin yalnız təqsirin bir forması ilə törədilməsini mümkün hesab edir və Cinayət

Məcəlləsinin 125-ci maddəsi də bir cümlə ilə ifadə edilən vahid dispoziyadan ibarət olduğundan və vahid sanksiya nəzərdə tutduğundan, yalnız təqsirin bir forması ilə törədilə bilər. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin heç bir maddəsinin mətni həm qəsd, həm ehtiyatsızlığı, həm də təqsirin qarışıq formasını ehtiva edən norma kimi ifadə edilməmiş, təqsirin formaları aydın müddəalar vasitəsi ilə bir-birindən fərqləndirilmişdir. Bu, həmçinin onunla izah edilir ki, əməlin qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilməsinin qanunverici tərəfindən fərqləndirilməməsi və hətta ictimai təhlükəliliyi aşkar fərqli olan həmin əməllərə görə eyni sanksiyanın müəyyən edilməsi qeyri-mümkündür və əks yanaşma Cinayət Məcəlləsinin 8-ci maddəsi ilə təsbit edilmiş ədalət prinsipinə zidd olar.

Cinayət Məcəlləsinin şərh edilən 125-ci maddəsinin məzmunu, həmin maddənin sanksiyası və bütövlükdə Məcəllədə nəzərdə tutulmuş həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlərin əlaqəli təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, qeyd olunan cinayət əməli subyektiv cəhətdən təqsirin qəsd formasında törədilir.

Cinayət Məcəlləsinin 25.1-ci maddəsinə görə, birbaşa və ya dolayı qəsdlə törədilmiş əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) qəsdən törədilmiş cinayət sayılır.

Birbaşa qəsd zamanı təqsirkar özündən asılı olan zərərçəkmişin intihar edəcəyini qabaqcadan görür və bunu arzu edir. Həmin əməl dolayı qəsd ilə törədilən zaman, təqsirkar zərərçəkmişin intihar edəcəyini qabaqcadan görür, lakin bunu arzu etməsə də, buna şüurlu surətdə yol verir.

Burada nəzərə alınmalıdır ki, təqsirkar ilə zərərçəkmiş arasında “asılılıq” münasibətlərinin olması bir sıra hallarda təqsirkarın zərərçəkmişin emosional durumu, suicidal potensialı haqqında məlumatlı olmasına dəlalət edir.

Bu baxımdan, təqsirkarın zərərçəkmişin şəxsiyyətinin psixoloji xüsusiyyətləri barəsində biliyinin olması və belə biliyi rəhbər tutaraq zərərçəkmişin özünü öldürmə həddinə çatdırılmasına yönələn mütəmadi davranış üsulunu seçməsi və realizə etməsi əməlin təqsirin birbaşa qəsd formasında törədilməsi kimi qiymətləndirilməsinə əsas verir.

Həmçinin Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməlin bu maddənin Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin ehtiyatsızlıqdan törədilən cinayətləri nəzərdə tutan

müvafiq maddələri ilə müqayisəsi də göstərir ki, qanunverici özünü öldürmə həddinə çatdırma cinayətini qəsdən törədilən cinayət hesab etməklə məsuliyyətin dərəcəsi baxımından ehtiyatsızlıqdan törədilən cinayətlərdən fərqləndirmişdir.

Belə ki, özünü öldürmə həddinə çatdırma cinayətinə görə Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsində üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulduğu halda, ehtiyatsızlıqdan adam öldürməyə görə Cinayət Məcəlləsinin 124.1-ci maddəsinin sanksiyasında iki ilədək islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd edilməlidir ki, əməlin Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün zərərçəkmiş təqsirkarın hüquqa zidd hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində həyatına son qoymaq qərarına şüurlu surətdə gəlməlidir. Özünü öldürmə həddinə çatdırma müəyyən seçim sərbəstliyi nəzərdə tutur, təqsirkarın hərəkətləri nəticəsində zərərçəkmiş öz iradəsi əsasında intihar edir, halbuki başqa cür davranmaq imkanına malikdir. Təqsirkar zərərçəkmişin özünü öldürməsinə “təmin” etmir, bunun üçün “mühit” yaradır.

Zərərçəkmişin həyat ilə ölüm arasında seçim imkanı olmadıqda (məsələn, zərərçəkmiş özünü öldürməyə məcbur edildikdə, iztirablı ölüm ilə intihar arasında seçimə məruz qaldıqda və s.) və yaxud şəxs şüurlu surətdə qərar qəbul etmək, iradəvi hərəkət etmək iqtidarında olmadıqda (azyaşlı uşaq, psixi vəziyyətinə görə öz hərəkətlərinin mahiyyətini dərk etməyən və ya onlara rəhbərlik edə bilməyən şəxs) təqsirkarın əməli qəsdən adam öldürmə kimi Cinayət Məcəlləsinin 120-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Burada ictimai təhlükəli nəticənin zərərçəkmişin özü tərəfindən icra edilməsi əməlin tövsifinə təsir göstərmir. Çünki belə hallarda təqsirkar şüurlu və azad surətdə davranmaq imkanına malik olmayan zərərçəkmiş şəxsdən onu öldürmək məqsədinə nail olmaq üçün “vasitə” kimi istifadə edir və zərərçəkmiş şəxsin hərəkətləri müstəqil cinayət-hüquqi məna kəsb etmir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, təcrübədə özünü öldürmə həddinə çatdırılmanın ehtiyatsızlıqdan törədilməsi istisna edilmir. Lakin Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi üzrə məsuliyyətin yaranması üçün müvafiq əməlin təqsirin qəsd formasında törədilməli olması nəzərdə tutulduğundan, ehtiyat-

sızlıqdan törədilən əməlin həmin maddə ilə tövsif edilməsi istisna olunur. Belə ki, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Cinayət Məcəlləsinin 24-cü maddəsinə əsasən, ehtiyatsızlıqdan törədilmiş əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) yalnız bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət sayılır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi vacib hesab edir ki, yetkinlik yaşına çatmayanların şəxsiyyətinin xüsusiyyətləri (şüurun tam formalaşmaması və emosional qeyri-sabitlik) bu kateqoriyadan olan şəxslərə qarşı törədilən Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməlin ictimai təhlükəliliyini artıran hal kimi qiymətləndirilməlidir. Eyni zamanda, yetkinlik yaşına çatmayanlar arasında “bullinq” (zərərçəkmişin bir qrup şəxs tərəfindən təzyiq və aqressiv davranışın hədəfi olması) hallarının, həmçinin internet şəbəkəsində intihara təhrik, sövq edən oyunların, virtual “ölüm qruplarının” yayılması Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinə yeni tərkibin əlavə edilməsi zərurətini yaradır.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, qanunverici tərəfindən yetkinlik yaşına çatmayanları özünü öldürməyə təhrik, sövq, təbliğ və ya köməklik etməyə görə daha ağır cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsi məqsədmüvafiqdir.

Göstərilənlərə əsasən, eləcə də Cinayət Məcəlləsinin təqsirə görə məsuliyyət və ədalət prinsiplərini rəhbər tutaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin mənasına görə, təqsirkardan maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmuş zərərçəkmiş şəxsi onunla amansız rəftar etmə, onun ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma, ona hədə-qorxu gəlmə yolu ilə özünü öldürmə və ya özünü öldürməyə cəhd həddinə çatdırma təqsirin birbaşa və ya dolaylı qəsd formasında törədilir;

– Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan “sair cəhətdən asılılıq” və “amansız rəftar etmə” qiymətləndirmə tələb edən əlamətlər olduğundan, şəxsin təqsirlilik məsələsi həll edilərkən işin bütün faktiki halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılmalı, təqsirləndirilən şəxsin hərəkət və ya hərəkətsizliyinin nədə ifadə olunması, zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxsdən asılılığının forması göstərilməli və təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri

ilə özünü öldürmə və ya ona cəhd arasında səbəbli əlaqənin mövcudluğu müəyyən edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin mənasına görə, təqsirkardan maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmuş zərərçəkmiş şəxsi onunla amansız rəftar etmə, onun ləyaqətini mütəmadi olaraq alçaltma, ona hədə-qorxu gəlmə yolu ilə özünü öldürmə və ya özünü öldürməyə cəhd həddinə çatdırma təqsirin birbaşa və ya dolayı qəsd formasında törədilir.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan “sair cəhətdən asılılıq” və “amansız rəftar etmə” qiymətləndirmə tələb edən əlamətlər olduğundan, şəxsin təqsirlilik məsələsi həll edilərkən işin bütün faktiki halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılmalı, təqsirləndirilən şəxsin hərəkət və ya hərəkətsizliyinin nədə ifadə olunması, zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxsdən asılılığının forması göstərilməli və təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri ilə özünü öldürmə və ya ona cəhd arasında səbəbli əlaqənin mövcudluğu müəyyən edilməlidir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**“Palladium Defence and Security Solutions”
Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin şikayəti üzrə
“Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası
Qanununun 29.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin I və II hissələrinə
uyğunluğunun yoxlanılmasına dair**

16 sentyabr 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 34-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, konstitusiyaya məhkəmə icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında “Palladium Defence and Security Solutions” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin şikayəti üzrə “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 29.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin I və II hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, ərizəçinin şikayətini, cavabverən orqan Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun, mütəxəs-

sislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Kommersiya Kollegiyasının sədri K.Abiyevanın, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat naziri M.Cabbarovun və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sədri A.Bağirovun mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru S.Süleymanlının rəyini, habelə iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

“Palladium Defence and Security Solutions” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti (bundan sonra – “Palladium Defence and Security Solutions” MMC) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) şikayət verərək, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanun) 29.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 29-cu və 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Şikayətə əsasən, ərizəçi “Palladium Defence and Security Solutions” MMC iddiaçı olaraq (tender şərtlərinə əsasən təklif verən və iştirak haqqını ödəyən hüquqi şəxs) siqnalizasiya bloku və əl fanarının, sərhəd gözətçi gəmilərinin ehtiyat hissələrinin, 2 ədəd Şahdağ tipli sərhəd gözətçi gəmilərinin servis xidmətinin və 4 ədəd Şahdağ tipli sərhəd gözətçi gəmilərinin cari təmirinin alınması məqsədi ilə ümumilikdə 5050 manat məbləğində tenderdə iştirak haqqını Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidmətinin (bundan sonra – Dövlət Sərhəd Xidməti) cari bank hesabına ödəmişdir.

Lakin tenderlər “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 50-4.2-ci maddəsinin tələbinə əsasən ləğv edilmişdir. Həmin maddədə elektron satınalmada iştirak etmək üçün qeydiyyatdan keçən malgöndərənlərin (podratçıların) sayı səmərəli rəqabəti təmin etmək üçün 3 iştirakçıdan az olduqda, satınalan təşkilatın bu proseduru ləğv etməsi müəyyən edilmişdir.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin Tender Komissiyası tərəfindən ərizəçinin iştirak haqqının geri qaytarılması tələbi “Dövlət satın-

almaları haqqında” Qanunun 29.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq təmin edilməmişdir.

Bundan sonra ərizəçi Dövlət Sərhəd Xidmətinə qarşı tenderlərdə iştirak haqqı kimi ödənilmiş 5050 manat məbləğin geri qaytarılması tələbinə dair iddia ərizəsi ilə Bakı Kommersiya Məhkəməsinə müraciət etmişdir. Bakı Kommersiya Məhkəməsinin 1 mart 2021-ci il tarixli qətnaməsi ilə “Palladium Defence and Security Solutions” MMC-nin iddia ərizəsi rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Kommersiya Kollegiyasının 24 iyun 2021-ci il tarixli qətnaməsi ilə apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.2-ci maddəsinə istinad edərək belə qənaətə gəlmişdir ki, tenderdə iştirak haqlarının geri qaytarılmaması, tenderin baş tutub-tutmamasından asılı olmayaraq, birmənalı təsbit olunmuşdur, apellyasiya şikayətinin dəlilləri isə qanunun səhv təfsirinin nəticəsidir. Həmin maddəyə əsasən, tenderdə iştirak haqqını malgöndərən (podratçı) tenderin əsas şərtlər toplusunu almaq və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmək üçün satınalan təşkilata ödəyir. Tenderdə iştirak haqqı geri qaytarılır.

Şikayətdə qeyd edildiyi kimi, “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29-cu maddəsi “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə” 27 may 2021-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə yeni redaksiyada verilmişdir. Qanuna əlavə olunmuş 29.4-cü maddəyə müvafiq olaraq, iştirak haqqı heç bir halda geri qaytarılır.

Ərizəçi hesab edir ki, "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 29.4-cü maddəsi (“İştirak haqqı heç bir halda geri qaytarılmır”) natamamdır. Belə ki, onun məzmunundan baş tutan tenderlərlə yanaşı, baş tutmayan tenderlərə tətbiq edilib-edilməməsi aydın deyil, göstərilən norma həddən artıq ümumi olduğu üçün birmənalı yozula bilmir və buna görə hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələblərinə cavab vermir.

Eyni zamanda şikayətdə qeyd olunur ki, həmin Qanunun 29.4-cü maddəsi baş tutmayan tenderlərə şamil edildikdə, iştirakçının iradəsindən asılı olmayaraq baş tutmayan tenderdə iştirak haqqını ödəmiş podratçının (mülkiyyətçinin) vəsaitinin qaytarılmaması onu əsassız olaraq qeyri-mütənasib və həddən artıq yükləyir. Belə ki,

həmin tender yenidən elan edildikdə, podratçı yenidən iştirak haqqı ödəmək məcburiyyətində qalır, bu isə onun mülkiyyət hüququnun pozulmasına səbəb olur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu ilk növbədə qeyd edir ki, hazırkı konstitusiya işinin predmetini “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.4-cü maddəsinin satınalmada iştirak etmək üçün qeydiyyatdan keçən malgöndərənlərin (podratçıların) sayının üç iştirakçıdan az olması səbəbindən baş tutmamış satınalmalara münasibətdə hüquqi müəyyənlik konstitusiya prinsipinə və Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılması təşkil edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu şikayətlə əlaqədar aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri sayır.

“Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun preambulasına əsasən, bu Qanun dövlət satınalmalarının iqtisadi, hüquqi və təşkilati əsaslarını müəyyənləşdirir, satınalmalar zamanı dövlət vəsaitindən səmərəli və qənaətlə istifadə edilməsi, müsabiqə və aşkarlıq əsasında bütün malgöndərənlərə (podratçılara) bərabər rəqabət mühitinin yaradılması prinsipləri və qaydalarını müəyyən edir. Qanunverici burada dövlət satınalmalarında ehtiyac duyulan mal və xidmətlərin daha keyfiyyətli şəkildə təmin olunması, eyni zamanda dövlət vəsaitlərindən səmərəli və qənaətlə istifadə olunması məqsədini güdür. Qeyd olunan məqsədlərə, bununla da bütövlükdə ictimai mənafelərin təmin edilməsinə nail olmaq üçün məhz tender vasitəsi ilə şəffaf və ədalətli rəqabət mühitinin formalaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Qanunun istifadə olunan əsas anlayışların mənasını izah edən 2-ci maddəsində iştirak haqqı tenderin əsas şərtlər toplusunu və ya kotirovka sorgusunun şərtlərini almaq və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmək üçün malgöndərən (podratçı) tərəfindən ödənilən vəsait kimi göstərilmişdir.

“Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.1-ci maddəsində iştirak haqqının hansı məqsədlə alındığı və nələrə sərf olunması müəyyən edilmişdir. Həmin maddəyə əsasən bu Qanunun 50-1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, keçirilən satınalmalar zamanı malgöndərən (podratçı) tenderin əsas şərtlər toplusunu və kotirovka sorgusunun şərtlərini almaq və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmək üçün satınalan təşkilata iştirak haqqı ödəyir. İştirak haqqının ümumi məbləğini tender predmetinin ehtimal

olunan qiymətinin 0,3 faizindən və tender xərclərinin 1,2 mislindən çox olmamaq şərti ilə satınalan təşkilat müəyyən edir. Tenderin keçirilməsi ilə bağlı bütün xərclər, o cümlədən elan, reklam, tender keçirilən yerin icarəsi, tender komissiyasının maliyyələşdirilməsi, tender sənədlərinin hazırlanması və iddiaçılara çatdırılması xərcləri, həmçinin tenderin keçirilməsi ilə birbaşa əlaqədar olan bütün digər xərclər tenderdə iştirak haqları hesabına ödənilir. Tenderdə iştirak haqlarından toplanmış vəsait tender xərclərindən çox olduqda fərq satınalan təşkilatın sərəncamında qalır (büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda dövlət büdcəsinə köçürülür), az olduqda isə fərq satınalan təşkilatın hesabından ödənilir.

Maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, iştirak haqqı tenderin keçirilməsi ilə əlaqədar xərclərin qarşılınması üçün ödənilir. Bundan əlavə iştirak haqqını ödəməklə iddiaçı eyni zamanda tenderdə iştirak etmək niyyətinin nə dərəcədə ciddi olduğunu göstərmiş olur.

Ərizəçinin "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 29.4-cü maddəsinin baş tutan tenderlərlə yanaşı, baş tutmayan tenderlərə tətbiq edilib-edilməməsinin bu normanın məzmunundan aydın olmaması və bu səbəbdən də həmin maddənin hüquqi müəyyənlik konstitusion prinsipinin tələblərinə cavab verməməsinə dair şikayətinin dəlili ilə əlaqədar aşağıdakılar qeyd olunmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir sıra qərarlarında qanunverici tərəfindən hər hansı ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinə dair normativ hüquqi aktlar qəbul edilərkən hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət edilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunverici tərəfindən Konstitusiyada təsbit olunmuş hər hansı hüququn həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi zamanı hüquqi müəyyənlik prinsipinin nəzərə alınmaması həmin hüququn pozulması ilə nəticələnmə bilər.

Hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri kimi çıxış edir. Hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu, öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarının müdafiə ediləcəyinə, hüquq tətbiqədən hərəkətlərinin isə proqnozlaşdırıla bilən olacağına əminlik verməlidir. Bunun əksi, yəni hüquq normasının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiqetmədə məhdudiyyətsiz mülahizə üçün

imkan yaratmaqla, hər bir normativ hüquqi aktın əsasında dayanmalı olan qanunun aliliyi, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və ədalət prinsiplərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər ("Azərbaycan Respublikasında hərbi xidmətə çağırışın əsasları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 180.3-cü maddəsinin müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2008-ci il 22 sentyabr və "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cü maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2012-ci il 2 aprel tarixli Qərarlar).

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) dəfələrlə qeyd etmişdir ki, istənilən hüquq sistemində norma nə qədər dəqiq tərtib olunsada, məhkəmə şərhə qaçılmazdır. Anlaşılmayan məqamların izah olunmasına hər zaman ehtiyac olacaq. Müəyyənlik arzu edilən olsa da, bəzən lüzumsuz sərtliklə müşayiət oluna bilər, halbuki hüquq dəyişən şəraitlə addımlamaq xüsusiyyətinə malik olmalıdır. Müvafiq olaraq bir çox qanunlar qaçılmaz terminlərin istifadəsi ilə tərtib olunmuşlar ki, onlar az və ya çox dərəcədə qeyri-müəyyəndir, onların şərhə və tətbiqi təcrübədən asılıdır. Hüquq müddəasının müxtəlif cür təfsir olunması özü-özlüyündə öncədən görmə tələbinin pozulmasına gətirib çıxarmır. İşlərə baxılarkən məhkəmələrin üzərinə qoyulmuş rol ondan ibarətdir ki, onlar bu cür şübhələri təfsirlə aradan götürsünlər (Böyük Palatanın CentroEuropa 7 S.R.L. və Di Stefano İtaliyaya qarşı iş üzrə 2012-ci il 7 iyun, §141; Gorzelik və digərləri Polşaya qarşı iş üzrə 2004-cü il 17 Fevral, § 65; Rekvenyi Macarıstana qarşı iş üzrə 1999-cu il 20 may, § 34 tarixli Qərarları).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Klark Qordon Morrisin şikayəti üzrə 2017-ci il 26 may tarixli Qərarında qanunun aydın olması tələbi ilə bağlı hesab etmişdir ki, qanunun aydın və proqnozlaşdırıla bilən olması hüquqi dövlətin vacib təzahürlərindən biri olan qanunun ümumiliyini təmin etmək zərurəti ilə uzlaşmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunun mətninin mütləq aydınlığı (qanunvericinin bütün mümkün ola biləcək həyati halları qanunda nəzərdə tutması) qeyri-realdır. Bu səbəbdən qanunda ümumi anlayışlardan istifadə edilməsi qaçılmazdır.

Bu baxımdan, hüquqi normaların bəzən qaçılmaz olan nata-mamlığı və ya qeyri-müəyyənliyi məhz məhkəmə təcrübəsi vasitəsi

ilə aradan qaldırılır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun R.Cəfərovun şikayəti üzrə 2012-ci il 18 may tarixli Qərarı).

Lakin hazırkı halda Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, ərizəçinin mübahisələndirdiyi "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 29.4-cü maddəsində istifadə olunan "heç bir halda" müddəası kifayət qədər aydın olmaqla, həmin normanın istisnasız olaraq bütün tenderlərə, yəni həm baş tutmuş, həm də müxtəlif səbəblərdən baş tutmamış tenderlərə şamil olunmasını nəzərdə tutur.

Burada həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, qanunverici "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 11.3-cü maddəsində satınalan təşkilatın, tenderdə iştirak etmək üçün tender təklifi vermiş iddiaçıların sayının üçdən az olması səbəbindən tenderin davamından imtina etdikdə də, tender təklifi, oferta və ya kotirovka təqdim etmiş malgöndərənlər (podratçılar) qarşısında heç bir məsuliyyət daşmadığını müəyyən etmişdir.

Beləliklə, "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 29.4-cü maddəsinin müddələrinin baş tutmamış tenderə şamil edilib-edilməməsi ilə bağlı qeyri-müəyyənlik mövcud deyil.

Ərizəçinin "Dövlət satınalmaları haqqında" Qanunun 29.4-cü maddəsi ilə onun Konstitusiyanın 29-cu maddəsində təsbit edilmiş mülkiyyət hüququnun pozulmasına dair qənaəti ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların bir daha vurğulanmasını vacib bilir.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin I və II hissələrinə görə hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır. Mülkiyyətin heç bir növünə üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur.

Mülkiyyət hüququnun məzmunu Konstitusiyanın 13-cü maddəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla başa düşülməlidir. Vətəndaş cəmiyyətinin mühüm institutu olan mülkiyyət iqtisadiyyatın inkişafının əsasını təşkil edən ən vacib amillərdən biridir. Buna görə də mülkiyyət Əsas Qanunun 13-cü maddəsi ilə toxunulmaz elan olunaraq dövlət tərəfindən qorunur. Mülkiyyət hüququ isə cəmiyyətdəki hər bir fərdin azadlığının əsası kimi çıxış edir, şəxsiyyətin inkişafı üçün zəruri şərtidir.

Bununla belə, qeyd olunan hüququn əhəmiyyətinə baxmayaraq, o mütləq deyil və məhdudlaşdırıla bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, Konstitusiyada mülkiyyət hüququ təsbit edilməklə yanaşı, onun

ümumi və xüsusi məhdudiyyətlərinin hədləri də müəyyən olunmuşdur (Konstitusiyanın 13-cü maddəsinin III hissəsi, 29-cu maddəsinin VI hissəsi və 71-ci maddəsinin II hissəsi, “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Qanununun 3.3-cü maddəsi).

Belə ki, mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılması qanunçuluğun tələbinə cavab verməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məqsədilə tətbiq edilməli, mütənasib olmalı və bu konstitusiya hüququn mahiyyətini dəyişməməlidir.

Avropa Məhkəməsi “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində təsbit olunan mülkiyyət hüququ üzrə oxşar hüquqi mövqelər ifadə etmişdir. Belə ki, Məhkəmənin presedent hüququna əsasən, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin birinci və ən mühüm tələbi ondan ibarətdir ki, mülkiyyətdən maneəsiz istifadə hüququna dövlət hakimiyyəti orqanı tərəfindən edilən istənilən müdaxilə qanuni olmalıdır. Qanunilik prinsipi onu da nəzərdə tutur ki, daxili qanunvericiliyin tətbiq edilə bilən normaları kifayət qədər əlçatan, dəqiq olsun və tətbiq edilərkən onların nəticələrini öncədən görmək mümkün olsun. Konvensiya tərəfindən tanınan hüququn və ya azadlığın həyata keçirilməsinə hər hansı müdaxilə legitim məqsəd daşmalıdır. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə xas olan “ədalətli balans” prinsipi özlüyündə cəmiyyətin ümumi marağının mövcudluğunu nəzərdə tutur. Mülkiyyətdən maneəsiz istifadə etmək hüququna müdaxilə zamanı cəmiyyətin ümumi maraqları ilə fərdin əsas hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında “ədalətli balans” gözlənilməlidir. Konkret olaraq, dövlət istənilən tədbiri tətbiq edərkən, ... tətbiq edilən vasitələrlə qarşıya qoyulan məqsəd arasında ağlabatan mütənasiblik əlaqəsi olmalıdır (Böyük Palatanın Broniowski Polşaya qarşı iş üzrə 2004-cü il 22 iyun, §147-148, 150; Scordino İtaliyaya qarşı iş üzrə 2006-cı il 29 mart, § 93 tarixli Qərarları). Tələb edilən ədalətli balans nail olmaq üçün müvafiq şəxs fərdi və həddən artıq yükə məruz qalmamalıdır (Böyük Palatanın Belane Nagy Macarıstana qarşı iş üzrə 2016-cı il 13 dekabr tarixli Qərarı, § 115).

“Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.1-ci maddəsindən isə görünür ki, iştirak haqqının toplanılması ictimai mənafelərin

daha yaxşı təmin edilməsi məqsədi ilə keçirilən tenderlərin təşkilinə çəkilən xərclərin qarşılınması, habelə bu tenderlərdə iştirakın ciddiyyətinin təmin edilməsi məqsədini daşıyır. Bu məqsədlər isə özlüyündə tenderin təşkili və keçirilməsinin səmərəliliyinə, dövlət vəsaitinin effektiv xərclənməsinə, nəticə etibarilə ictimai maraqlara cavab verdiyindən tenderdə iştirak haqqının toplanılması legitim hesab edilməlidir.

Lakin tenderdə iştirak etmək üçün tender təklifi vermiş iddiaçıların sayının qanunla tələb olunan saydan az olması səbəbindən davamından imtina edilmiş tenderin yenidən elan olunması zamanı əvvəlki iddiaçıdan təkrarən iştirak haqqının tutulması onu sonradan qoşulan digər iddiaçılara nisbətən əlverişsiz vəziyyətdə qoyur. Nəticədə “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun preambulasında əks olunmuş mühüm prinsiplərdən birinin (bütün malgöndərənlərə (podratçılara) bərabər rəqabət mühitinin yaradılması prinsipinin) pozulması ilə yanaşı, baş tutmamış tender iddiaçısının fərdi və həddən artıq yükə məruz qalması, mülki dövriyyə subyektlərinin dövlət satınalmalarında iştirakla bağlı təşəbbüskarlığına əlavə maneənin yaradılması da baş verir.

Oxşar nəticəyə tenderin keçirilməsi ilə əlaqədar xərclərin qarşılınması məqsədinə münasibətdə də gəlmək olar. Belə ki, lazımı sayda iddiaçıların iştirak etməməsi səbəbindən tenderin davamından imtina olunması zamanı artıq yığılmış iştirak haqlarının hamısı və ya çox hissəsi, qanunla nəzərdə tutulmuş istiqamətlər üzrə xərclənməmiş qalır. Buna görə də imtina edilmiş tender üçün ödənişlərin eyni iddiaçıdan təkrar tutulması həmin subyektin fərdi və həddən artıq yükə məruz qalmasına səbəb olur. Bu fikir elektron satınalma vasitəsilə keçirilmiş satınalmalara da aiddir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.4-cü maddəsinin müddələrinin malgöndərənlərin (podratçıların) sayının üç iştirakçıdan az olması səbəbindən baş tutmamış tenderlərə şamil edilməsi Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin I və II hissələrinin tələbləri ilə uzlaşmamasına səbəb olur.

Lakin Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, bu normanın qüvvədən düşmüş hesab edilməsi ümumilikdə (sövdələşmə səbəbindən baş tutmayan və ya baş tutmuş) tenderlər üzrə toplanan iştirak haqları ilə bağlı məsələlərin tənziətmədən

kənar qalması, habelə iştirak haqlarının toplanılmasının xidmət etdiyi yuxarıda göstərilən əsas məqsədlərə nail olunmaması və dövlət satınalmalarının keçirilməsinin səmərəliliyinə ciddi zərər vurulması ilə nəticələnmə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onun da nəzərə alınmasını vacib bilir ki, “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 11.5-ci maddəsinə əsasən tenderin davamından imtina olunduğu halda satınalan təşkilat həmin malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması üçün yeni tender elan edə yaxud satın alınan malların (işlərin və xidmətlərin) xüsusiyyətlərinin imkan verdiyi təqdirdə, mahiyyətini dəyişdirməməklə onları hissələrə bölərək, hər hissə üzrə ayrıca tender keçirə bilər. Həmin maddənin mənasından göründüyü kimi, qanunverici hər bir halda iştirakçıların azlığı səbəbindən baş tutmayan tenderlərin yenidən keçirilməsini istisna etmir, hətta tenderin yenidən elan edilməsini yaxud onun hissələrlə keçirilməsini də nəzərdə tutur.

Eyni zamanda, qanunverici “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.4-cü maddəsində iştirak haqqının heç bir halda qaytarılmamasını nəzərdə tutsa da, bu, həmin Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasa görə baş tutmayan, lakin gələcəkdə keçirilən tenderlərdə iştirak haqqını ödəmiş və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmiş iştirakçıların iştirak haqqının əvəzləşdirilməsini istisna etmir.

Burada nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyində artıq ödənilmiş vergi məbləğlərinin əvəzləşdirilməsi mexanizmi nəzərdə tutulmuş və aydın şəkildə tənzimlənmişdir. Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, bu hüquqi vəziyyətdə müvafiq tənzimləmənin “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunda da nəzərdə tutulması yuxarıda göstərilən uyğunsuzluğu aradan götürmüş olar. Belə ki, Konstitusiyanın 13 və 29-cu maddələrinin, habelə 71-ci maddəsinin II hissəsinin mənasına görə, dövlət yalnız özünün iqtisadi təhlükəsizliyi ilə bağlı olan publik maraqlarından deyil, müvafiq hüquq münasibətlərinin iştirakçısı olan fiziki və hüquqi şəxslərin maraqlarından da çıxış etməlidir. Nəticədə cəmiyyətin maraqları ilə şəxsiyyətin əsas hüquqlarının qorunması arasında ədalətli balansın və Konstitusiyanın müdafiə etdiyi dəyərlər arasında ədalətli tarazlığın təmin edilməsi mümkün olar.

Sadalanan konstitusiya normalarının tələblərindən irəli gələrək Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, ümumi maraqlarla şəxsi maraqlar arasında tarazlığın təmin olunması məqsədilə, “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən halda tenderdə iştirak etmək üçün tender təklifi vermiş iddiaçıların iştirak haqqının əvəzləşdirilməsi mexanizminin həmin Qanunda aydın və birmənalı şəkildə tənzimlənməsi Konstitusiyadan irəli gələn tələblərə cavab vermiş olardı. Belə ki, iştirakçıların tələb olunandan az sayda olması səbəbindən baş tutmayan tenderlər üzrə ödənilmiş iştirak haqqının yenidən keçirilən tenderlərdə əvəzləşdirilməsi Konstitusiyanın 29-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş mülkiyyət hüququnun qeyri-mütənasib məhdudlaşdırılmasının qarşısını alar, bərabər rəqabət mühitinin yaradılmasını və Konstitusiyanın müdafiə etdiyi dəyərlər arasında ədalətli tarazlığı təmin edir.

Bununla belə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin bu sahədə geniş mülahizə sərbəstliyi nəzərə alınaraq qeyd olunmalıdır ki, qanunverici yuxarıda göstərilən məqsədə nail olmaq üçün digər hüquqi vasitələrin nəzərdə tutulmasında sərbəstdir.

Məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasla görə baş tutmayan, lakin gələcəkdə keçirilən tenderlərdə iştirak haqqını ödəmiş və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmiş iştirakçıların iştirak haqqının əvəzləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyində təsbit olunmuş artıq ödənilmiş vergi məbləğlərinin əvəzləşdirilməsi qaydalarına uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

Qeyd edilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin I və II hissələrinin mənasına görə “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 29.4-cü maddəsinin tələbləri həmin Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasla görə baş tutmayan tenderə şamil edilə bilməz;

– bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelərə əsasən “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun təkmilləşdirilməsi Milli Məclisə tövsiyə olunmalıdır;

– məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək, “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasla görə baş tutmayan, lakin tender üzrə iştirak haqqını ödəmiş və

iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmiş iştirakçıların iştirak haqqının həmin Qanunun 11.5-ci maddəsinə əsasən keçirilən növbəti tenderdə əvəzləşdirilməsi bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində müəyyən edilmiş qaydada təmin edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V və IX hissələrini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 34.5, 52, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin I və II hissələrinin mənasına görə “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 29.4-cü maddəsinin tələbləri həmin Qanunun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasa görə baş tutmayan tenderə şamil edilə bilməz.

2. Bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelərə əsasən “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun təkmilləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun.

3. Məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 11.1-ci maddəsində göstərilən əsasa görə baş tutmayan, lakin tender üzrə iştirak haqqını ödəmiş və iddiaçı kimi qeydiyyatdan keçmiş iştirakçıların iştirak haqqının həmin Qanunun 11.5-ci maddəsinə əsasən keçirilən növbəti tenderdə əvəzləşdirilməsi bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində müəyyən edilmiş qaydada təmin edilsin.

4. Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

5. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir oluna bilməz.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4 və 83.3.2-ci maddələrinin həmin Məcəllənin 8, 9, 61.1.1 və 65.2-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair

28 sentyabr 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti üzrə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4 və 83.3.2-ci maddələrinin həmin Məcəllənin 8, 9, 61.1.1 və 65.2-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri T.Muxtarovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyidin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsibovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət

Kollegiyasının sədri E.Rəhimovun, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvləri Ş.Məmmədov və B.Məmişovun mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Ş.Səmədovanın rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 18.4.4 və 83.3.2-ci maddələrinin həmin Məcəllənin 8, 9, 61.1.1 və 65.2-ci maddələri baxımından şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, G.Cəfərov Sabirabad Rayon Məhkəməsinin 9 fevral 2016-cı il tarixli hökmü ilə Cinayət Məcəlləsinin 177.2.3 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib 3000 manat cərimə cəzasına, Cinayət Məcəlləsinin 29, 232.1-ci maddələri ilə təqsirli bilinərək həmin Məcəllənin 62-ci maddəsi tətbiq olunmaqla 1 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, Cinayət Məcəlləsinin 66.3-cü maddəsinə əsasən cəzaları tam toplamaq yolu ilə qəti olaraq 1 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə və 3000 manat cərimə cəzalarına məhkum edilmişdir. G.Cəfərov azadlıqdan məhrum etmə cəzasını 16 iyun 2016-cı il tarixində çəkib qurtarmış, cəriməni isə 12 fevral 2019-cu il tarixində dövlət büdcəsinə tam ödəmişdir.

Bundan sonra G.Cəfərov 9 oktyabr 2020-ci il tarixində Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətmişdir.

Goranboy Rayon Məhkəməsinin 17 fevral 2021-ci il tarixli hökmü ilə G.Cəfərov Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətməkdə təqsirli bilinərək 1 il 6 ay müddətinə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzasına məhkum edilmişdir.

Dövlət ittihamçısı həmin hökmdən apellyasiya protesti verərək G.Cəfərov qəsdən az ağır cinayət törətməyə görə əvvəllər azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunduqdan sonra yenidən hazırkı hökm üzrə 9 oktyabr 2020-ci il tarixində qəsdən az ağır cinayət törətdiyindən, onun əməlində cinayətlərin residivi olduğunu nəzərə alaraq G.Cəfərova cinayətlərin residivinə görə cəza təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 24 iyun 2021-ci il tarixli qərarına əsasən apellyasiya protesti təmin edilməmiş, Goranboy Rayon Məhkəməsinin 17 fevral 2021-ci il tarixli hökmü dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş eyni məzmunlu kassasiya protesti əsasında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının (bundan sonra – Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası) 5 yanvar 2022-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş və iş yeni apellyasiya baxışına göndərilmişdir.

Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 68.2 və 83-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 2010-cu il 22 dekabr tarixli Qərarını rəhbər tutaraq belə nəticəyə gəlmişdir ki, məhkum qeyd edilən hökm üzrə Cinayət Məcəlləsinin 66.3-cü maddəsinə əsasən qəti olaraq təyin edilmiş 3000 manat cərimə cəzasını 12 fevral 2019-cu il tarixində tam icra etdiyinə görə onun məhkumluğunun ödənilməsi müddətinin axımı 12 fevral 2019-cu il tarixindən başlanmış və məhkumluğu ödənilmədiyi dövrdə yenidən az ağır cinayət əməli törətmişdir. Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi Cinayət Məcəlləsinin 61.1.1-ci maddəsi ilə cinayətlərin residivini cəzalı ağırlaşdıran hal kimi nəzərə almayaraq maddi hüquq normalarını pozmaqla qərar qəbul etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, məhkum əvvəlki hökmlə iki əsas cəzaya, yəni azadlıqdan məhrum etmə cəzasına və cərimə cəzasına məhkum edilmiş, hər iki cəzanı çəkib qurtarmışdır. Məhkuma əvvəlki hökmlə təyin edilmiş hər iki cəza əsas cəza olduğundan və Cinayət Məcəlləsinin 83.4 və 83.4-1-ci maddələrində yalnız əsas və əlavə cəzaya münasibətdə məhkumluğun ödənilməsi müddətləri tənzimləndiyindən, iki əsas cəzaya münasibətdə isə Cinayət

Məcəlləsində konkret norma olmadığından, bu məsələ məhkəmə təcrübəsində müxtəlif yanaşmalara səbəb olur.

Müraciətdə həmçinin qeyd olunur ki, “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 68.2 və 83-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 2010-cu il 22 dekabr tarixli Qərarında ifadə olunmuş hüquqi mövqeyə görə, Cinayət Məcəlləsinin 68.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cəzalar toplandıqda məhkumluğun ödənilmə müddətinin axımı cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş qəti cəzanın çəkilib qurtarması və ya cəzadan azad edilmə anından başlayır.

Lakin Konstitusiya Məhkəməsinin qeyd edilən Qərarı qəbul edilərkən Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4-cü maddəsi Məcəlləyə daxil edilməmişdi və cinayətin təsnifatından və cəzanın növündən asılı olmayaraq bütün qəsdən törədilmiş cinayətlərə görə məhkumluqlar cinayətin residivi müəyyən edilərkən nəzərə alınır.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası müraciətdə göstərilən cinayət işi üzrə mövcud hüquqi məsələyə məhkəmələrin və ittiham tərəfinin müxtəlif yanaşmalarının olmasını əsas gətirməklə, cinayətin residivi və məhkumluq institutlarının hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələbləri baxımından yenidən şərh edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edilməsinin zəruri olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıların qeyd edilməsini vacib hesab edir.

Cinayət Məcəlləsinin 18.1-ci maddəsinə görə, qəsdən cinayət törətməyə görə əvvəllər məhkum olunmuş şəxs tərəfindən yenidən qəsdən cinayətin törədilməsi cinayətin residivini yaradır.

Residiv cinayət üçün xarakterik olan əlamətlər aşağıdakılardır:

- residiv şəxsin iki və ya daha artıq müstəqil cinayət törətməsi ilə yaranır;
- residiv yaradan cinayətlərin əsasında konkret cinayətlər durur;
- residiv yaradan cinayətlər müxtəlif vaxtlarda törədilir;
- təkrar törədilən cinayətlərdən fərqli olaraq, residiv qəsdən törədilən əvvəlki cinayətə görə məhkumluğun olmasını və yenidən qəsdən cinayət törədilməsini tələb edir.

Şəxsin əməlində residivin mövcud olması üçün onun əvvəllər qəsdən cinayət törətməyə görə qanunla müəyyən edilmiş qaydada

götürülməmiş və ya ödənilməmiş məhkumluğunun olması və onun yenidən qəsdən cinayət törətməsi tələb olunur.

Cinayət Məcəlləsinin 18.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq, residivin müəyyən edilməsi zamanı böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər, yetkinlik yaşına çatmayanlar tərəfindən törədilmiş cinayətlər, bu Məcəllənin 83-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada götürülmüş və ya ödənilmiş məhkumluqlar, azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəza təyin edilmiş cinayətlərə görə məhkumluqlar nəzərə alınmır.

Cinayətlərin residivinə görə Cinayət Məcəlləsində göstərilən əsaslarla və hədlərdə daha sərt cəzanın tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, məhkumluğun ödənilmədiyi və ya götürülmədiyi dövrdə şəxs tərəfindən yenidən qəsdən cinayətin törədilməsi həmin şəxsdə cinayət törədilməsinin vərdişə çevirilməsinə, fərdi maraqları ilə cəmiyyətin maraqları arasında davamlı ziddiyyətin olmasına dəlalət edir ki, bu da həmin şəxsin törətdiyi əməlin ictimai təhlükəliliyinə və onun şəxsiyyətinə adekvat qiymətin verilməsini zəruri edir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18 və 83.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2010-cu il 6 sentyabr tarixli Qərarında qeyd olunmuşdur ki, şəxsin məhkumluğu ödənilmədən yenidən qəsdən cinayət törətməsi əvvəlki cəzanın islah təsirinin yetərli olmamasına, cəzanın məqsədinə nail olunmamasına, təqsirkarın şəxsiyyətinin yüksək ictimai təhlükəliliyinə dəlalət etdiyindən, qanunverici həmin şəxsə daha sərt cəza tətbiq olunmasını nəzərdə tutmuşdur.

Cinayət Məcəlləsinin 83.1-ci maddəsinin tələbinə görə, cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxs məhkəmənin ittiham hökmü qanuni qüvvəyə mindiyi gündən məhkumluğun götürüldüyü və ya ödənilmədiyi günə qədər məhkum olunmuş hesab edilir. Cinayətlərin residivi zamanı və cəza təyin edilərkən həmin Məcəlləyə uyğun olaraq məhkumluq nəzərə alınır.

Məhkumluq institutunun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, məhkumluğu olan şəxs mülki və ya inzibati-hüquqi xarakterli məhrumiyətlərə məruz qalır, həmin şəxs tərəfindən yeni cinayətin törədilməsi onun vəziyyətinin ağırlaşdırılmasını şərtləndirən cinayət-hüquqi nəticələrin əmələ gəlməsinə səbəb olur. Məhkumluğu olan şəxs tərəfindən yeni cinayətin törədilməsi, bir qayda olaraq, onun sabit

kriminal meylliliyinə, məhkəmə tərəfindən edilmiş xəbərdarlığa məhəl qoymamasına dəlalət edir, bu isə nəticə etibarilə onun yüksək ictimai təhlükəliliyini göstərir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83-cü maddəsinin şərh olunmasına dair” 2009-cu il 25 may tarixli Qərarına əsasən, məhkumluq tək cəzə şəxsin məhkum olunması və ona cəzanın təyin edilməsi faktı ilə şərtləndirilmir. Məhkumluq şəxs tərəfindən təkrarən cinayət törədilərkən cinayət qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş hüquqi nəticələrə səbəb olan məhkumun hüquqi vəziyyətini ifadə edir. Şəxsdə olan ödənilməmiş və ya götürülməmiş məhkumluq, onunla dövlət arasında cinayət-hüquqi tənzimləmə əsasında formalaşan, bu şəxs tərəfindən yeni cinayətlər törədilərkən onun şəxsiyyətinin və törətdiyi cinayətlərin yüksək ictimai təhlükəli kimi qiymətləndirilməsinə xidmət edən xüsusi ictimai-hüquqi münasibətləri yaradır və buna görə onun barəsində cinayət-hüquqi xarakterli daha ağır tədbirlərin tətbiqini nəzərdə tutur.

Məhkumluq cinayət törətməyə görə müəyyən cəza növünə məhkum edilmiş şəxs barəsində məhkəmənin ittiham hökmünün qanuni qüvvəyə mindiyi gündən başlanır və bütün cəzaçəkmə müddəti ərzində və cəzaçəkmə müddətindən sonrakı dövrdə qanunla müəyyən edilmiş müddətlər çərçivəsində davam edir.

Qüvvədə olan qanunvericilik məhkumluğun xitamının iki qaydasını nəzərdə tutur: məhkumluğun ödənilməsi və ya götürülməsi (Cinayət Məcəlləsinin 83.3 və 83.5-ci maddələri).

Məhkumluğun ödənilməsi şəxsin törətdiyi cinayətə görə məhkum olunması faktı ilə əlaqədar bütün hüquqi nəticələrin qanunla nəzərdə tutulmuş müddətin keçməsi nəticəsində sona yetməsi deməkdir. Bu halda şəxsin məhkum olunmamış hesab edilməsi üçün xüsusi məhkəmə qərarı və yaxud bu faktı təsdiq edən hər hansı başqa sənəd tələb olunmur.

Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyində məhkumluğun ödənilməsi müddətlərinin təyin olunmuş cəzaya və törədilmiş cinayətin xarakterinə uyğun olaraq differensiasiyası aparılmışdır.

Cinayət Məcəlləsinin 83.3-cü maddəsinin tələbinə görə aşağıdakı hallarda məhkumluq ödənilmiş hesab olunur:

– böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən bir il keçdikdə;

– az ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən iki il keçdikdə;

– ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən altı il keçdikdə;

– xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən səkkiz il keçdikdə.

Həmin maddədə həmçinin şərti məhkum edilmiş, cəzasının çəkilməsi təxirə salınmış, ittiham hökmü qanunla müəyyən edilmiş müddətdə icra edilməmiş və azadlıqdan məhrum etməyə nisbətən daha yüngül cəza növünə məhkum edilmiş şəxslər barəsində məhkumluğun ödənilməsinin fərqli müddətləri müəyyən edilmişdir.

Göstərilənlərlə yanaşı, şəxs cəzanı çəkib qurtarıqdan sonra nümunəvi davranışı ilə islah olunduğunu sübut edərsə, məhkəmə həmin şəxsin vəsatəti əsasında məhkumluğu vaxtından əvvəl onun üzərindən götürə bilər (Cinayət Məcəllənin 83.5-ci maddəsi).

Cinayət Məcəlləsinin 83.6-cı maddəsinə müvafiq olaraq, məhkumluğun ödənilməsi və ya götürülməsi məhkumluqla bağlı olan bütün hüquqi nəticələri ləğv edir.

Beləliklə, Cinayət Məcəlləsinin 18 və 83-cü maddələrinin tələblərindən göründüyü kimi, residiv qanuni qüvvəyə minmiş hökmə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, ödənilməmiş və ya götürülməmiş məhkumluğu olan şəxs tərəfindən yenidən qəsdən cinayət əməlinin törədildiyi andan yaranır.

Müraciətdə qeyd olunmuş şəxsin cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə bir hökmə iki əsas cəzaya məhkum edildiyi halda, məhkumluğun ödənilməsi müddətlərinin cinayət qanunvericiliyi ilə tənzimlənməsinə dair məsələyə gəldikdə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu əvvəlki qərarlarında formalaşdırdığı hüquqi mövqelərinin və Cinayət Məcəlləsinin müvafiq normalarının nəzərdən keçirilməsini vacib hesab edir.

Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 83.4 və 83.4-1-ci maddələrinə görə, məhkum edilmiş şəxs qanunla müəyyən edilmiş qaydada vaxtından

əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə və yaxud cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti əsas və əlavə cəzanı çəkməkdən azad edildiyi vaxtdan hesablanır. Əsas cəzanı çəkib qurtarmış, yaxud əsas cəzasını çəkməkdən vaxtından əvvəl azad edilmiş və ya cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilmiş şəxsin çəkilməmiş əlavə cəzası olduğu hallarda, məhkumluğun ödənilməsi müddəti əlavə cəzanın çəkilib qurtardığı gündən hesablanır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83-cü maddəsinin şərh olunmasına dair” 2009-cu il 25 may tarixli Qərarında belə nəticəyə gəlmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 83.3 və 83.4-cü maddələrinin mənasına görə şəxs cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə məhkum olunduqda, məhkumluğun ödənilmə müddətinin axımı cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş qəti cəzanın çəkilib qurtarması və ya cəzadan azad edilməsi anından başlayır.

Eyni yanaşma Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda qeyd olunan 2010-cu il 22 dekabr tarixli Qərarında da sərgilənmiş və göstərilmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 68.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cəzalar toplandıqda məhkumluğun ödənilmə müddətinin axımı cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş qəti cəzanın çəkilib qurtarması və ya cəzadan azad edilməsi anından başlayır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun göstərilən qərarlarındakı bu mövqeyi ondan irəli gəlir ki, cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş qəti cəza vahid məhkumluğun yaranması ilə nəticələndiyindən, məhkumluğun ödənilməsi müddətinin axımının başlanğıcı da bir anla əlaqələndirilməlidir.

Göründüyü kimi, Cinayət Məcəlləsinin qeyd olunan normaları ilə əsas və əlavə cəzalarla bağlı məhkumluğun ödənilməsi müddətinin başlanğıcına dair məsələnin tənzimlənməsinə baxmayaraq, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qeyd olunan qərarlarında əks olunmuş hüquqi mövqelər cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə yalnız əsas və əlavə cəzalara məhkum olunma ilə əlaqədar deyil, təyin olunmuş cəzaların hər biri əsas cəza olduğu hallara da aiddir.

Müraciətin edilməsinə səbəb olan hal isə “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinə dəyişiklik edilməsi barədə” 2017-ci

il 20 oktyabr tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Cinayət Məcəlləsinin 18.4-cü maddəsində təsbit edilmiş residivin müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmayan halların dairəsinin genişləndirilərək azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəza təyin edilmiş cinayətlərə görə məhkumluqların əlavə edilməsi olmuşdur.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu əvvəlki qərarlarında əks olunmuş hüquqi mövqelərini və Cinayət Məcəlləsinin 83.4-1-ci maddəsinin tələblərini nəzərə alaraq bir daha qeyd edir ki, bir hökmlə qəti olaraq bir neçə cəzaya (həmin cəzaların hər birinin əsas cəza yaxud əsas və əlavə cəza olmasından asılı olmayaraq) məhkum edilmiş şəxsin məhkumluğunun ödənilməsi müddətinin axımı ümumi qaydaya müvafiq olaraq şəxs barəsində təyin edilmiş qəti cəzanın çəkilib qurtarması və ya cəzadan azad edilməsi anından başlayır və bu zaman qəti cəzanın parçalanmasına, hər bir cəza üçün məhkumluq müddətinin müstəqil, yəni cəzalardan birinə görə bu müddətin bir tarixdən, digərinə görə isə başqa tarixdən hesablanmasına yol verilə bilməz.

Şəxs təyin olunmuş cəzalardan birini çəkməkdə davam etdiyi vəziyyətdə (nə qədər ki bu cəza qəti cəzanın tərkib elementidir) o, hökmlə müəyyən edilmiş cəzanı çəkib qurtarmış hesab edilə bilməz və bu səbəbdən ayrıca olaraq çəkilib qurtarmış cəzaya görə məhkumluğun ödənilməsi müddətinin axımının başlanması istisna edilir.

Qəti cəzanın tərkibinə daxil olan cərimə cəzasının residivin müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmamasının mümkünlüyü ilə bağlı müraciətdə qaldırılmış məsələyə dair qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4-cü maddəsində məhz azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzanın yaratmış olduğu məhkumluğun nəzərə alınmaması müəyyən edildiyindən, cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş qəti cəzanın tərkib elementi olan cərimə cəzası residivin yaranmasına səbəb olmayan məhkumluq kimi qiymətləndirilə bilməz.

Bu halda cinayətlərin residivi bütün cəzalar çəkilib qurtardıqdan, o cümlədən cərimə cəzası ödənildikdən sonra məhz azadlıqdan məhrum etmə cəzasına görə axmağa başlamış, lakin hələ bitməyən məhkumluğun ödənilməsi müddətində qəsdən yeni cinayətin törədilməsinə görə müəyyən edilir. Başqa sözlə, residivi şərtləndirən

hallar qismində şəxsin üzərində azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə bağlı ödənilməyən məhkumluğun olması və qəsdən yeni cinayətin törədilməsi çıxış edir.

Əks yanaşma, vahid hökmlə təyin olunmuş hər bir cəzanın müstəqil hesablanan bir neçə məhkumluq yaratması, həmçinin eyni bir hökmlə müxtəlif cəzalara məhkum olunmuş şəxsin həm məhkumluğu ödənilən, həm ödənilməyən, hətta cəza çəkən şəxs statusunda ola bilməsi kimi yanlış nəticəyə gətirib çıxarar.

Buna görə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, vahid hökmlə təyin edilmiş qəti cəzanın və onun yaratmış olduğu məhkumluğun bölünməsinə yol verilmədiyindən, Cinayət Məcəlləsinin 18.4-cü maddəsinin tələbləri baxımından cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə azadlıqdan məhrum etmə və digər cəzaya məhkum olunmuş şəxsin məhkumluğunun ödənilməsi müddətinin başlanğıcı qəti cəzanı çəkib qurtardığı və ya cəzadan azad edildiyi andan hesablanmalı, məhkumluğun ödənilmədiyi və ya götürülmədiyi dövrdə yenidən qəsdən cinayət törətdikdə isə əməlində residiv müəyyən edilməli və bu hal cinayət qanununun prinsipləri ilə uzlaşmayan vəziyyət kimi qiymətləndirilməməlidir.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4-cü maddəsi yalnız azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzaların yaratmış olduğu məhkumluğu nəzərdə tutur;

– Cinayət Məcəlləsinin 18.4 və 83.4-1-ci maddələrinin məzmununa görə, cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə azadlıqdan məhrum etmə ilə yanaşı digər cəzaya məhkum olunmuş şəxs məhkumluğun ödənilmədiyi və ya götürülmədiyi dövrdə yenidən qəsdən cinayət törətdikdə, onun əməli cinayətin residivini yaradır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18.4.4-cü maddəsi yalnız azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzaların yaratmış olduğu məhkumluğu nəzərdə tutur.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18.4 və 83.4-1-ci maddələrinin məzmununa görə, cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu üzrə azadlıqdan məhrum etmə ilə yanaşı digər cəzaya məhkum olunmuş şəxs məhkumluğun ödənilmədiyi və ya götürülmədiyi dövrdə yenidən qəsdən cinayət törətdikdə, onun əməli cinayətin residivini yaradır.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статей 18.4.4 и 83.3.2 Уголовного кодекса
Азербайджанской Республики с точки зрения статей
8, 9, 61.1.1 и 65.2 данного Кодекса**

28 сентября 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании обращения Гянджинского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статей 18.4.4 и 83.3.2 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики с точки зрения статей 8, 9, 61.1.1 и 65.2 данного Кодекса.

Изучив и обсудив доклад судьи К. Шафиева по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – председателя Уголовной коллегии Гянджинского апелляционного суда Т.Мухтарова и заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики

Х.М.Сеида, специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Х.Насибова, председателя Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда Э.Рагимова, начальника Управления по вопросам правового обеспечения и прав человека Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики А.Османовой и членов Коллегии адвокатов Азербайджанской Республики Ш.Мамедова и Б.Мамишова, эксперта – заведующей кафедрой уголовного права и криминологии юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Ш.Самедовой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Гянджинский апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статей 18.4.4 и 83.3.2 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс) с точки зрения статей 8, 9, 61.1.1 и 65.2 данного Кодекса.

Из обращения следует, что Г.Джафаров приговором Сабирабадского районного суда от 9 февраля 2016 года был признан виновным по статьям 177.2.3 и 177.2.4 Уголовного кодекса и осужден к штрафу в размере 3000 манатов, будучи признан виновным по статьям 29, 232.1 Уголовного кодекса, с применением статьи 62 данного Кодекса, осужден к наказанию в виде лишения свободы сроком на 1 год, на основании статьи 66.3 Уголовного кодекса путем полного сложения наказаний, осужден к окончательному наказанию в виде лишения свободы сроком на 1 год и штрафа в размере 3000 манатов. Г.Джафаров отбыл наказание в виде лишения свободы 16 июня 2016 года, а 12 февраля 2019 года полностью выплатил штраф в государственный бюджет.

Вслед за этим Г.Джафаров 9 октября 2020 года совершил преступное деяние, предусмотренное статьей 234.1 Уголовного кодекса.

Приговором Геранбойского районного суда от 17 февраля 2021 года Г.Джафаров был признан виновным в совершении уголовного деяния, предусмотренного статьей 234.1 Уголовного кодекса, и приговорен к ограничению свободы сроком на 1 год и 6 месяцев.

Государственный обвинитель, подав апелляционный протест на данный приговор, попросил назначить Г.Джафарову наказание с признанием рецидива преступлений с учетом наличия в его деянии рецидива преступлений так как Г.Джафаров ранее был осужден на наказание в виде лишения свободы за умышленное совершение менее тяжкого преступления, после чего по данному приговору вновь умышленно совершил 9 октября 2020 года менее тяжкое преступление.

На основании решения Уголовной коллегии Гянджинского апелляционного суда от 24 июня 2021 года апелляционный протест не был удовлетворен, приговор Геранбойского районного суда от 17 февраля 2021 года сохранен без изменения.

На основании кассационного протеста аналогичного содержания, поданного государственным обвинителем, постановлением Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики (далее – Уголовная коллегия Верховного суда) от 5 января 2022 года решение суда апелляционной инстанции было отменено и дело направлено на новое рассмотрение в апелляционную инстанцию.

Руководствуясь Постановлением Пленума Конституционного суда “О толковании статей 68.2 и 83 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 22 декабря 2010 года, Уголовная коллегия Верховного суда пришла к такому выводу, что поскольку осужденный 12 февраля 2019 года полностью исполнил наказание в виде штрафа в размере 3000 манатов окончательно назначенное по указанному приговору в соответствии со статьей 66.3 Уголовного кодекса, течение срока погашения его судимости началось 12 февраля 2019 года, и в течение периода погашенной судимости он вновь совершил менее тяжкое преступление. Уголовная коллегия Верховного суда признала, что суд апелляционной инстанции не принял к сведению то, что рецидив преступлений является обстоятельством, отяг-

чающим наказание согласно статье 61.1.1 Уголовного кодекса и вынес решение с нарушением материально-правовых норм.

В обращении указано, что осужденному предыдущим приговором было назначено два основных наказания, то есть наказание в виде лишения свободы и наказание в виде штрафа, при этом он отбыл оба наказания. Поскольку оба наказания, назначенные осужденному предыдущим приговором, являются основными, и в статьях 83.4 и 83.4-1 Уголовного кодекса регулируются сроки погашения судимости только в отношении основного и дополнительного наказания, а в Уголовном кодексе отсутствует конкретная норма в отношении двух основных наказаний, данный вопрос вызывает различные подходы в судебной практике.

В обращении также отмечается, что согласно правовой позиции, выраженной в Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статей 68.2 и 83 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 22 декабря 2010 года, при сложении наказаний, предусмотренных в статье 68.2 Уголовного кодекса, исчисление срока погашения судимости начинается с момента отбытия окончательного наказания, назначенного по совокупности преступлений или приговоров, либо освобождения от наказания.

Однако на момент принятия указанного Постановления Конституционного суда статья 18.4.4 Уголовного кодекса не была включена в Кодекс, и судимости за все умышленно совершенные преступления, независимо от классификации преступления и вида наказания, учитывались при установлении рецидива преступлений.

Уголовная коллегия Гянджинского апелляционного суда, ссылаясь на различные подходы судов и стороны обвинения к данному правовому вопросу по указанному в обращении уголовному делу, пришла к выводу о необходимости обращения в Конституционный суд для повторного толкования институтов рецидива преступлений и судимости с точки зрения требований принципа правовой определенности.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает важным отметить следующее.

Согласно статье 18.1 Уголовного кодекса рецидивом преступлений признается совершение умышленного преступления лицом, имеющим судимость за ранее совершенное умышленное преступление.

Для рецидива преступлений характерны следующие признаки:

- рецидив возникает, при совершении лицом двух или более самостоятельных преступлений;
- в основе преступлений, создающих рецидив, лежат конкретные преступления;
- преступления, создающие рецидив, совершаются в разное время;
- в отличие от преступлений, совершенных повторно, рецидив требует наличия судимости за ранее совершенное умышленное преступление и повторного совершения умышленного преступления.

Для наличия рецидива в деянии лица требуется наличие у него не снятой или не погашенной в установленном законом порядке судимости за ранее совершенное умышленное преступление и повторное совершение им умышленного преступления.

В соответствии со статьей 18.4 Уголовного кодекса при определении рецидива не учитываются преступления, не представляющие большой общественной опасности, преступления совершенные несовершеннолетними, судимость, снятая или погашенная в порядке, предусмотренном статьей 83 настоящего Кодекса, судимость за преступления, по которым назначено наказание, не связанное с лишением свободы.

Рецидив преступлений влечет более строгое наказание на основании и в пределах, предусмотренных Уголовным кодексом. Так, повторное совершение лицом умышленного преступления при наличии непогашенной или неснятой судимости, свидетельствует о превращении совершения преступления в привычку у данного лица, о постоянном противоречии между его личными интересами и интересами общества, что диктует необходимость дачи адекватной оценки общественной опасности совершенного лицом деяния и его личности.

В Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статей 18 и 83.1 Уголовного кодекса Азербайджанской

Республики” от 6 сентября 2010 года отмечается, что поскольку повторное совершение лицом умышленного преступления при наличии непогашенной судимости свидетельствует о недостаточности исправительного воздействия предыдущего наказания, недостижении целей наказания, высокой общественной опасности личности виновного, законодатель предусмотрел применение в отношении данного лица более строгого наказания.

Согласно требованию статьи 83.1 Уголовного кодекса лицо, осужденное за совершение преступления, считается судимым со дня вступления обвинительного приговора суда в законную силу до момента снятия или погашения судимости. Судимость в соответствии с настоящим Кодексом учитывается при рецидиве преступлений и при назначении наказания.

Сущность института судимости заключается в том, что лицо, имеющее судимость, подвергается лишениям гражданского или административно-правового характера, совершение данным лицом нового преступления влечет возникновение уголовно-правовых последствий, обуславливающих ухудшение его положения. Совершение лицом, имеющим судимость, нового преступления, как правило, указывает на его стабильную криминальную склонность, игнорирование сделанного судом предупреждения, а это в конечном итоге свидетельствует о его высокой общественной опасности.

На основании Постановления Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 83 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 25 мая 2009 года, судимость обуславливается не только фактом осуждения лица и назначения ему наказания. Судимость выражает правовое положение осужденного, приводящее к правовым последствиям, установленным уголовным законодательством при повторном совершении лицом преступления. Имеющаяся у лица непогашенная или неснятая судимость создает особые общественно-правовые отношения, формирующиеся между ним и государством на основе уголовно-правового регулирования, служащие оценке личности данного лица при совершении им новых преступлений и совершенных им преступлений, как представляющих большую общественную опасность, поэтому предусматривает

применение в отношении его более строгих мер уголовно-правового характера.

Судимость начинается со дня вступления в законную силу обвинительного приговора суда в отношении лица, осужденного к определенному виду наказания за совершение преступления, и продолжается в течение всего срока отбывания наказания и в рамках сроков, установленных законом, в период после срока отбытия наказания.

Действующее законодательство предусматривает два порядка прекращения судимости: погашение или снятие судимости (статьи 83.3 и 83.5 Уголовного кодекса).

Погашение судимости подразумевает, что все правовые последствия, связанные с фактом осуждения лица за совершенное преступление, прекращаются в результате истечения предусмотренного законом срока. При этом для признания лица несудимым, не требуется специального судебного решения или какого-либо другого документа, подтверждающего данный факт.

В действующем уголовном законодательстве проведена дифференциация сроков погашения судимости в соответствии с назначенным наказанием и характером совершенного преступления.

Согласно требованию статьи 83.3 Уголовного кодекса судимость считается погашенной:

– в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за совершение преступлений, не представляющих большой общественной опасности, – по истечении одного года со дня завершения отбывания наказания;

– в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за менее тяжкие преступления, – по истечении двух лет после отбытия наказания;

– в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за тяжкие преступления, – по истечении шести лет после отбытия наказания;

– в отношении лиц, осужденных за особо тяжкие преступления – по истечении восьми лет после отбытия наказания.

В данной статье также установлены различные сроки погашения судимости в отношении лиц, осужденных условно, отбы-

вание наказания которым отсрочено, обвинительный приговор которых не исполнен в течение установленного законом срока, и осужденных к более мягким видам наказаний, чем лишение свободы.

Наряду с вышеуказанным, если осужденный после отбытия наказания примерным поведением докажет свое исправление, то по его ходатайству суд может снять с него судимость досрочно (статья 83.5 Уголовного кодекса).

В соответствии со статьей 83.6 Уголовного кодекса погашение или снятие судимости аннулирует все правовые последствия, связанные с судимостью.

Таким образом, как следует из требований статей 18 и 83 Уголовного кодекса, рецидив возникает с момента повторного совершения умышленного преступного деяния имеющим непогашенную или неснятую судимость лицом, осужденным к наказанию в виде лишения свободы вступившим в законную силу приговором.

Что касается отмеченного в обращении вопроса о регулировании уголовным законодательством сроков погашения судимости в случае, когда лицо осуждено одним приговором по совокупности преступлений или приговоров к двум основным наказаниям, Пленум Конституционного суда считает необходимым рассмотреть правовые позиции, сформированные им в предыдущих постановлениях, и соответствующие нормы Уголовного кодекса.

Так, согласно статьям 83.4 и 83.4-1 Уголовного кодекса, если осужденный в установленном законом порядке был досрочно освобожден от отбывания наказания или не отбытая часть наказания была заменена более мягким видом наказания, то срок погашения судимости исчисляется с момента освобождения от отбывания основного и дополнительного наказания. При наличии у лица, которое отбыло основное наказание либо которое было досрочно освобождено от отбывания наказания или в отношении которого неотбытая часть наказания была заменена более мягким видом наказания, неотбытого дополнительного наказания, срок погашения судимости исчисляется со дня отбывания дополнительного наказания.

Пленум Конституционного суда в Постановлении “О толковании статьи 83 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 25 мая 2009 года пришел к такому выводу, что согласно смыслу статей 83.3 и 83.4 Уголовного кодекса при осуждении лица по совокупности преступлений или приговоров исчисление срока погашения судимости начинается с момента прекращения отбывания окончательного наказания, назначенного по совокупности преступлений или приговоров, либо освобождения от наказания.

Аналогичный подход наблюдается и в вышеупомянутом Постановлении Пленума Конституционного суда от 22 декабря 2010 года, в котором указано, что при сложении наказаний, предусмотренных в статье 68.2 Уголовного кодекса, исчисление срока погашения судимости начинается с момента прекращения отбывания окончательного наказания, назначенного по совокупности преступлений или приговоров, либо освобождения от наказания.

Такая позиция Пленума Конституционного суда в указанных постановлениях обусловлена тем, что, поскольку окончательное наказание, назначенное по совокупности преступлений или приговоров, приводит к возникновению одной судимости, то начало исчисления срока погашения судимости также должно быть связано с одним моментом.

Как видно, несмотря на то, что указанные нормы Уголовного кодекса регулируют вопрос о начале срока погашения судимости связанного с основными и дополнительными наказаниями, тем не менее, правовые позиции, отраженные в упомянутых постановлениях Пленума Конституционного суда, касаются не только назначения основных и дополнительных наказаний по совокупности преступлений или приговоров, но и тех случаев, когда каждое из назначенных наказаний является основным.

Поводом же для обращения явился тот факт, что Закон Азербайджанской Республики “О внесении изменений в Уголовный кодекс Азербайджанской Республики” от 20 октября 2017 года, расширив круг обстоятельств, которые не учитываются при установлении рецидива, закрепленного статьей 18.4 Уголовного кодекса, добавил судимости за преступления, по

которым назначено наказание, не связанное с лишением свободы.

Пленум Конституционного суда, принимая во внимание правовые позиции, отраженные в предыдущих постановлениях, и требования статьи 83.4-1 Уголовного кодекса, еще раз отмечает, что в соответствии с общими правилами исчисление срока погашения судимости лица, которому одним приговором окончательно назначено несколько наказаний (независимо от того, является ли каждое из этих наказаний основным или основным и дополнительным наказанием), начинается с момента прекращения отбывания назначенного в отношении лица окончательного наказания или освобождения от наказания, при этом разделение окончательного наказания, самостоятельное исчисление срока судимости за каждое наказание, то есть исчисление данного срока за одно из наказаний с одной даты, а за другое – с другой не допускается.

В ситуации, когда лицо продолжает отбывать одно из назначенных наказаний (при условии, что это наказание является составным элементом окончательного наказания), оно не может считаться отбывшим установленное приговором наказание, следовательно, исключается начало исчисления срока погашения судимости за отдельно отбытое наказание.

В связи с поставленным в обращении вопросом о том, можно ли не учитывать наказание в виде штрафа, входящее в состав окончательного наказания при установлении рецидива, следует отметить, что поскольку в статье 18.4.4 Уголовного кодекса определено, что не учитывается судимость, возникшая именно в результате наказания, не связанного с лишением свободы, то наказание в виде штрафа, являющееся составным элементом окончательного наказания, назначенного по совокупности преступлений или приговоров, не может расцениваться как судимость, не являющаяся причиной возникновения рецидива.

В этом случае рецидив преступлений устанавливается за умышленное совершение нового преступления в период погашения начавшейся, однако еще не закончившейся судимости именно в связи с наказанием в виде лишения свободы после прекращения отбывания всех наказаний, в том числе наказания в виде штрафа. Иными словами, в качестве обстоятельств,

обусловливающих рецидив, выступают наличие у лица непогашенной судимости в связи с наказанием в виде лишения свободы и умышленное совершение нового преступления.

Противоположный подход может привести к неверному выводу о том, что каждое наказание, назначенное одним приговором, порождает несколько самостоятельно исчисляемых судимостей, а также о том, что лицо, осужденное к различным наказаниям одним и тем же приговором, может находиться в статусе лица имеющего как погашенную, так и непогашенную судимость, и даже отбывающего наказание.

Поэтому Пленум Конституционного суда считает, что поскольку разделение окончательного наказания, назначенного одним приговором, и порожденной им судимости, не допускается, то с точки зрения требований статьи 18.4 Уголовного кодекса начало срока погашения судимости лица, приговоренного к лишению свободы и другому наказанию по совокупности преступлений или приговоров, исчисляется с момента прекращения отбывания окончательного наказания или исполнения или освобождения от наказания, однако при повторном умышленном совершении преступления в период не погашенной и не снятой судимости в его деянии устанавливается рецидив, причем это обстоятельство не следует расценивать как ситуацию, не совместимую с принципами уголовного закона.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– статья 18.4.4 Уголовного кодекса предусматривает судимость только за преступления, по которым назначено наказание, не связанное с лишением свободы;

– согласно содержанию статей 18.4 и 83.4-1 Уголовного кодекса, при повторном совершении лицом, которому по совокупности преступлений или приговоров наряду с лишением свободы назначено другое наказание, умышленного преступления в период, непогашенной или неснятой судимости, его деяние создает рецидив преступления.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном

суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Статья 18.4.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики предусматривает судимость только за преступления, по которым назначено наказание, не связанное с лишением свободы.

2. Согласно содержанию статей 18.4 и 83.4-1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики, при повторном совершении лицом, которому по совокупности преступлений или приговоров, наряду с лишением свободы назначено другое наказание, умышленного преступления в период непогашенной или неснятой судимости, его деяние создает рецидив преступления.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”, а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunlarını təsdiqləyib və elan edib

Fevralın 13-də Fərhad Abdullayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclası keçirilib.

İclas növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələrinin rəsmən elan olunmasına həsr edilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev iclası açaraq bildirib ki, xüsusi konstitusiya icraatı üzrə məhkəmə iclasında 2024-cü il fevralın 7-də keçirilmiş növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunlarına dair Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) 2024-cü il 11 fevral tarixli protokolunun təsdiq və rəsmən elan edilməsinə dair konstitusiya işinə baxılacaq.

Məhkəmə iclasının katibi deyib iclasda xüsusi konstitusiya icraatı üzrə maraqlı subyekt qismində Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri Məzahir Pənahov, sədr müavini Rövzət Qasımov, katibləri Arifə Muxtarova və Mikayıl Rəhimov, komissiyanın digər üzvləri, habelə ekspert qismində Dövlət Statistika Komitəsinin ümumi şöbəsinin

müdiri Sevda Süleymanova və Aparatın statistika şöbəsinin sektor müdiri Fərid Əhmədov, Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin Konstitusiya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Nəsim Şükürov, İnsan hüquqları və informasiya hüququ kafedrasının professoru, hüquq elmləri doktoru Etibar Əliyev iştirak etdiklərini bildirib.

Sonra Fərhad Abdullayev məhkəmənin tərkibini elan edib.

“Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Qanunun 43-cü maddəsinə əsasən maraqlı subyektlərin qanuni nümayəndələrinin hüquq və vəzifələrini izah edən Konstitusiya Məhkəməsinin sədri bildirib ki, onlar bu Qanuna əsasən, iclasda çıxış edə, sübutları təqdim edə, ekspertlərə suallar verə və sualları cavablandırma bilirlər.

Məruzəçi kimi çıxış edən hakim Sona Salmanova bildirib ki, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Qanunun 40.3.5-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələrinin rəsmən elan edilməsi ilə əlaqədar işlərə xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında baxılır. 2016-cı il 26 sentyabr tarixli ümumxalq səsverməsi – referendumla Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 101-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə edilmiş dəyişikliyə əsasən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 7 il müddətinə seçilir.

Diqqətə çatdırılıb ki, Seçki Məcəlləsinin 203.1-ci maddəsinə əsasən MSK səsvermə günündən başlayaraq 10 gündən gec olmayan müddətdə prezident seçkilərinə yekun vurur və nəticələri təsdiq olunmaq üçün Konstitusiyanın 102-ci maddəsinə uyğun olaraq Konstitusiya Məhkəməsinə təqdim edir. Mərkəzi Seçki Komissiyası səsvermənin nəticələri haqqında dairə seçki komissiyalarının protokollarındakı bütün məlumatları ümumiləşdirərək fevralın 7-də keçirilmiş növbədən kənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələri barədə 2024-cü il 11 fevral tarixli protokol tərtib edib. Səsvermənin nəticələri haqqında MSK-nın protokolu, qərar və ona əlavə olunmuş sənədlər səsvermənin nəticələrinin təsdiq və rəsmən elan edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsinə təqdim olunub. “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” qanunun 56.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu seçkilərin yekunlarına dair MSK-nın sənədlərinin Seçki Məcəllə-

ləsinin tələblərinə uyğun olduğunu müəyyən etdikdə seçkilərin nəticələrinin təsdiq olunması barədə qərar qəbul edir.

Daha sonra məruzəçi hakim Kamran Şəfiyev çıxış edərək diqqətə çatdırıb ki, seçkilərin nəticələri ilə bağlı MSK tərəfindən təqdim olunmuş protokolun Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olub-olmamasının öyrənilməsi məqsədilə Dövlət Statistika Komitəsinin və Bakı Dövlət Universitetinin əməkdaşları iş üzrə ekspert qismində cəlb olunmuşdur. Bundan başqa, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” qanunun 56-cı maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Apellyasiya məhkəmələrindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsindən, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsindən və Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğundan seçki hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı baxılmış ərizələr əsasında məlumatlar tələb edilmişdir. Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olmuş məlumatlardan görüldüyü kimi, seçki hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı Bakı Apellyasiya Məhkəməsində 8, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsində isə 1 ərizəyə baxılıb. Həmin ərizələr əsassız olduğuna görə təmin edilməmişdir. Ali Məhkəmədən daxil olmuş məlumatlara əsasən, verilmiş üç kassasiya şikayəti təmin edilmədən saxlanılıb. Gəncə, Şirvan, Şəki Apellyasiya məhkəmələri və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsi seçki hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı hər hansı ərizənin daxil olmadığını bildiriblər. Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun məlumatına əsasən, seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar bir şikayət üzrə aparılmış araşdırma zamanı həmin şikayətdə irəli sürülmüş dəlillərin öz təsdiqini tapmadığı müəyyən edilmişdir.

Məruzəçi hakim bildirib ki, Seçki Məcəlləsinin 28.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, MSK-nın qərarları açıq səsvermə yolu ilə komissiyanın iclasında üzvlərinin 18-nin iştirak etdiyi halda və azı 12 üzvün səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Seçki Məcəlləsinin 100.12-ci maddəsində nəzərdə tutulub ki, protokollar komissiyanın həlledici səs hüququ olan üzvünün ümumi sayının ən azı üçdə ikisi tərəfindən imzalanmalıdır. MSK-nın təqdim etdiyi protokoldan da görüldüyü kimi, bu protokol komissiyanın 18 üzvündən 18-i tərəfindən imzalanıb.

Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin II hissəsinə və Seçki Məcəlləsinin 203.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edənlərin yarısından

çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir. MSK-nın protokolundan görüldüyü kimi, etibarlı hesab edilmiş seçici səslərindən 4 milyon 567 min 458-i və ya 92,12 faizi Əliyev İlham Heydər oğlunun lehinə verilib.

Sonra maraqlı subyektin qanuni nümayəndəsi, Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri Məzahir Pənahov çıxış edib. MSK sədri deyib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən növbədən-kənar prezident seçkilərinin keçirilməsi ilə bağlı Sərəncam imzalandıqdan sonra MSK seçkilərin hazırlanıb keçirilməsinə məsul ali orqan kimi öz işinə başlamışdır. Seçkilər elan edildikdən sonra namizəd kimi iştirak etmək arzusunda olan 17 subyektdən Mərkəzi Seçki Komissiyasına müraciətlər daxil olub. Bu müraciətlərin 5-i siyasi partiyalar tərəfindən, 12-si isə namizədliyi özü tərəfindən irəli sürülmüş şəxslər idi. MSK bütün namizədlərə ilkin mərhələdə müsbət cavab verib. Komissiyanın iclasında 17 nəfərin namizədliyi təsdiqlənib. Seçki Məcəlləsinin tələbinə uyğun olaraq lazım olan seçici imzalarının toplanması üçün həmin namizədlər imza vərəqələri ilə təmin edilib. Məcəllənin tələbinə görə, 40 min imza toplamaq tələb olunurdu. Həmin 40 min imza mövcud 125 dairənin 60-dan toplanmalı idi. İmza vərəqələrini və ona əlavə olunmuş sənədləri geri qaytaran 7 iddiaçının hamısının namizədliyi qeydə alınıb. Onlardan 5-nin namizədliyi siyasi partiyalar tərəfindən irəli sürülüb, 2-si isə öz təşəbbüsü ilə seçkilərə qatılıb.

Seçkilərdə şəffaflığın yüksək səviyyədə təmin olunmasına xüsusi diqqət yetirildiyini vurğulayan Məzahir Pənahov qeyd etmişdir ki, seçkilər keçirildikdən iki gün ərzində protokollar MSK-ya təqdim olunur: “Biz bu sənədlərlə tanış olduqdan sonra hər hansı çatışmazlıqların olub-olmadığını müəyyən edirik. Hər hansı xoşagəlməz hal olduğu zaman araşdırılır. Budəfəki seçkilərdə aparılan araşdırmadan sonra 11 məntəqə seçki komissiyasında nöqsanlar olduğu aşkar edilib. MSK-nın qərarı ilə həmin seçki məntəqələrinin məntəqə seçki komissiyaları buraxılıb”.

MSK sədri bildirib ki, prezident seçkiləri ərəfəsində Mərkəzi Seçki Komissiyasına vətəndaşlar tərəfindən çoxsaylı müraciətlər daxil olmuşdur. Vətəndaşlar xahiş edirdilər ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası qeydiyyatdan çıxma vəsiqələri almaları və azad edilmiş ərazilərdə səs vermələri üçün onlara şərait yaratsın. Onlara indiki mərhələdə bunun mümkün olmadığı izah olunurdu.

“Biz Mərkəzi Seçki Komissiyasının ilk iclasında bu seçkiləri Zəfər seçkiləri adlandırmışdıq. İlk günlərdən etibarən işğaldan azad edilmiş ərazilərdə səsvermənin necə təşkil edilməsi ilə bağlı araşdırmalar apardıq. Seçki Məcəlləsinin tələbinə görə, orada son iki ildə həyata keçirilən tikinti, bərpa və quruculuq işlərində iştirak edən şəxslər son 6 ay ərzində həmin ərazidə yaşadıklarına görə onlar da həmin ərazi üzrə siyahılara daxil edilməli idi. Nəticədə həmin ərazidə təxminən 22 mindən artıq daimi əsaslarla yaşayan seçicini siyahıya aldığımız”, – deyərək MSK sədri qeyd etmişdir.

Sonra Məzahir Pənahov Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinin suallarını cavablandıraraq:

Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinə dair Mərkəzi Seçki Komissiyasının 2024-cü il 11 fevral tarixli protokolunun Seçki Məcəlləsinin 100.2-ci, 100.12-ci, 108.2-ci və 203.3-cü maddələri baxımından düzgün tərtib edilməsi və qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olması iclasa ekspert qismində dəvət olunmuş Dövlət Statistika Komitəsinin ümumi şöbəsinin müdiri Sevda Süleymanova tərəfindən bildirilmişdir.

Digər ekspert – Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin Konstitusiya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Nəsim Şükürovun rəyinə əsasən, prezident seçkilərinin nəticələrinə dair MSK-nın protokolu Seçki Məcəlləsinin müvafiq maddələrinin tələblərinə tam cavab verir.

Ekspertlərin rəyləri Konstitusiya işinə əlavə olunmuşdur.

Sonra MSK sədri Məzahir Pənahov yekun sözlə çıxış edərək, Seçki Məcəlləsinin və digər qanunvericilik aktlarının tələblərinə uyğun olaraq bu proseslərdə vəzifələri olan qurumların öz vəzifələrinin öhdəsindən uğurla gəldiyini bildirmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun prezident seçkiləri ilə bağlı keçirilən iclasında hakimlər qərarın elan olunması üçün müşavirəyə getmişlər.

Müşavirədən sonra Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələrinin təsdiq və rəsmən elan olunmasına dair qərarı oxuyub.

Qərarla deyilir ki, “2024-cü il fevralın 7-də keçirilmiş növbədən kənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinə dair Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının 2024-cü il 11 fevral tarixli protokolunda əks olunmuş nəticələr təsdiq edilsin.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentliyinə namizəd Əliyev İlham Heydər oğlu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş elan edilsin.

Qərar elan olunduğu andan qüvvəyə minir, Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz”.

Sonra Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib.

Fərhad Abdullayev Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclasını bağlı elan edib.

**Fikrət Fərrux oğlu Məmmədovun Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimi təyin edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 95-ci maddəsinin I hissəsinin 10-cu bəndinə və 130-cu maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

Fikrət Fərrux oğlu Məmmədov Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimi təyin edilsin.

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin sədri
Sahibə Qafarova**

Bakı şəhəri, 23 fevral 2024-cü il

TƏDBİRLƏR

20 Yanvar şəhidlərinin əziz xatirəsi Konstitusiya Məhkəməsində ehtiramla anılıb

Konstitusiya Məhkəməsində 1990-cı il 20 Yanvar faciəsinin qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş anım tədbiri keçirilib.

Tədbir iştirakçıları Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş şəhidlərin və müharibə qurbanlarının xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad ediblər.

Təbirdə çıxış edən Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev Qanlı Yanvar faciəsini müstəqil Azərbaycanın tarixində mühüm dönüş nöqtəsi, istiqlal yolumuzun başlanğıcı kimi dəyərləndirib.

Sədr qeyd edib ki, 20 Yanvar faciəsi, eyni zamanda həm ümumxalq faciəsi, həm də müstəqillik, istiqlal və hürriyyət uğrunda

xalqımızın apardığı milli azadlıq hərəkatının zirvəsi kimi Azərbaycan tarixinə həkk olunub.

1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymət ilk dəfə məhz Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən verildiyi qeyd edilib. Ümummilli Lider Heydər Əliyev xalqın arzusu və tələbi ilə Azərbaycana rəhbərlik etməyə qayıdandan sonra, 20 Yanvar faciəsinin baş verməsinin səbəblərinin araşdırılması və onu törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Məhz onun təşəbbüsü və göstərişləri ilə 1994-cü il mart ayının 29-da Milli Məclis “1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında” Qərar qəbul edib. Beləliklə, 20 Yanvar faciəsi məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin prinsipial və ardıcıl mübarizəsindən sonra öz siyasi-hüquqi qiymətini alıb.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə, onların ailələrinə dövlət qayğısının göstərilməsinə böyük diqqətlə yanaşıldığı diqqətə çatdırılıb. Bu gün Şəhidlər xiyabanında ucalan “Əbədi məşəl” abidə kompleksi məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə şəhidlərin xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq inşa edilib. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 2000-ci il 17 yanvar tarixli Fərmanı ilə 20 Yanvar faciəsi zamanı şəhid olanlara “20 Yanvar Şəhidi” fəxri adı verilib.

Ümummilli Liderin siyasi xəttini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev şəhid ailələrinin və sağlamlılıqlarını itirmiş şəxslərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həll olunmasını mühüm vəzifələrdən biri kimi qarşıya məqsəd qoymuşdur. 20 Yanvar hadisələri nəticəsində şəhid ailələrinin sosial vəziyyəti daim dövlətin diqqət mərkəzindədir. Ölkəmizdə aparılan uğurlu sosial siyasət nəticəsində 20 Yanvar hadisələri ilə əlaqədar əlilliyi olan şəxslər və şəhid ailələri üçün etibarlı sosial müdafiə sistemi formalaşılıb. Prezidentin 2006-cı il 19 yanvar tarixli “20 Yanvar şəhidinin ailəsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi haqqında” Fərmanına əsasən, şəhid ailələrinə dövlət qayğısını artırmaq məqsədilə aylıq təqaüd verilir.

Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti xanım Mehriban Əliyeva tərəfindən hər zaman şəhid ailələrinə xüsusi nəvaziş, diqqət və qayğı ilə yanaşılıb, onların sosial təminatı sahəsində mühüm işlər görülür.

2020-ci ilin payızında Azərbaycan Milli Ordusu xalqımızın 30 illik həsrətinə son qoymuş, torpaqlarımızı erməni işğalından azad edərək yeni reallıq yaratmışdır. İndi həmin ərazilərdə Azərbaycanın üçrəngli bayrağı dalğalanır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə genişmiqyaslı quruculuq işlərinə başlanılıb və keçmiş məcburi köçkünlər artıq öz doğma torpaqlarına qayıdırlar.

Sədr bildirib ki, ötən ilin sentyabrında Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın konstitusiyaya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə Qarabağda həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində qəhrəman Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dövlətimizin suverenliyini onun bütün ərazisində tam təmin etdi və xalqımızın milli ruhunun yenilməzliyini bir daha nümayiş etdirdi.

İşğal olunmuş torpaqların azad edilməsi və dövlətin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi həm də vətəndaşların Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquqlarının bərpası oldu.

Sədr anım mərasiminə yekun vuraraq qeyd edib ki, 34 il əvvəl baş verən faciə xalqımızın azadlıq, demokratiya və suverenlik uğrunda apardığı mübarizənin dönməzliyini bütün dünyaya nümayiş etdirdi, milli azadlıq hərəkatının müstəqilliyə doğru irəliləməsində ciddi dönüş nöqtəsi oldu. Tariximizə həm də milli qürur günü kimi düşən 1990-cı ilin 20 Yanvarında Azərbaycan xalqı azad, suveren və müstəqil yaşamağa layiq olduğunu bütün dünyaya sübut etdi.

Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının 2023-cü il üzrə hesabat iclası keçirilib

Fevralın 1-də Fərhad Abdullayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının 2023-cü ilin yekunlarına həsr olunmuş hesabat iclası keçirilib.

İclası açan sədr Fərhad Abdullayev bildirib ki, ötən ilin sentyabrında Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin məharətli rəhbərliyi ilə Azərbaycanın konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə Qarabağda həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycanın dövlət suverenliyi və konstitusiya quruluşu tam bərpa edilmişdir.

30 ilə yaxın öz yurdlarından məcburi köçürülmüş vətəndaşlarımızın Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquqlarının, o cümlədən sərbəst hərəkət etmək, özünə yaşayış yeri seçmək, təhlükəsiz yaşamaq kimi hüquqlarının tam şəkildə təmin edilməsinə zəmin yaranmışdır.

Diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 29 sentyabr 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə ötən il “Heydər Əliyev ili” elan edilib. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən görkəmli şəxsiyyət Ulu Öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi ilə bağlı silsilə tədbirlər keçirilib. Belə ki, hüquq olimpiadaları, ağacəkmə aksiyası, “XXI əsrdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində müasir nəzəri və praktiki yanaşmalar” mövzusunda elmi-nəzəri konfrans, Konstitusiya Məhkəməsində Ulu Öndərin zəngin irsini əks etdirən fotosərgi keçirilib.

Qeyd olunub ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideyaları, zəngin dövlətçilik irsi əsasında inkişaf yolunda inamla irəliləyən müasir Azərbaycan dövləti tarixinin qüdrətli dövrünü yaşayır.

Bundan sonra, bildirilib ki, ötən il daxil olmuş sorğu, müraciət və şikayətlərlə bağlı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən bir sıra mühüm qərarlar qəbul edilmişdir.

Qeyd edilib ki, hesabat ili ərzində Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən baxılmış konstitusiya işləri ilə əlaqədar mühüm əhəmiyyət kəsb edən 36 Qərar və 14 qərardad qəbul edilib. Bildirilib ki, Konstitusiya Məhkəməsinə 11 sorğu, 36 müraciət daxil olub.

Eyni zamanda qeyd edilib ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə hesabat ili ərzində ümumilikdə 1912 ərizə və şikayət, onlardan 675 ərizə və şikayət onlayn müraciət vasitəsilə daxil olub.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə yaradılmış Konstitusiya Məhkəməsi 2023-cü ildə 25 illiyini qeyd etmişdir. Bu yubiley münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 13 iyul 2023-cü il tarixli Sərəncamı ilə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın bir qrup əməkdaşı orden və medallarla təltif edilmişdir. Sədr vurğulayıb ki, bu yüksək təltifləri biz Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivinə göstərilən etimad olmaqla yanaşı böyük məsuliyyət kimi qəbul edirik.

Vurğulanıb ki, 2024-cü ilin vacib hadisələrindən biri fevralın 7-də növbədənəkar Prezident seçkilərinin keçirilməsidir. Konstitusiya Məhkəməsi qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddət çərçivəsində Prezident seçkilərini təsdiq və elan edir. Sədr Fərhad Abdullayev bir

daha Konstitusiya Məhkəməsinin bütün kollektivini səsvermədə fəal olmağa çağırırdı.

İclasda Aparat rəhbərliyinin çıxışları, Aparatın müvafiq şöbə və sektor müdirlərinin hesabatları dinlənilib. Həmçinin Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olan sorğu, müraciət və şikayətlərdə toxunulan hüquqi aspektlər, Məhkəmə tərəfindən qəbul edilən qərarların icrası, tərtib olunan analitik arayış və rəylər, habelə təşkilati məsələlərlə bağlı məruzələr dinlənilib.

Daha sonra Sədr diqqətə çatdırdı ki, Konstitusiya Məhkəməsinin yenilənmiş rəsmi internet səhifəsi və həmin internet səhifəsində yaradılmış axtarış sistemi müasir tələblərə cavab verərək, vətəndaşların ərizə və şikayətlərinin onlayn qəbulu, onlara operativ şəkildə baxılması, həmçinin ictimaiyyətin Məhkəməyə əlçatanlığını daha da genişləndirmək üçün imkanlar yaradır.

Sədr vurğuladı ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi müəllifi Ulu Öndər Heydər Əliyev olan Əsas Qanunun aliliyinin təmin edilməsi, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesinin möhkəmlənməsi və qanunçuluğun qorunması istiqamətində Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi çoxşaxəli və mütərəqqi fəaliyyətinə dəstək olaraq üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirməyə çalışacaq.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri öz çıxışını yekunlaşdıraraq, 2023-cü ildə görülmüş işləri qənaətbəxş qiymətləndirməklə yanaşı, qurumun fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə hakimlərin icraatında olan işlərlə bağlı müvafiq tövsiyələr, Aparatın qarşısında duran vəzifələrlə bağlı bir sıra tapşırıqlar verib.

Konstitusiya Məhkəməsində beynəlxalq müşahidəçilərlə seçki prosesi ilə bağlı ümumi məsələlər müzakirə olunub

Fevralın 6-da Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində Müstəqil Dövlətlər Birliyi Parlamentlərarası Assambleyasının beynəlxalq müşahidəçiləri ilə görüş keçirilib.

Görüş zamanı sədr Fərhad Abdullayev ölkəmizdə seçki prosesinin ildən-ilə müasirləşdiyini qeyd edib. O, Konstitusiya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri ilə bağlı Konstitusiyada və qanunlarda təsbit edilmiş səlahiyyət və funksiyaları barədə ətraflı məlumat verib.

Qeyd edilib ki, MDB Parlamentlərarası Assambleyasının beynəlxalq müşahidəçilərinin rəyləri və təklifləri seçki prosesi üçün əhəmiyyətlidir.

MDB Parlamentlərarası Assambleyasının beynəlxalq müşahidəçiləri təqdim olunan məlumata görə təşəkkürünü ifadə edərək, öz fəaliyyəti və məqsədləri barədə danışıblar. Beynəlxalq müşahidəçilər bildirmişlər ki, seçkilər ərəfəsində ümumi prosesi daha dərindən öyrənmək üçün Konstitusiya Məhkəməsindəki bu görüş onlar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Söhbət zamanı Azərbaycanda qarşıdakı növbədənənar prezident seçkiləri ilə bağlı məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Fərhad Abdullayev seçkilərin demokratik, seçki qanunvericiliyinə uyğun şəkildə keçiriləcəyinə, ədalətli və şəffaf olacağına əminliyini bildirib.

Görüş zamanı seçki prosesi ilə bağlı hüquqi məsələlər müzakirə olunmuşdur.

Görüşdə, həmçinin Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları iştirak etmişlər.

**Xocalı faciəsinin 32-ci ildönümü ilə əlaqədar Konstitusiya
Məhkəməsində anım tədbiri keçirilmişdir**

Fevral ayının 26-da Xocalı faciəsinin 32-ci ildönümü ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri, hakimləri və Aparatın əməkdaşları faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış Xocalı soyqırımı abidəsini ziyarət etmişlər.

Daha sonra Konstitusiya Məhkəməsində anım tədbiri keçirilib.

Tədbirin əvvəlində soyqırımı qurbanlarının və şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilmişdir.

Tədbirdə qeyd edilib ki, bəşəriyyət tarixinin insanlıq əleyhinə yönəlmiş ən dəhşətli cinayətlərindən biri olan Xocalı soyqırımından 32 il ötür. Dinc əhalinin tarixi torpaqlarından qovulması, qaçqın, məcburi köçkün vəziyyətində olması və bütün bunların kütləvi qırğınlarla müşayiət olunması Ermənistanın uzun illərdən bəri azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi planlaşdırılmış etnik təmizləmə və təcavüz siyasətinin tərkib hissəsi idi.

Vurğulanmışdır ki, Xocalı soyqırımının bütün bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş cinayət olduğunu qeyd edən xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev bu faciəyə siyasi-hüquqi qiymət verərək, haqq

səsimizi dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların nəzərinə çatdırmışdır.

Dövlətimizin haqlı mövqeyini bütün dünyaya nümayiş etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin mükəmməl xarici siyasəti, müstəsna xidmətləri və əvəzolunmaz əməyi nəticəsində xalqımıza qarşı törədilən deportasiyalar, soyqırımlar, terrorlar və insanlığa sığmayan vəhşiliklərlə törədilmiş digər cinayətlər barədə tarixi reallıqların dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına, onlara beynəlxalq səviyyədə obyektiv və ədalətli münasibət bildirilməsinə müvəffəq olunmuşdur.

Xocalı qətliamının dünya dövlətləri tərəfindən tanınması, faciə qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi, onların ailə üzvlərinin və yaxınlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi daim ölkə rəhbərliyinin diqqət mərkəzindədir.

Hazırda ölkəmizin hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən xalqımıza qarşı törədilmiş bir sıra kütləvi qətlər, əsir düşmüş və girov götürülmüş şəxslərə qarşı verilmiş amansız işgəncələr araşdırılır. Həmin cinayətlərin təşkili və törədilməsində iştirak etmiş bir sıra şəxslər müəyyən edilərək, cinayət məsuliyyətinə cəlb olunub və digər şəxslərin də mövcud qanunvericiliyə əsasən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması istiqamətində işlər davam etdirilərək, zəruri addımlar atılır.

Daha sonra Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi mühüm layihələr qeyd edilərək, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın bu sahədəki əvəzsiz xidmətləri xüsusi vurğulanıb. Məhz bu uğurlu fəaliyyət nəticəsində dünya ictimaiyyəti Xocalı faciəsi ilə bağlı daha çox məlumata malikdir.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası Xocalı soyqırımını həqiqətlərinin dünya dövlətləri və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınması, soyqırımla bağlı həqiqətlərin geniş miqyasda çatdırılması, maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb etdiyi xüsusilə qeyd olunmuşdur.

Fərhad Abdullayev çıxışında vurğulamışdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş

Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Rəşadətli ordumuzun Vətən müharibəsində böyük Qələbəsi nəticəsində işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsi ilə otuz il davam edən işğala və ədalətsizliyə son qoyuldu. Respublikamızın ərazi bütövlüyü bərpa olundu, həmçinin, beynəlxalq hüquq normalarının aliliyi təmin edildi.

Sədr qeyd etmişdir ki, ötən il sentyabr ayının 19-da Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Qarabağda keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində Xocalı şəhərinin Ermənistan silahlı qüvvələrinin Qarabağda yerləşən hərbi birləşmələrindən tamamilə təmizlənməsi və Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin oktyabr ayının 15-də Xocalı şəhərində Azərbaycanın üçrəngli bayrağını ucaltması soyqırım qurbanlarının qanının yerdə qalmadığını, onların qisasının alındığını sübut etdi.

Tədbirin sonunda xüsusilə vurğulandı ki, Xocalı faciəsinin və həqiqətlərinin xalqımızın qan yaddaşı kimi dünya ictimaiyyətinə çatdırılması hər bir azərbaycanlının borcudur. Azərbaycan xalqı Xocalı soyqırımını heç vaxt unutmayacaq və faciə qurbanlarının xatirəsini daim əziz tutacaqdır.

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin
rəhbərliyi və hakimləri “Heydər Əliyevin 100 illiyi
(1923-2023)” Azərbaycan Respublikasının
yubiley medalı ilə təltif olunmuşlar**

Mart ayının 28-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsində “Heydər Əliyevin 100 illiyi (1923-2023)” Azərbaycan Respublikası yubiley medalı ilə təltif olunma mərasimi keçirilmişdir.

Tədbiri açan sədr Fərhad Abdullayev ilk öncə Ulu Öndər Heydər Əliyevin misilsiz xidmətlərindən bəhs edib.

Fərhad Abdullayev Dövlət Başçısı cənab İlham Əliyevin 2023-cü ili Azərbaycan Respublikasında “Heydər Əliyev İli” elan etməsi və bu əlamətdar hadisənin dövlət səviyyəsində layiqincə qeyd edildiyini, həmçinin Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən də Heydər Əliyevin 100 illiyinə həsr olunmuş silsilə tədbirlərinin keçirildiyini qeyd etmişdir.

Qeyd olunmuşdur ki, “Heydər Əliyevin 100 illiyi (1923–2023)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı 2023-cü il 11 aprel tarixli Qanunla təsis edilmişdir.

Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi ilə əlaqədar bir sıra dövlət qurumlarının, o cümlədən Konstitusiya Məhkəməsinin rəhbərliyi və hakimlərinin “Heydər Əliyevin 100 illiyi (1923-2023)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı ilə təltif olunması diqqətə çatdırılmışdır.

Sədr bildirmişdir ki, 1993-cü ildə xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan Ümummilli Lider Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan ideyasını gerçəkləşdirmiş, möhkəm dövlətçilik təsisatlarının siyasi, hüquqi, iqtisadi bünövrəsini qoyaraq, ölkəni parçalanma və müstəqilliyimizi itirilmə təhlükəsindən qorumuşdur. Sağlam təməllər üzərində qurulan Azərbaycan Respublikası dünya birliyində öz layiqli yerini tutub.

Vurğulanıb ki, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci ildə qəbul olunmuş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası ölkəmizdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatı olmaqla hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun təməlini qoyub. Azərbaycan Respublikasının ərazisinin vahid, toxunulmaz və bölünməz olduğunu bəyan edən Əsas Qanun bir çox mütərəqqi, demokratik prinsipləri və dəyərləri özündə ehtiva edib.

Bildirilib ki, Ulu Öndərin layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı Azərbaycan Ordusu Azərbaycan xalqının 30 illik həsrətinə son qoyaraq torpaqlarımızı erməni işğalından azad etmiş, yeni reallıqlar yaratmışdır. Sədr qeyd edib ki, ötən ilin sentyabrında Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə Qarabağda həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində qəhrəman Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri dövlətimizin suverenliyini onun bütün ərazisində tam təmin etdi və xalqımızın milli ruhunun yenilməzliyini bir daha nümayiş etdirdi.

İndi işğaldan azad edilmiş bütün torpaqlarda Azərbaycanın üçrəngli bayrağı dalğalanır. Bu ərazilərdə genişmiqyaslı quruculuq

işlərinə başlanılıb və keçmiş məcburi köçkünlər artıq öz doğma torpaqlarına qayıdırlar.

İşğal olunmuş torpaqların azad edilməsi və dövlətin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi həm də vətəndaşların Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquqlarının bərpasına səbəb oldu.

Həmçinin Sədr Heydər Əliyev Fondunun çoxsahəli fəaliyyətini, Fond tərəfindən ölkədə və xaricdə yüksək səviyyədə təşkil edilən və keçirilən tədbirləri qeyd edərək, bildirib ki, Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva tərəfindən hər zaman şəhid ailələrinə xüsusi nəvaziş, diqqət və qayğı ilə yanaşılıb, onların sosial təminatı istiqamətində mühüm işlər görülür.

Sədr təltif edilən həmkarları təbrik edərək qeyd etmişdir ki, Dövlət Başçısı tərəfindən Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinə verdiyi bu qiymət Məhkəmənin kollektivi üçün yüksək etimadın təzahürüdür və Konstitusiya Məhkəməsi öz fəaliyyəti ilə bu etimadı doğrultmağa daim çalışacaqdır.

İclasa yekun vuraraq, Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Məhkəmənin fəaliyyətinə və onun kollektivinə göstərdiyi yüksək diqqət və qayğıya görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevə bir daha dərin minnətdarlığını ifadə edib. Sədr vurğulayıb ki, Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivi Prezident cənab İlham Əliyevin bu etimadını layiqincə doğruldacaq, öz işlərində daha böyük məsuliyyətlə fəaliyyət göstərəcək və yeni uğurlar əldə etməyə çalışacaqlar.

G Ö R Ü Ş L Ə R

ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu missiyasının nümayəndə heyəti ilə Konstitusiya Məhkəməsində işgüzar görüş keçirilib

Yanvarın 23-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosunun Müşahidə Missiyasının rəhbəri İoğan Mörfinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilmişdir.

Görüş zamanı Sədr Fərhad Abdullayev seçkilərin ictimai-siyasi həyatın vacib prosesi kimi demokratik cəmiyyətin mühüm amillərindən biri olduğunu qeyd edərək, Konstitusiya Məhkəməsinin Prezident seçkiləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və qanunlarında təsbit edilmiş səlahiyyət və funksiyaları barədə ətraflı məlumat verib.

Missiyanın rəhbəri İoğan Mörfi məlumata görə təşəkkürünü bildirərək, Seçki Müşahidə Missiyasının fəaliyyəti və məqsədlərinə toxunmuşdur.

Görüş zamanı seçki prosesi ilə bağlı bəzi hüquqi məsələlər müzakirə edilmişdir.

Görüşdə, həmçinin Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları iştirak ediblər.

Redaktorlar:

Tələt Binnətzadə
Nigar Yusubova
Cəmilə Məmmədova
Günəl Kərimova-Səmədova
Ellada Məhəmmədova
Südabə Əliyeva
Kamran Yusifov
Fidan Əlixanova
Murad Yusifzadə
Orxan Rzayev
Xumar Bəşirova
Nigar Həmidova
Xəyalə Əfəndiyeva

Çapa imzalanmışdır 30.05.2024. Kağız formatı 60x90 1/8.
Fiziki çap vərəqi 9,50. Tirajı 200.

“ZƏNGƏZURDA” çap evində çap olunmuşdur.
Ünvan: Bakı şəh., Mətbuat prospekti, 529-cu məh.
Tel.: (050) 209 59 68; (055) 209 59 68; (012) 510 63 99
e-mail: zengezurda1868@mail.ru